

92

3407

دیباچہ

3407

این کتاب مستطاب سہمی بہ صقائل الضمائر تصنیف کردہ از حضرت
خواجہ پیر محمد سعید صدیقی نقشبندی عرف حضرت
خواجہ مہاجر مکی ہست کہ در او از حالات سوانح حیات والد بزرگ
ایشان حضرت خواجہ پیر محمد حسن صدیقی نقشبندی
قلبند کردہ اند این کتاب اولین بار یکے از معتقدین ایشان بنام
محمد صدیق در بمبئی چاپ کنانیدہ بود اکنون من ضرورت دیدم کہ
این کتاب دوبارہ چاپ کنانیدہ شود کہ اولین بار تقریباً ہشتاد
سال پیشتر چاپ شدہ بود و بعض غلطی ہا ہم بودند اکنون این
کتاب با نسخہ ہائے قدیم قلمی مقابلہ کردہ و درستی کردہ چاپ کردہ
مے شود حضرت پیر خواجہ محمد حسن عرف حضرت
خواجہ مہاجر مدنی کہ بعد از وفات والد بزرگوار ایشان حضرت
خواجہ محمد زمان ثانی سجاوہ نشین شدند درین کتاب
اسفار از خواجہ پیر محمد حسن مہاجر مدنی و حالات
بزرگان ایشان و ملفوظات ایشان و مناجات ہائے حضرت خواجہ
محمد سعید ہستند بعد از وفات حضرت خواجہ مہاجر مدنی فرزند
شان حضرت خواجہ محمد سعید سجاوہ نشین شدند و بعد از وفات
ایشان حضرت خواجہ پیر احمد زمان پدر بزرگوار من بر مسند نشستند
ایشان در سال ۱۳۵۷ھ بمورخہ یکم رجب واصل بحق شدند و این علام
در ویشان بر این خدمت بزرگان سجاوہ نشین شدہ ام دُعائے میخوام کہ
از طفیل این بزرگان خداوند کریم مراد روین و دنیا یہ فضل خود سرفراز
کند۔ واللہ المستعان و علیہ التکلان۔

گل حسن صدیقی

۱۵ دسمبر ۱۹۷۶ء

کتابخانه مجلس شورای اسلامی

ان الله تون ان من راد الى
الاوليا اموبك ينقلون راد الى

درین آوان سعادت و برکت تو امان نسخه بد اخرن طریقت
و کتاب معدن حقیقت و معرفت نور افزای خواطر استم

صفا الضمیر
و لمسا للسریر
تصنیف و تالیف حاج میرزا محمد باقر
تبریزی در شهر کربلا ۱۲۰۹

با تمام سرچشمه استقام خاکسار حاجی محمد صدیق کمالی
خلف الصدق جناب بیگ حاجی باشم صدام حوم و مغفور

مطبع محله ککها و افغان
کتابخانه حسیه بیگم

۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي جعل السادة النقشبندية من الاولياء
نقاشا لاسم ذاته في احجار قلوب الطلاب بتأييد اسمائه
وصفاته والصلوة والسلام على سيدنا محمدن الذي
نقش نقش التوحيد من مداد سمائه وعلى اله وصحبه
الذين صاروا منقوشين بنقوش رموز القرآن واياته
انا بعد از مدت مدیده عهد عہد بعضی طلاب خیر خصال و عاشقان ایندی
لابر ال باین خادم فقراء بل خاکپای اصغیای التجا و الحاح لصدق ارواح
و اشباح می آورند کہ چند سطور از مناقب حضرت حضور فیض نشور قطبیت
منشور مزج الاوتاد طاز الافراق قطب المدار و الارشاد الداعی الی سبیل السداد

مرشدنا المهاجر الذی سیاتی اسمہ الفاجر قدس سرہ **سے** آنکہ زوگویم
 ہم مدح و ثنا نسبت وی ہست آن ذم و عننا بقلم آرد کہ از ہر شے
 مادش قطرات مطرات فیوض بر زمین دل بار و آخر مرضی یاران و رعایت
 عشق عاشقان را اولی و اعلی دانستہ بار قام این سطور پر داخستہ لہذا نام خود را
 در سلاک دعا خواہی از در گاہ الہی بنام نامی و اسم سامی آن مرشد گرامی
 و قطب عظامی قدس سرہ کہ غرض مناقبتش در پیش و جمال صورت جمیلش در
 بہاد خویش و اروع سلسلہ طریقیہ سلسل می آرد کہ اللہ تعالی بحض فضل و
 امتنان و بجزمت این اکابران و حضرت خواجگان علیہم الرحمۃ والرضوان
 این ہمچو ان را بہ تن و جان در دنیا و جہنم از روشن و با ایشان کناد
 کہ بمقوم لایشتی جلیبہم و لاجرم اندیہم و لا یخیب بینہم
 و ہم جلساء اللہ و ہم اذار اذکر اللہ و ہم من
 عرفہم و جد اللہ نظر ہم دواء و کلامہم شفاء و حضوری ہم
 بہاء و صحبتہم ضیاء و ہم من رای ظاہر ہم خاب و خیر
 و من رای باطنہم منجی و انہم نسأل اللہ سبحانہ ہذا
 بہ منہ سلسلہ طریقیہ الہی این سکین بے تکمین جامع این کلمات
 سید محمد سعید را بجزمت شہباز لاہوت عتقا بجزوت ما از ملکوت
 قائدنا سوت **سے** ز اسمش جو میل شوم نمف زن **سے** بیاع زمان

فی البدایات نقاش حق الیقین حضرت خواجہ بہاوالدین متدس سرہ و بھرت
 صاحب الکنال والاکمال حضرت خواجہ میر کلال قدس سرہ و بھرت ارشاد
 واسعاد اساس حضرت خواجہ محمد بابا ساس قدس سرہ و بھرت معتدا
 انس و جان حضرت خواجہ علی معروف بگزیزان قدس سرہ و بھرت
 مکمل مسود حضرت خواجہ محمود قدس سرہ و بھرت صاحب العلوم والمعارف
 حضرت خواجہ محمد عارف قدس سرہ و بھرت مرجع الخلق حضرت خواجہ
 عبدالخالق قدس سرہ و بھرت مزیل التاسف حضرت خواجہ یوسف
 قدس سرہ و بھرت صاحب اسرار حنفی و جلی حضرت خواجہ ابو علی قدس سرہ
 و بھرت عالم علوم عیانی و نہانی حضرت خواجہ ابو الحسن خستارن قدس سرہ
 و بھرت راوی صراط سید حضرت خواجہ یازیدتدس سرہ و بھرت جناب
 مطہر طہر حضرت خواجہ امام جعفر رضی اللہ عنہ و بھرت متفقہ عالم حضرت
 حضرت خواجہ تاسم رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بھرت حافظ الایمیل والقرآن
 حضرت خواجہ سلمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بھرت القی الناس شیخ عتیق
 حضرت خواجہ ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بھرت حضرت خواجہ عالم
 عالیان صاحب اللواء والفتان ختم المرسلین فخر الاولین والآخرین
 حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم ازین طالعین و باین
 جماعہ در دنیا و آخرت فرمائی امین یا ارحم الراحمین

ویرحمہ اللہ عبد اقال آمینا

حسب وقت و حال مناسب اقتاد کہ بوسیلہ خبریہ اکابران نسبت دوم سلسلہ
 ہم دعا خواہی نماید کہ سچا ہ آل ان خیر آل صلے اللہ علیہ وسلم قرین اجابت
 آید **یا الہی حرمت پیغمبر و آل و صلے** حرمت حسین ہم زین العابد
 منجلی **حرمت باقر امام و حرمت صادق امام** حرمت کاظم و علی کر حق بر
 ایشان صلہ سلام **حرمت معروف و سری و جنید و بوعلی** حرمت شیخ
 سعید و شیخ کرکان ولی **حرمت فاریدی صاحب ہر دو طریق**
حرمت ہر یک ولی این طریق خوش انیق کن ز ایشانم و با ایشان رو
 ناؤرہ نما ای کریمی و و بانی و رحیم ذوالعطا **تنبیہ** اعلم اسعدک
 اللہ تعالیٰ فی الدارین ان ہذہ الرسالۃ قد سمیتہا
صقال الضمائر و المسامرة للسراة و رتبہا
 علی مقدمۃ و اربعۃ ابواب^{۱۳} **الباب الاول** فی البشارات
 التی وردت فی حقہ قدس سرہ و **الباب الثانی** فی
 عباداتہ و **الباب الثالث** فی اسفارہ و بیان وفاتہ
 قدس سرہ و **الباب الرابع** فی ملفوظاتہ و احوالہ
 باید دانست کہ ہر جا درین کتاب لفظ حضرت ایشان آید مراد از ان این قطب
 مہاجر است قدس سرہ و از لفظ خواجہ ثانی مراد قطب عالم غوث اعظم

خواجه محمد زمان ثانی است قدس سره و از لفظ خواجه حلیم حضرت محبوب الصمد
 خواجه کل محمد قدس سره مراد است و از لفظ خواجه کلان حضرت سلطان الالباب
 محمد زمان مدان صاحب الارشاد فی اللواری قدس سره است و از لفظ
 ابوالمرکب اکین حضرت خواجه جواد حاجی محمد توی مقصود است و از لفظ جامع
 الکلمات مراد این خاکپای الشیخان قدس سرهم است مهتدمه
 طالبان صافی نهاد و در هر وان طریق سداد را باید که اقوال و افعال و احوال
 خیر مال ارباب قلوب و حال را بدیده عبرت و چشم ارادت نظر کند نه بعین
 نکارت و حقارت که عین خسرت و ضلالت است لفظ فصل و ماهو
 بالهزل در نسخ الفضل از حضرت خواجه منقول است لایهتدی من جاد لنا
 و انما یهتدی من تبعنا یعنی راه نیاید وصول مع التدرک کسی که جدال
 نماید بانکار دل بجا که جماعه اولیائیم و راه نیاید بالتدرک کسی که پیروی ماکه اولیائیم
 نماید و طلب بایزد و تعالی چنانچه در هر امری برضای پیر کوشد و در
 مکاتیب مجددی است قدس سره که هر چه از پیر صادر شود آنرا صواب
 دانند اگر چه بظاهر صواب نماید و بدانند که هر چه او میگوید کند و باذن
 کاری سازد بر این وقت در اعتراض را گنجایش نباشد اگر چه در بعضی صور
 در الهامش خطا راه یابد چه خطب الهامی در رنگ خطا اجتهادی است
 ملاست و اعتراض را مجال نباشد و شیخ عبداللہ انصاری منسب باید الهی هرگز

خواهی بر اندازی با ما و اندازی و اصفیانی المکاتیب المجدومی انکار این
 طایفه هم قائل است و اعتراض بر افعال و اقوال این بزرگواران زهر
 افعی است که بموت ابدی رساند و هلاک سرمدی گرداند و مستکر این طایفه
 از دولت ایشان محروم و معترض بر ایشان هر وقت خائب و خاشع گردید
 اگر در خود پیرا بر سر موی گنجایش اعتراض بی پیر باید جز خرابی خود نداند استهیی
 شیخ الاسلام فرموده که خود را از ایشان دوستان ایشان و از انمای تافروا
 اگر گویند تو کیستی گوی من از دوستان ایشانم اگر سخن ایشان شنوی اگر چه
 معنی ندانی سردر جنبانی تا من سردا کوئی از حرس بنبان ایشانم گویند ترا حق
 است گردان بر هی استهیی سبحان الله چون فقط اعتراف ایشان و دید
 محبت شان این قدر حصول فوائد من الله سبحانه دار و صدق محبت
 و تشبث ارادت با ایشان چه قدر کفایت خواهد بخشید مشهور است که بچی عماد
 را بخواب دیدند پرسیدندش که معامله بر زخمی بر تو چون گذشت گفت
 خطایم آمد که با تو سخت کار داد شتیم و لیکن بیان وحدت ما روزی سکرهی
 دوستی از دوستان ما میگذاشت از استماع آن خوشوقت گردید بسبب
 خوشی او از تو در گذشتیم نیست شان عالی و مایه متعالی مطلق و بی شان
 او سبحانه را پس از طائفه این اکابر ان عظام و معظمان فحاشا لقبشندیه
 خصوصاً مجددیه قدس سرانم چه نویسد که چون اندسه الای

بجای خود

توسعه

نقش بند اندک ایشان حقانی که نقش افنا سازند صد نقش و صد بانی
 هم کردند چون پرکار کرد و مرکز دانتند که همه شیار انداز گردش پرکار سبحانی
 وراقصای جهان نبود کسی نقاش دل چون نشان آنچه در اجناس جن و هم
 ملک هم نوع انسانی اگر یک ذره نور دل خورشوی نشان رخشد
 بسنگ دل شود در نشان و رشک لعل پیکانی که اگر چه پند کفرستان بود
 از ظل همتان آنچه چون در کفر نخست برآمد در سمانی بطلمات این گهر
 کعبه فیض خدا باث. به شمس عیب گرد در جستجوی آب حیوانی نه تا
 بین گشت حد بندارین دل ایشان که در مادم از دم نشان مبدد انقاس رحمانی
 سفر اندر وطن دارند چون ماه در باله که ز خلوت انجمن حسن مه و انجم میدانی
 زهر یک اولیا و اصفیاء عوامی منائی که نشان حکم سها دارد بخاور لاف
 رخسانی ز فیض نور بخشش این شمس اندر کسوف افتد که خورتان
 چو لاف پیش نشان در نشان هشتانی که کند روبرو به شکار شیر که منسوب
 شان گردد و به بقره شان کشند فرودوشش را پیشه ز آسانی که دم عیسی بد موسی
 بنمیز چشم نشان پنهان که بیک جا جان ده لاشه بیک جا نور افشانی
 هزاران کور مادر زاده باطن ز بوعی نشان که شود بنیا چو یعقوب از
 قبص ماه کنعانی که نه خرچینگان کجرو اند جو رقص ز راستی که بسان
 ما میان راست رود در بحر دیانے که کسے گراز حسد جوید عیوب نشان

عمب نبود ۴ ۴ که آب نیل خون سیدید چشم قوم کبرانی ۴ ۴ اگر چه
 نقش بند آمد چون آئینه صافی ۴ ۴ دلی زنگی بزنگ زنگ میند
 رنگ نادانی ۴ ۴ به بلبل وزاع فسح و غم زبوی کل مثل باشد
 به میزم نار و بهر با حق آن شان بتانی ۴ ۴ محمد و محمد محلی شرح هر یک میبود
 زایشان ۴ ۴ و سید العصفردالدیر کو یا احمد ثانی ۴ ۴ فلک از
 بحر خضر ایش گند هر شب شمار شان ۴ ۴ هزاران لؤلؤ رشک در دریا
 عمانی ۴ ۴ بود هر ایک از ایشان قطب اعظم غوث کربودش ۴ ۴
 سیاه آید بجالت یاب کرمان ابر نیسانی ۴ ۴ هزاران اولیاء دین هزار لیل
 هم نجیبا ۴ ۴ ز لوح جبه ایشان سبق خوان دبستانی ۴ ۴ هزاران همچو
 منصور هزاران شیخ شبلی و ش ۴ ۴ بدر س صحو شان سازند چون طفلان
 سبق خوانی ۴ ۴ سعید از وصف شان لب بسته ماند کاین سخن خوشی شان
 چه طاقت مور کار در بیان شان سلیمانی ۴ ۴ حضرت خواجه مجدد الفتنانی
 قدس سره که جامع طرائق اربعین صاحب ارشاد و در هر چهار راه است هم
 طریق طریقت نقش بندیه را اوق در متابعت شریعت میداند و اقرب در درج
 وصول حقیقت بشمار و چنانچه در مکتوب میفرماید صوفیه وقت نیز از بر سر
 انصاف بیاید و ضعف اسما و افشاء کذب را ملاحظه کنند باید که در موارد
 سنت آقا پدید پیران خود نکنند و امور محنت بر راه بهانه عمل شیوخ دیده

خود گیرند البته سنت منجی است و ثم خیرات و برکات است و در قلب
 غیر سنت خطر در خطر ماعلی الرسول الا البلاغ پیران ما احققنا لے از
 ماجزای خیر و ما که ما و ا پس ماندگان را بایتان امور مبتدعه دلالت نکرند و
 بقلب خود در ظلمت مهلکت نمیداختند و خبر متابعت سنت را نه نمودند
 و غیر از اتباع صاحب شریعت علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات و غیر از
 عمل بعزیمت هدایت نقر نمودند لاجرم کارخانه این بزرگواران بلبند آمد پیش
 طاق وصول ایشان مرتفع گشت ایشانند که سماع و رقص را پشت پا
 زده اند و وجد و تو احد را با گشت شهادت دو نیم ساخته مکشوف و
 مشهود دیگران نزد این بزرگواران داخل ماسواست و معلوم و متخیل آنها
 قابل لغنی معامله این اکابر و ا دید و دانش است و در ما و ا معلوم و
 متخیل است و و ا تجلیات و ظهورات و و ا مکاشف و معانی
 است اهتمام دیگران در اثبات است و صمت این بزرگواران در لغنی ماسوا
 پس ذکر لغنی و اثبات در طرق دیگران مناسب حال مبتدیان باشد و ذکر الله
 بعد از آن مناسب باشد بخلاف طریق این اکابر که بر عکس است که اول اثبات
 است و ثانی لغنی آن اثبات پس ذکر الله در بین طریقی در ابتداء مناسب
 بود و ذکر لغنی و اثبات بعد از آن صورت بندد و اگر از حصول این اکابر
 بر ایشان لب کشاید خواص لجوام ملحق شوند و منتیان در سنگ مبتدیان

سبق الف و با ما اختیار کنند **ف** فریاد حافظ این همه آخر پهرزه
 نیست **ف** هم قصه غریب و حدیث عجیب است و مراقبه ذات لقا
 که دیگران اختیار کرده اند نزد ایشان از حیز اعتبار ساقط است و پی ما
 حاصل و مراقب جز ظلی از ظلال صیغ نیست بالجمله نظر است بزرگواران این
 طریقه علییه بلند افتاد است پهر زرقی و رقاصی نسبت ندارند پس زانهاست
 دیگران در بدایت ایشان مندرج گشت است و مبتدی طریق ایشان حکم
 منتهی طسوق دیگر یافته و از ابتداء سفر ایشان در وطن مقرر شده و خلوت
 در انجمن حصول پیوسته و دوام حضور نقد وقت شان آمده ایشانند که تربیت
 طالبان مربوط بصحبت علییه ایشان است و تکمیل ناقصان منوط بتوجه شریف
 شان نظر شان شافی امراض قلبیه است و التفات شان واقع علل معنویه
 یک توجه ایشان کار صداریعین میکنند و یک التفات شان برابر ریاضت
 و مجاهدات سنین طریق اصحاب کرام است علیهم الرضوان و این اندراج
 النهایت در بدایت اثران اندراج است که در صحبت خیر البشر میسر می شد
 علیه و علی آله الصلوٰت و التسلیمات زیرا که در اول صحبت آن سه و در
 علیه و علی آله الصلوٰت و السلام آن میسر می شد که در انتها کم است که دیگران
 میسر کرد و این فیوض برکات همان فیوض برکات است که در قرن او انظهور
 می پیوست انتی مخصوصا فی المکتوب خصوصاً در مکتوب چهارم مجددی

است بدانند که بر سر هر مائتة مجددی گذشته است اما مجدد مائتة دیگر است
 و مجدد الفنی دیگر چنانچه در میان مائتة و الفت فرق است در میان مجددین
 اینها نیز همانند در فرق است بلکه زیاده از آن و مجدد آنست که هر چه
 در آن مدت از فیوض با متان برسد به توسط او برسد اگر چه اقطاب
 و اوتار آن وقت بودند و بدلاء و خبایر باشند که خاص کنند بندگان مصلحت
 عام را تا انتهای پس از اینجا قیاس باید نمود که چون مجدد الفنی را بر مجددان
 مائتة شریف مرتبت هزار بر صد است مجددات که بورا نشت مجدد الفنی قدس سره
 و با تبع شاه راهش بعدش میشوند مرتبت و علوم مرتب خود بر همان مجددان مائتة
 سبوقه متقدمه هم همانند در دوازده خصوصاً این نسبت عالی نسبت حضرت
 خواجه کلان قدس سره از نسبتها مجددیه یک شاخ عجب ناشستی که بعزت
 میتدگان مورث حیرت است چنانچه عیسی علیه السلام از پیغمبر صلی الله علیه
 وسلم و بانی سبطامی از ابوالحسن خرقانی و حکیم ترمذی و حضرت عوث عظم
 محی الدین شیخ عبدالقادر جیلانی و شیخ اکبر محی الدین ابن العربی و حدیثی از احادیث
 نوی ایما از حضرت خواجه بهاؤ الدین لغت شبندی و شیخ اکبر موصوف شیخ
 احمد جام از امام ربانی مجدد الفتنی قدس سره السامی پیش از وجود خود سنا
 خبر میدادند و حدیث شریف سبکون فی هذه الامة رجل يقال
 له صله هم اشاره با ایشان وارد و کذا لک از حضرت خواجه کلان ما قدس سره

حضرت اکابر عظام قدس سرهم پیش از ظهورشان در وجود صوری بشارات
 و اخبار اختیار داده اند چنانچه در فرزندوس الحارثین و مرغوب الاحباب
 و کتاب التفرقة جملة بشارات مفصلا مرقوم اند و نبذی ازان بقلم می آرد
 و تفصیل اگر خوانند رجوع بکتب مسطوره آرند در مکاتیب هدایت
 اسالیب قطب رحی الارشاد و مرکز دانه امانت و سدا و مولانا مخدوم آدم
 طوسی قدس سره که از مشاهیر علماء و کبراء اولیاء اند و فرمان واجب الوجود
 حضرت خواجه عروة الوثقی محمد معصوم قدس سره الاظهر در بلده معظمه ^ط به
 خانقاه شریف بنا کرده که تا هنوز اهل صفارا از زیارت آن کشاکش باطن
 عجیب دست میدهند نگارش فرموده اند که این خانقاه را با حضرت عروة
 الوثقی بنا کرده ام و بر این خانقاه انوار اصل الاصل میبارد و در این خانقاه
 شخصی جوانی ده نشین از اولیاء الله تربیت خواهند یافت که جمیع کمالات
 نقش بندیه بر او ختم خواهد بود انتی المخصوصا و در کتب مسطوره مراد از جوان ده
 نشین حضرت خواجه کلان قدس سره صریح است باین دلایل آیت که
 وقتیکه اکباد امجاد مولانا مخدوم مدوح قدس سره بسفر سهند معروف
 بسهند مقدس عازم شدند شیخ عبد الطیف والد حضرت خواجه کلان
 قدس سره را در جانی خود نشانیدند و وعده فرمودند که سفارشتی تو نزد
 خواجه محمد صبغته الله قدس سره عرض میکنیم پس باز بعد از مراجعت و شرف

فرمودن در بده بشیخ فرمودند که مبارک باد مرزا که چون برای تو انما
 توجیه کردم از روی شفقت متوجه شدند فرمودند که سلوکش و علمش صحیح
 است و این قدر ترقی هم به او بخشیدیم باقی از وی پسری بعد ازین بوجود
 خواهد آمد که جمیع کمالات این طریقه علییه از او بترویج و ترمین خواهد بود انتی
 و هم روزی کامل محقق شیخ مدقق ابو القاسم که از کمال خلفاء حضرت
 مولانا محمد دوم قدس سره اند و یکانه وقت خود و صاحب همت
 و فرست قدس سره با بسیاری از اصحاب خویش که حضرت خواجه ابوالحسن
 و شیخ عبداللطیف موصوف و مولانا عبدالسلام هم در آن جماعه حاضر
 بودند زیر درختی متناور مجلس داشتند در آن مرغان الوف بجا اقیق صنوبر
 گرد آمدند و غوغا الحان برانگیختند حضرت شیخ محقق قدس سره در آن
 هنگام خواجه ابوالمساکین فرمودند که از مریدان شما مردی بدان کمال میرسد
 که طالبان بروی چون مرغان این درخت اجتماع خواهند آورد باز انگاه
 التفات بشیخ عبداللطیف آورده فرمودند که آن مرد در صلب شما موع
 است مولانا عبدالسلام که خود از جماعه ابدال بودند در آن مجلس و ختر خویش
 با ایشان بخشیدند تا چنان مردی شاید که بیک نسبت از مریدان من هم
 باشد و بروایت حافظ هدایت التذ از مرحوم مولوی قاضی زکریا متوطن
 قصبه بدین منقول است که چند سال قبل از سیلا و حضرت خواجه کلان قدس

سره از زبان عنیب ترجمان شیخ ابوالقاسم قدس سره شنیدم که از دست
 شیخ عبداللطیف مروی تکمیل از اولیاء اللہ ظہور خواہد گرفت که چراغ فیض
 اوقات بقیامت روشن خواهد بود انتہی آخر عرب از میا و آنحضرت اعنی خاتم
 کلان قدس سره چنان صاحب بحال نامتناہی و مورد افضال الہی شده اند
 کہ مرشدشان حضرت خواجہ ابوالساکین قدس سره ایشان را و فرزند ایشان
 خواجہ سلیم قدس سره را کہ ہنوز از مشربہ کتمان عدم در مہد امان وجود نہ آرمیدہ
 بودند بشر این خطاب فرمودند کہ سرہ مشایخ ملک در زیر پای تو دادہ اند و ترا
 بر تمامی خاندانہای ملک سروری بخشیدند و تو نیز تراج مشایخ ہستی و فرزند احمد
 شما بر سندی خلافت شامی شیند و مکان شما ہمیشہ معموری ماند انتہی امانت
 کذلک حضرت خواجہ کلان و خواجہ ثانی را قدس سرہما بشر داشتہ اند چنان
 المرغوب و بر سر اصل سخن رویم و گوئیم کہ ہم حضرت خواجہ ابوالساکین خواجہ
 کلان را قدس سرہما بشر فرمودند کہ حالی کہ وارد بر شماست بعد از ختم المرسلین
 صلے اللہ علیہ وسلم بر دو کس ورود آورده یکے صحبت قدس سرہ کہ سید
 الطایفہ کردید و ہم بایزید قدس سرہ کہ سلطان العارفين بود ولی آن ہر دو غیر
 آن حال را تمام نشانتند و باختتام نرسانیدند امید است کہ تو آنرا با تمام رسانیدہ
 سلطان الاولیاء خواہی گشت و غیر ذلک بشارات کثیرہ ^{مفصلہ} براء خواجہ کلان اند
 قدس سرہ پس این نسبت پاک مجددی ایشان را پاک باید دید و بی باک

شاید دید **ه** پاک بین از نظر پاک بمقصود رسید احوال از چشم
 دو بین در طمع خام افتاد **ه** **ه** این نسبت مطهره ایشان است که باز
 تمامی ظهور در منظر حضرت ایشان قدس سره فرموده و اسرار پیرنگی و
 انوار چگونگی این نسبت از گریبان صدر مشروح آن ممدوح بروز نموده
 بسزا باید که در بیان او کوشیم و آنکه علت غائی جمع این کلمات منقبت
 اوست در آن بیونیم و نسال الله سبحانه ان توفیانی محبت و ثناء وان
 یحشرنا یوم القیامة مع قدس سره **ه** نام من زین ستوده کیشان باد
 شرف در میان ایشان باد **ه** **ه** این بر حمتک یا ارحم الراحمین باب
 اول در بشماراتی که از بعضی اولیاء کبار و صغار در شان حضرت ایشان
 صادر گشته قبل المیلاد و بعد المیلاد باید دانست که حضرت ایشان قطبی
 بودند کبر و غوثی بودند شهرت شریعت غا اعلیٰ بر غایت و از طرفت علیا عالم
 بر حقیقت **ه** ز سنت در جنید نکند اشوب **ه** بجز با یزیدش
 آستان روبرو **ه** **ه** ابو الوثق دو عالم قطب ارشاد **ه** **ه** مجد دوار
 از وی دین شد آباد **ه** **ه** هر که باری بیدیده صدق جان و مردکارت
 جنان انوار سیما هم فی وجوه هم من اثر السجود آن محمود مسعود دیده
 باشد تا هنگام نزع ششاع مهر پیش از دل بدر نخواهد شد
ه کسی گوشت فانی در جمال و حسن پیر خود **ه** فراموش کی کند

گاہے زمین شکل و شمایل را ۴۴ در رحمت اینچنین فانی فی اللہ و باقی باندہ
 متخلق باخلاق اللہ و رولا احصی ثبات بر زبان است للجامع سے قطب
 چرخ قطبیت وہ غوث دین ۴۵ طایف نور حقیقت اوست تاعرش وزین
 طالبان را عمرہ او نور جان ۴۶ و سوک را نجم ثاقب بالیقین ۴۷ درولیان
 نتم چون در انبیا ۴۸ حضرت ختم رسل شاہ امین ۴۹ رصطہ ابدال حل عم
 پیش او ۵۰ از سر عمر اندوارندہ حسین ۵۱ صد ہزاران چشم چرخ
 اندر زمانش ۵۲ بر زمین قطبسی ندیدہ این چنین ۵۳ کن محمد تاج
 بفرق حسن ۵۴ از جمال اسم او بہرہ کزین ۵۵ کس علم آن محقق قطب
 کس نداند عنبر رب العالمین ۵۶ ولادت حضرت ایشان روز دوشنبہ
 تاریخ پنجم محرم از ۱۲۳۵ھ دو از وہ صدوسی و پنج ہجری است پیش از میلاد
 حضرت ایشان قدس سرہ حضرت خواجہ ثانی قدس سرہ را درس کھزار
 و دو صد و بیست و یک ہجری فرزند نخستین موسوم بشیخ محمد سعید قدس
 سرہ آمدہ است کہ در آن وقت اختر برج نقابت کو ہر درج نجابت
 عرفان پناہ ولایت دستگاہ میر نور علی شاہ ساکن فیض آباد لکھی کہ یکی از
 مسترشدان و بہرہ یافتگان جناب خواجہ حلیم قدس سرہ بود صاحب مناسبات
 عجیبہ و حالات غریبہ تشریف در لواری آورده دیدن آن سعادت
 کمین را کہ ہفت ماہ بود در خدمت حضرت خواجہ ثانی قدس سرہ بکمال

آرزو و شوق و تمسنا و ذوق عرض داشت پیش ظاہر مینمود که حضرت خواجہ
 ثانی ارشاد فرمودہ صاحبزادہ با سعادت را طلبا بنیدہ کہ یکی از موصفا
 بکنارشش بردہ لیز آوردہ بجزد لقا بشہرہ مبارکش بر سن چنان حالتی پیدا
 آمدہ کہ ساعتی بی خود ماند چون با فاقہ ادم دایہ باز پس رفت و ہدایای
 کہ برای ایشان آوردہ بود دم در دست ماندہ باز بخدست آنحضرت خواجہ
 ثانی بازگشت کردم پرسیدند کہ چگونه دیدی گفت تم کہ انوار ولایت در
 سیمای ایشان پر تو می زند عجیب کوہری وجود گرفت حضرت خواجہ
 ثانی قدس سرہ فرمودند آری چنانست اما حیالتش اندک مینماید پس
 من از استماع این مقولہ معنوم دل در وضو شہ لیت کہ عبارت از قبہ حضرت
 خواجہ کلان است نشستم کہ الہامم در دوازند کہ دیگر نرسندی کہ بعد
 ازین می زاید ہم عمر خوب خواهد داشت و ہم بہتر است ازین کذا فی
 مرغوب الاحباب الحق چنان شد کہ بعد ازین الہام میر معفور حضرت ارشاد
 در پانزدہم سال بحالی ظہور آمدہ اند و خواجہ با سعادت در سال وازوہ
 صدوسی و ہفت بوصل عربان شتانت و از سیادت پناہ معرفت آگاہ
 سید علی شاہ بخاری کہ یکی از استادان جامع الکلمات است شنیدم کہ وی
 از سید یوز علی شاہ منقول میساخت کہ میفرمود کہ در بارہ این فرستندہ ہما
 آن حضرت ایشان پیش از میلاد پند شہادت در الہامات خود

اسم دیدم و اسم از حضرت خواجه ثانی قدس سره و سایر اصحاب کبار بیت
 و ارباب معرفت نور یافتگان خواجه حلیم و خواجه کلان قدس سرهما
 شنیدم که مثلش کمیاب است که ظهور خواهد آورد مشایخ متوفییم در
 رنگ مشایخ حیات رضائی جوی او خواهند بود و هم مشایخ زمانه خود را اعتقاد
 خفیه خواهد نمود و هر مہ از وفیض خواهند گرفت و اندر یازدانت رسیدند
 ظهور تولد ایشان بل بعد از جلوس بر سندان شاد حضرت ایشان منیم
 موصوف حیات بودند که می نمودند که آنچه نزول برکات و حلول حالات
 که از التفات تو جهات حضرات مرشدان خود اعنی خواجه حلیم و خواجه ثانی
 قدس سرہامی یافتم از ادنی التفات حضرت ایشان قدس سرہ بہتر از ان
 فیوضات و واردات بیایم مشک در پیشه ولایت و ہدایت غضنفریت
 کہ ہمہ شکار او میخوردند انتہی از درویش عالی کہ صاحب مقامات عالی
 و حالات متعالی و از متوسلان خواجه حلیم قدس سرہ و از اثر صحبت
 یافتگان خواجه ثانی قدس سرہ است و صاحب لقرن است و خوارق این
 جامع الکلمات در طفولیت دیدہ و بارامی این جامع را حضرت ایشان بزرگوار
 استدعاء دعوات توجہ باطنی نزدش سفیر ستاد کہ ہنوز انوار چہنیش بر مطالع
 خیال طالع میساید منقول است کہ حضرت خواجه ثانی قدس سرہ با اسم ساقی
 خواجه گرامی اعنی حضرت ایشان قدس سرہ در طفولیت امر فرمودند کہ

برداشته در خدمت محمد یسی درویش دشتی قدس سره که از اصحاب خواص
 حضرت خواجه کلان قدس سره بودند و بمعالجه اصل المصل و مافوقه مشرف
 اند برای توجه دعا حصول معالجه کمال این طایفه علییه بر دو بد رویش مکنند
 که متوجه شوند در می انکو تازه که بیدید پیدا شده هم بدیه برای درویش
 مذکور دادند این حقیر اعنی عالی فقیر حضرت ایشان را برداشته بخدمت
 درویش دشتی برده و بدیه عرض داشته و عرض توجه ساخت درویش اول
 نیاز مندی و سرفکنندگی خود بیان نموده آخر اطاعت امر حضرت خواجه ثانی
 قدس سره فرموده متوجه و مراقب بدل نشسته دیدیم که موهبائی تمامی بدیش
 برانگیختند و آثار جمال و جلال الهی در وجهش در آمدند آری قال اللہ تعالی
 تقشعر منه جلود الذین یحشون ربهم تم تذلین جلودهم و قلوبهم
 الی ذکر اللہ آخر تا آن زمان مراقب بود که همه موی تن بار نشسته و آثار
 کشفات بشریه باز در مواجحه نمودار نشدند سر برداشته فرمود که این کین چه
 خواهد ساخت هر چه کند کند ولی هر چه نزد من از ایشان بود باز بومی و ادم و
 این را می بینم که نهایت مکمل خواهد کرد و کاشش را آنانکه زنده خوانند مانند زود
 خوابند دید و از مؤلف مرغوب الاحباب منقول است که روزی حضرت
 خواجه ثانی حضرت ایشان را قدس سره تا نزد کامل محذوب درویش
 یعقوب که بزدیه یافته و سستی پذیرفته از کرشمه ناز و عشوه طنز جمال کمال

حضرت خواجہ سلیم بود قدس سرہ وقتیکہ در مکان شریف لواری تفت
زیارت آورده فرستادند و آن مجذوب را اشراف بر صفا و اطلاع
بر خواطر فوق الحد بود خارج الحد ہزاران مردمان طالبان اعراض این جہان
و عالم جاودان کہ پیش می آمدند و کسے لب نبی کشود و مسئلت مافی الضمیر را
وانمی نمود خود بخود آن مجذوب محمود جواب با صواب بی ریب و تیب
خطاب میفرمود حضرت ایشان را کہ پنج شش سال عمر داشتند برخی یاران
خدمتکاران ہمراہ خود بردہ از طرف رفقان صاحب صفا کہ چشم صورتش
بر شان بنیتادہ اما دیدہ بصیرت کشونش دانما کشادہ میماندہ نشستند
بمجرد نشستن حضرت ایشان را بدون التفات کردن و روی گردانیدن با ایشان
بترغیب بسیار ترغیب ساختہ بیشتر کمال و امکان و رشاد و ارشاد داشته
پس جواب ہر یکی از یاران و خدمتکاران شان پرداختہ چنانچہ ہر ہمہ از
اشرافش و اخبار اصنافش متعجب ماندند از معرفت کیش عالی در ویش منقول
است کہ روزی حضرت خواجہ ثانی فرمودند قدس سرہ کہ مرا شب دو ملائکہ
رحمانی آمدند کہ گفتند در خدمت منزه و معرا و مقدس و مبرا بارگاہ حضرت
بیچون و بے چگون عزاسمہ و جل سلطانہ و تقالی شانہ حاضر کردند مسرور و مجبور
بر رسید وصال بایزال این دو متعال عریانی حبسانی جاودانی از ان بارگاہ
سبحان چون کوشش وزہ دار ہر اللہ کسب راست ہا

نظا 86577 ~~69077~~

منتظر رسیدن خطاب الیتادۃ نا خطاب مقدس آمده که اگر چه برابران
 این سبب طلب بنیدیم ولی الحال باز کرد تا که نرسند ترا بر جایت قیوم کنیم
 بعد این خطاب و بشارت با صواب حضرت خواجہ ثانی حیات این جهان
 از دو سال زیادہ شدہ اند نعم قال اللہ تعالیٰ ولا یظہر علی غیبہ احدا
 الا من امرت من رسول و بسم از حاجی خیر محمد و سیادت پناہ سید
 تاج محمد شاہ منقول است کہ بحضرت خواجہ ثانی متدس سرہ برادران ایشان
 کہ ایشان ظاہر بنیان و از باطن کوران حکم من رای ظاہر و خاب و
 خسر و من رای باطن ہم منجی و افسل عداوت داشتند برای مصداق لا
 یہتدی من جادلنا علم لغاوت برافشند کہ اگر تفصیل آن متلم را
 سردہ بیان کاربرد فائز رسد باورد گشان ہر کہ در امتداد بر افتاد
 الغرض حضرت خواجہ ثانی قدس سرہ باعلام اللہ سبحانہ میعاد عمر خود دانستہ
 بدان پرداخت کہ قایم مقام خویش درین عالم صورت موجب حقیقت حضرت
 ایشان را در حیات خود نمایند بسبب عداوت الاخوة و اختلاف المریدین
 القش رتیب من بعد لہذا حضرت ایشان را با مراد اللہ در حیات بر خدا ارشاد
 در خالقہا خواجہ سلیم الفواد نشانیدہ تمامی ستر شد ان خود را بعیت سنونہ
 ایشان کنانیدہ باز جب از چہ روز فرمودند کہ ہنوز در خیال انام عوام حقیقت
 مرام بر انجام و انجام کار ششم ہزار تا نیا حضرت ایشان را در و مناقب انوار

وفاق خویش برسد افاضت و چارباستش افاضت نشانیده محبت کنانیده
 بهمیع حاضران بزبان وحی ترجمان سرمودند که هر که دست حضرت ایشان گرفت
 روز قیامت دست او خواهم گرفت و شافع او خواهد گشت باید که تابع
 فرمان او باشد همیشه تا اگر ایشان را سیر داشتن عصا ایما ناپا ایشان
 بیخ میزد ریغ بردوشش بچوش دارند و اگر امر حجابی شمشیر فرماید فی الفور
 بی دیر ضرب کوشند که جلوس این جوان برسد کاطان برای ارشاد
 طالبان بفرمان حضرت ایند بجان است و اگر فی المتل کسی بخوردان مایعنی
 بطرف همان بروردان حد طینتان رود تا گو برود و الله غالب علی امره و هم
 از هدایت شامل موزن شامل منقول است که روزی دران ایام نزدت دوه
 انام اعنی حضرت خواجه ثانی قدس سره السامی من و عالی درویش و برخی
 عاشقان درویش حاضر بودند که بداب نقشیند مهر بر لب و فنادر کوه ادا ب
 بودند که حضرت خواجه ثانی خود بخود مخاطب عالی فقیر شده فرمودند که آیا هنوز
 چنان خواطر را در خاطر میسیدیدان که کالی که ازین جهان بعالم جاودان
 میرود برای آنکه آن راقیم تمام خود میسازد و زمام اختیار بومی میسپاز
 متوجبه روحانیت مرشد مکمل خود میگردد پس باز روحانیتش متوجه پیش
 خود تا که علی الترتیب بر شد همه مرشدان و در پیهم رهبران محمد مصطفی
 صلی الله علیه و سلم می رسند و باز حضرت ختمیت متوجه رضاء حضرت

کسب بریغز اسر و عمل شاره میشود تا که ان شخص شخص را از ان بارگاه
 مقدس قبول فرموده طمانیت حضرت قایم مقام شدنش حضرت ختمیت
 پناه علیه الصلوٰة والسلام من عند اللہ و بوساطة ان شاه هر کامل حق آگاه
 میرسد آنرا قایم مقام خود مینماید پس در عسر و سریر و سفر حضرین همه اکابر تائید
 حضرت خیر البریه علیه الصلوٰة والسلام با دارالهدی علی حکم اللہ الاکبر معاونان و
 اندو همراه او باشند پس آنرا چه غم و متوسلانش را چه هم پس چون از حضور
 آن فیض گنجور خواجہ ثانی دوری صورتی کردیم بیسنی از مجلس حضور گرامی
 برخواستیم همه یاران کلام لوالی انظر ام ان حضرت را جواب خاطر عالی
 در ویش منمیده مسئلتش بی کم و بیش نمودند ظاهرا هر ساحت که بار می طاعت
 حضرت ایشان که عمر سیزده سال در آنوقت و حال داشتند و کبر و
 خود نمایی آن جماعت سدان را که همه در عمر و عقل صورتی کلان و عاقلانند
 قیاس کرده و سوسه و روم که آیا بعد این استظهار سکینان اعنی خواجہ ثانی
 قدس سره آن حاسدان چون کرکان خون اکسب و ما ضعیفان از میثان
 می غورند بدر جواب آن آن جناب پر دامن و دفع آن ساخته چنانچه خود
 بسم دیدند و شنیدند و هم از ان در ویش عالی مقام منقول که بنمایند
 لیلت لغتته همان حاسدان بغاوت کیشان وقت فرصت را غنیمت
 دیده از دیوار حصار بچند مندان بد طعینتان بر نیت جنک و جدال و

گشت خونی بی شمال برآمده در استناد و چند فقره عزت نشینان
 آن قاتلان شهید کردند آنچه در آن شب متعدیان تعدی ستم و جور
 و ظلم که کرده اند اگر مفصل نکارد سخن بطولت رو ارد الغرض کسی
 در آن حال وقت نیم شب آمده در حضور پر نور آنحضرت خواجہ ثانی بی
 ثانی عیسیٰ بن مرشد داشت که آن ظالمان قاتلان چند اشخاص مشخصه را
 شهید نموده بر این ماده اند که بعضی از اهل تقار انیک از دیوار این وثاق
 برآمده بر نیات بد میگوشتند و بمقاصد استتبع می جوشند آنحضرت خواجہ
 ثانی که در آن وقت نهایت از علت مرض جسمانی ناتوانی و استغداد عالم
 جاودانی داشتند بشرط اصغاء آن ماجرا و اولاً از حضرت ایشان پرسیدند
 که کجا اند یاران گشتند که حاضرند ملتصق آن ثانیات بودند که هیچ
 نخورید و هرگز نخوردند پیش ازین من یک بودم در وقت این
 شیرینی و من هر دو اشخاص شسته ایم قبل الظهر امروز ایشان را از اینجا کشید
 بدر از قلعه بایند همه حاضران ازین بشری بحضرت ایشان و انبار
 بالعیب سحر ماند تا که فی الحقیقت بشرط زوال افتاب عالم تاب
 آن روز حکم حضرت بالرب بجدی رعب صعوبت و اعسا که جماعت
 و رفیقان میدان افتاده که افتان خیزان کریزان خارج شدند و رفتند
 کانهم حم مستنفره وقت من قسورة هیچ قومی را خدا سزا

نکرده تا اول صاحب بدلی نامد بدرد و پس از آن حال ن خیرتصال
 قدس سره هر چند حضرت ایشان هم علم مذاکرهت و کوس مناقشت
 برداشتند و کونستند و لی خرماریجت تجارتهم و ما کانونا مهندین
 چیزی باست نه آوردند **ج** جابل از این بلاعت روشکج ارشد
 چه شد تا جعل از خوشبوی گل گرسخت در شد چه شد تا روز روشن
 شد قسم گاه خدا درواضحی با ظلمت افزا دیده بے نور شیر شد چه شد
 تدر زریا نقره راصراف داندنی شهبان تا کاسه روین پیش
 صورت زر شد چه شد تا نیک دیدن خویش را بر مهران بس ابلی
 است تا از تکبر کردن انرا شناخ بے بر شد چه شد تا حاسد
 ار خود را به از استاد داند نیست غم تا بار مشک و عود و عنبر و عطر بر خر
 شد چه شد تا کل بود ز آب و لطافت زیب و بهیم شهبان تا
 خار و در پهلومی کل شکل برادر شد چه شد تا فضل بر پندار نبود
 بین که دستار حباب تا بر رخ سیلاب شکل کعبه می کرد چه شد
 فضل علم است و نه از رایش سفید و عمر پیر تا بو مره از بوالبشر کر
 پیش و پس تر شد چه شد تا علم در قعود است و قال بر سطح زبان
 حس بروی بیم اگر بالای کو هر شد چه شد تا کار اخلاص دل است
 و فی تکلیف زبان تا بے خلوص دل اگر و اعظ بمنبر شد چه شد

زینت ظاهر گذار و زینت دل جو سعید $\frac{1}{2}$ از دوتا رموی بر طاقوس
 اندر شد چه شد $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ و رسم از میر محمود که اهل مراتب قلبیه بود و پسر
 یازدهمین از حضرت خواجہ حلیم تدریس سره و از خلیفہ غلام محمد تالیپر بقول
 است که روزی حضرت ایشان در خورد سالگی همه لباس سفید در بر
 و دستار بر سر پوشیده در خدمت حضرت خواجہ ثانی قدس سره
 تشریف آوردند حضرت خواجہ او شان را دیده و متبسم شده فرمودند
 که این مندر زند ما اهل عرب و حاجی می نماید انتهى اگر چه در آنوقت حاضران
 همگی بر نسبت صورت لباس آن کلام خواجہ را قدس سره محمول تشبیه
 داشت ولی تشبیه حقیقی بود نه مجازی که آن شبش حج و شش زیارة
 نبض ثانی مصطفویہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و التحیۃ و بحجۃ الوداع بمریت
 بجزرت و بوفات در طیبہ و بکفن در بقیع الحننہ رسانید $\frac{1}{2}$ عارفانرا
 تا قیامت هر چه کرد در روشن است $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ این جامع الکلمات از
 زبان نبض ترجمان حضرت ایشان قدس سره شنیدم که فرمودند بعد از آن
 که مر حضرت خواجہ ثانی قدس سره بر سار شاد است نیند روزی سن در حجره
 عربی اوطاق بودم و حضرت خواجہ ثانی در حجره شرقی آن و شاق نگاه
 مرا که ام خطرہ ناشایسته از دل عبور کرده تا از آن حجره مرا آواز داده طلبید
 جلد دست شریفه رسیدم تا فرمودند که ای پسر ترا از تعلقات این جهان

کشید بیرون کرده ام تا هنوز رسم خمین حضرت را در یاد می‌دارم
 این چنین خواطر را راه داده و بسم از سید غلام محمد شاه که نیک صفوت پناه
 بود شنیدم که حضرت ایشان را وقتیکه خواجه ثانی امانت ارشاد داد و ندید چنان
 بشرش داشتند که تو مختار من الله هستی خواهی که مثل من در عالم باش
 و خواهی که مثل خواجه کلان تدریس سره و یا خواهی که از همه مست از باش
 بهر جا که باشی خدا یار تو باشد محمد همیشه نگهدار تو باشد و بسم صاحب
 مرغوب از قاضی سید محمد که یکی از باریافتگان حسن و خواجه ثانی بود متقول
 میداشت که حضرت ایشان در خورد سال چندان میل خاطر بقریم علم
 صوری نمیداشتند و نه حضرت خواجه ثانی از آن بر حضرت ایشان کوششی
 یا جوششی میفرمود لہذا باری بخواجه ثانی بیانی عرض نمودم کہ آخر سببی در
 عدم کوشش تعلیم فرزندار حمید خود با شد نمودند آری پیش ازین
 بسیار کوشش میکردم و تا پیش منم نمودم آخر باری رسول الله صلی
 اللہ علیہ وسلم را دیدم عرض رسانیدم کہ این سپرم بحیث حضرت ایشان با وجود
 چندین تاکید و کوشش میل بخواندن علوم ندارد من فرمود آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم کہ غم این سپرت مخور اورا کفالت من بسیار
 من خود کفیل اویم پس از آن نظر بر آن کفالت از تکلفات صوری کمی
 شدم و بدان کفالتش سپرده ام ہر گرا خواند از تفرش بر

عشش برند

باب دوم در بیان عبادت حضرت ایشان قدس سره

و وظائف و لوازم و سنن موکده و مستحبات باید دانست که حضرت ایشان اکثر اوقات با وضو بودند و در صیفت و شستن غسل و وضو به آب گرم در عمر پیری که مراد بعد الاربعین تا دم آخرین است میفرمودند و این خصوصیت با مور و افتعانی ایشان تعلق دارد که در واقعات بدان مامور شده اند الا ندرت و ضرورت و وضو را بر تیب مسنون و شرايط شروع با رعایت مستحبات و آداب ادا می فرمودند و در اسباب ان هنگام اگر او را خود مبالغه میداشتند رعایت حدیث و اسباب الوضوء علی المکاره چنانچه باری حضرت ایشان را مرض شری طاری گردید که بشرط مساست ماء و لو حار اشتداد فوق الحد روی میداد و در ان هنگام دیده می شد که مصابرت بر مرض غرض کالفرض دیده در اسباب تمام میکوشیدند و وضوء کامل بجای می آوردند و کذا لک در بعضی اسفار که وقت تهجد آب گرم فقدان بر خلاف وجدان میداشت در موسم سرما و باردهو که انجماد الماء کالشیخ از ان صورت میست اسباب وضوء را بان آب تلخ می نمودند و لوازم غسل تهجد را بجای آوردند و

در شستن بازوی مرفقین را داخل الید دیده مبالغه بلیغ در فوق المرفقین
 برسانیدن آب می ساختند و مسح را بر تمامی سر و گردن و اذین بهر دو
 دست علی الترتیب المرویه ادا میبست میروند و تخلیل بحیه و اصابع ابدی و ارجل
 از امور موکدات بلیغ می شمردند و در اسفار بآب شور بجر مالح بها المکن وضو
 نمی ساختند احتیاطا للخروج عن خلوات عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما و غیر
 فانہم قائلون بعد رجوع الوضوء عن ماء البحر المالح لحدیث تحت
 البحر تار و اگر عند الضرورت وضو میکردند تا در مضمضه و استنشاق
 اگر آه نیاورده اسبلغ می نمودند بضرورت میان وضو سخن دینومی نگفتند
 و عند الختام دعاء اللهم ثبت قدمی یوم تزل الاقدام می خواستند و بعد
 الفراع الشہدان لا اله الا اللہ وحده لا شریک له لا الملک ولا الحمد
 یحیی و یمیت و هو علی کل شیء قذیر و شہدان محمد اعبده و رسوله صلی
 اللہ علیہ و علی آلہ و اصحابہ و ما خلق بارہا و یدیم کہ میخواندند و نظر بجانب
 آسمان میفرمودند و پیمان مسح الحنفین در سفر و حضر حسب السننہ گاهی
 گاهی سه یوم یا بیشتر پاس معمول میداشتند و وقت تہجد و ظہر و عصر و عشا
 اکثر بوجوب منطوقہ حدیث شریف تسوکوا فان السواک مطہرۃ
 للفم و مرضات للرب و حدیث ماجاء فی جبریل الاوصانی
 بالسواک حتی لقد خشیت ان یفرض علی و علی امتی

و حدیث لولا انی اخاف ان لیثیق علی امتی لفرضت علیهم
 و حدیث انی لا استنک حتی خشیت ان احفی مقادم فی مسواک
 میفرمودند و استعمال مسواک ارک متداول شان بوده و در آخر عمر
 که اکثر دندان و برخی اضراس افتادند تا هم برای ادائیگی سنت بر بعض
 باقی مانده موجب عادت مستمره مسواک می نمودند و خفتن عثمائی حضرت
 ایشان جز کامل وضوء نماز گاهی نبوده است متوجه جهت کعبه دوزالوقت
 نشسته چهار سوره قل و فاتحه و آیه الکرسی و امن الرسول و سوره
 الملک بر بسمه با بسمه علیحدہ و سبحان اللہ و الحمد لله و اللہ اکبر و کلمات
 اولین نشی و سه بار و تکبیر نشی و چهار بار که حد کامل باشد و حوتله
 و استغفار و لا اله الا الله و حسده لا شریک له الملک و له الحمد یحیی و یت
 و هو علی کل شیء شہید قبل الرقود مع النسخ علی الیدین و سجه و ظنیفه و طم
 ایشان بود غالباً در جوانی و گاهی در عمر آخرین بر سریر استراحت نمی فرمودند
 حتی که در مرض نزع با وجود شدت مرض و مع عرضداشت تلبیدان و مریدان
 از تجویزداشتن سر بر برای استراحت بدنی هم ایا آورده و می فرمودند
 که در مکان معنی که از اسلاف کبار خود در اینجا مختارم هم نشین بر سر
 زاناستخس می شمرم و خلاف داب ادب می دانم در اینجا در طیب
 چسان متکلب این کار باشم و بسا بر حصیری آری بیدند که انا زنا بود

بر آئین و جو مسعود منقش میگردد و هنگام لفظه کلمه تهلیل و توحید تسبیح و تحمید
 و تکبیر و حوقله و الحمد لله الذی احیانی بعد ما ماتنی و السیة العیث و التشریح
 یک بار عادت سمره شان است قدس سره و نماز تهجد را بعد از نصف
 اللیل کاتبی بطول قنوت و کاهی بکثرت سجود بجامی آوردند رفود نوم
 شب تا بستانی حضرت ایشان زیاده از دو ساعت و شب زمستانی
 زماندار سه ساعت قطعاً نموده است ان اکثر النوم و الا فساعة او
 ساعتان من الساعات النجومیة لبالیالی تنوالی تمامها و رقیام قنوت
 و مراتبها الوار حیرت بر چشمی داده اند خصوصاً در اوائل حال پسند
 سال بر این منوال عبار خواب را باب چشمان پاک شسته اند و از منیت
 ایشان نغاس مخفی طویل در دیوار زده بران فارس و سوار شسته در راه
 عبادت و ریاضت تافته اند امثال سوره یس و یوسف و بقره و
 آل عمران در دو کانه تهجد قرائت می ساخته اند و بدینسان تمام شب در
 نوافل سبزی برده اند و ترا غالباً وقت سحر می خوانند و در آخر
 عمر شریف مواظبت بر بازده رکعت مع الوتر داشته اند و در میان
 سجود زمین رب اعفرلی و ارحمنی و ارزقنی و اجیرنی و عافنی و عاف
 عینی می خوانند از آن دو رکعت اول را خفیف تر از ثانی و ثانی از
 ثالث و ثالث از رابع قنوت میگردند مفاصله استراحت حضور

و مراتب سلوک باین هر طوع مستزاد از انبیه بوده است و در آخر
 بر ماه سلوه البقیع مقرر و موقوف زائد بر تعجب داناتا است و هنگام
 تعجب و مراتب پسین چنین خلوت میگزینند که خواص را هم بار نبوده و بعد
 از تعجب هزار بار درود شریف بلفظ اللهم صل وسلم علی سیدنا محمد و آله و
 اصحابه و ما خلق و هزار بار تهلیل بنیت بر الوالدین و هفتاد بار استغفر
 الله الذی لا اله الا هو الی القیوم و التوب الیه عمل موافقی حضرت
 ایشان است و هم پور و درود در واقعات خود مامور بودند و بعد
 از تعجب مراتب متوجه الی الله می شستند تا که سنت فجر را در جائیکه باشند
 غالباً بسوره کافرون و سوره احد دو گانه نموده اند که اصطلاح کرده
 فرغیده را در او اول حال مناسب به ترقیات و حصول حالات لطایف
 لطیفه و علوم حقیقه بقبس بقراءت سوره مؤید عروج و در آخر حال
 باسفار بر ترائید اسرار تزلزل و مراتب انتهائیه بقراءت سوره
 و آیات معینه مبطوط اداء نموده این دعا خوانده اللهم انت ربی
 لا اله الا انت علیک توکلت و انت رب العرش العظیم
 و لا حول و لا قوت الا بالله العلی العظیم ما شاء الله کان
 و ما لم یشاء لم یکن اعلم ان الله علی کل شیء قدیر
 و ان الله قد احاط بكل شیء علماً و احصی کل شیء

عدد اللهم اني اعوذ بك من شر نفسي ومن شر
 كل دابة انت آخذ بناصيتها ان ربي على صراط
 مستقيم واللهم اجزني من التاريفت باروشتي وسم بار
 سبحان الله والحمد لله وشي و چهار بار الله اكبر كه ورد پس از هر صلوة
 داشتند او اميكر دند و بر اين همه اخلاق شان عبارات احاديث و كلام
 مجدديه مويده و لي اين مختصر نامه طاقت تحمل طوالت ان نميبارد تا
 طلوع آفتاب عالمتاب ماه حلقه نجوم طلاب مي نشستند في امام و ربه
 صفوف رنده كان نفس و خواطر مي بودند و ارشاد رشا و بهر خاص و عام
 از مهت خاموشي ميگردند و بيك عشوه التفات هزاران وابستگان
 ظلال را صاعد علم ميساختند يك نظير پير بهتر از صد چيله
 بعد از ان بر خواسته در جامي خود تلاوت قرآن كه وظيفه فني شوق
 داشتند و در آخر عمر نيز هميشه دو پاره يوسيه داب ستمه کرده دو گانه يا چها
 گانه اشراق بجاء آورده بجل مفصلات و فك اشكال امور دينومي نام
 خواص و عوام و عيال و اطفال و مفتراء منكسره بال مي پردازستند و
 مجلس شريف بهر وضع و شريف ميساختند و از كلام لوالي نظام احمد
 كوشه ها قلوب محبت اسلوب كلومي نمودند بتوفيق الشرحي از مفوظ
 شان قدس سره در باب علمه ثبت ميبارد و بعد از ان در حويلي

خانه شریف می آوردند و حسب روش مسنون خنجر اشرب و هر طعام
 که موجب وقت و حال حاضر بود مع لحاظ اسم سجاانه تناول میفرمودند
 و بوقت بعضی روایات در مقدم و حوش طعام ذوق ملاحظت نمک میگرفتند
 و پیاشینی حلاوت آثار و آورده در آن شیرین کام می شدند العنرض
 که در او احسن حال بخلاف او اهل عمر که در آن وقت و سال بسیار میل
 باطعم لذیذ و لغیب و اثریه مکلفه معطره لطیق تقویت ترقی حال باطن
 میداشتند کما یویده المکاتب المجددیه باطعمه مکلفه مہما المکن نمی برداشتند
 و اگر طعام مکلف ضیافه از جامی می رسید تا نم چیده به آن قدر که از طعام غیر
 مکلف غذا، شان بود می خوردند و اکل الدباء از سبب رعایت سنت
 بسیار مرغوب ایشان بود حتی که در بعضی اوقات خوردن دباغ من
 سوء القیتہ و ضیق النفس که حق وجود مسعود داشتند مضر می افتاد
 مع ذلک ہم عمدًا و موکدًا و او عبا و بعد غیب موکول شان بوده است
 و بوقلیلاوی فرمودند کہ مرغوب النبوی صلی اللہ علیہ وسلم عند اللب محبوب و کثرت آب
 شوربا، موجب یت اکثر المرق الخ پیند ایشان را می آمد و آب نوشی شان تا برفس فاصله است
 و استعمال غسل خوری بر رعایت روایات صحیحہ خوی ایشان و طب
 را با وجود اوقاتیکہ حرارت و یا مرض غلیان خون کہ گاہی طاری
 شان میبود تا بسم نظر بر سنت مصطفوی خوش میداشتند یعنی

احتمالاً که سبب صحت البدن است هم پس درجه ازادامی سنت مبدل نیستند
 اذاً خربت فواکه الموسم الجدی اولاد وعت در خورش طعام حضرت السیما
 قلیل بوده است بجد می که حاضران متعجب می ماندند که از ان مقدار چه قوت
 بقوی جسمانی عائد کرد و چه غذا باعضاء ابدانی و میفرمودند قلت
 ثلثة تمتد ثلثة قلت النوم تمتد یقظة القلب وقلة
 الاکل تمد روح العشق وقلة حرص الشهوة تمتد الودع
 والحیاء وهم نقلاً از حضرت خواجہ ثانی میفرمودند که سه چیز را فراموش
 وقت ریاضت است انسان است الاکل والنوم وحرص الشهوة یعنی این سه
 علی التدریج بہت انسانی زیادہ کم میشوند و ناقصن کم آری نیام
 وقوت و فریبی و ستائہ اولیاء اللہ باکل و شرب نیست **س**
 عشق نان بے نان عندانی عاشق است نہ نہ و نہ سخامت و لاعزمی
 وضعف و ابتری ایشان از عزم و اندوہ و عشق و بجران ابنوہ
 کما قال الشبلی **س** احب فتلی و مادری بدنی **س** **س**
 ولو درمی ما قام فی السمن **س** **س** و در طعام خوری ما قبل
 و ابعد و ضوئ الطعام می نمودند و سراع از طعام بحضرت تمجیدہ سبحانہ
 داشتند و باز از ان در او طاق آن ستودہ اطلاق قد کسر ہ آمد
 چند می فیض بخش حاضران بار یافتگان کوثر غبت کثرہ مشیلو

میفرمودند قبله ایشان غالباً بر حصیر است قدس سره و در اقامت
 منامی حضرت ایشان بر پهلوی راست اولاد پهلوی چپ ثانیاً مساوی
 بالمنصفه بوده است و عند الاستواء المظنون بالزوال بر خواسته باز تهبان
 ظهر سفینه بودند که بعد مسواک و وضوء تشریف در خانقاه محلامی آورده
 قدری نشسته چهار گانه سنت الظهر در آنجا بجا آورده فرض الوقت در عین
 اول وقت مع دو گانه سنت آخرین در مسجد شریف ادا کرده بعد از آن در
 دارالارشاد خانقاه فیض بارگاه ماه مجانبه نشسته باز تشریف در اوطاق
 نشروندی اگر از تلاوت صبحیه و نطفه بیاعتنی تدریجی باقی ماندی
 خواندندی و مدت در ساعت یا نیم نجومی با مورطالبان اغراض دینوی
 که بر تبتی نوع بشری را از ان هم چار ناچار پرداخت بعد از وضوء
 و نبله و محدثین و فقهاء و بلغاء و تلامیذ صلحاء متوطنان و مسافران
 روی التفات عنایت میفرمودند که تا تشریب اذان العصر مجلس بوعظ
 و نصیحت و احادیث و آثار سنت و نبیان نکات متصوفه و مسائل فقهیه
 میگذاشت و برین وتیره استمرار و مواظبت موکده ایشان است قدس
 سره الحمد لله که این تلمیذان استاذ الاساتید در آن حضور سرسری
 نورمندی هرده سال هر روز درین مجلس سبق تفقدات ایشان گرفته
 به امر عنایت بنیابت نشان الماسحت از جمله حاضران این جامع را بنیابت

خاصه مخصوص میداشتند و بالتفاتیات جداگانه ممتاز می نمودند
 زار و غناش کثرت شکایت و کزومی گهی ندیدم بسز لطفت
 جز عنایت و شرمات کشت حاسد چون شاه عصمت دل و
 شطرنج باحت با من مهر کرم رعایت و ایدل بر لطف و لبیری پیچ
 تا بمیری و وز عسهد من قتلته من قسمت این جنایت و در دل
 لحاظ عنزه اش صیاد نفس آمد و هم قوس ابرو انش میا زدش
 حمایت و بهره بنوح دوران در بحر عشق عم از و طوفان لغت نبود
 با کشته بدایت و ذره بیان چه سازد از حسن افتابش و با با
 تراست جلوه و اجلاش از حکایت و کاخ جمال و سنش با با
 لبند کشته و بسیار از کند کویاخی و روایت و شبدیر پیش
 بدشت درکش مران که آخر و عاجز شدن زورکش کردید خود درایت
 یک کام راه جانان خالی بدان ز مقصد و کاندرد بدایتش شدیم مندیج
 نهایت و بیغایت است کردش پر کار دل که اندر و سیر
 خط مدور غایت بود بدایت و بی غایت نخس طالع با حجت شد سعید
 سر کونهد بر در این دار زین ولایت و ذیعت نمودند که در روزی
 که قال قال رسول الله علیه و سلم یعنی حدیث شریف
 مع اسناد شنیده میشود آن روز که بران باری میگذرد و دشوار نماید

بعد از آن تجدید و وضو ساخته باز شریف در خالقاه اسرار بارگاه آورده
 تبدیل محفل خاموشی میساختند بموجب کلام اکابران مقتدیه که هر که از خاموشی
 با بهره مندی نخواهد گرفت از کلام آنچه فایده خواهد اندوخت پس نماز عصر در
 مسجد شریف امام گشته او کرده مرا قریب العصر الی المغرب میفرمودند که این
 عادت مستمره موده مأموره الاسلام و معموله الاخلاف درین طریقت
 است و وقت اذان مغرب سرخیال از مرتبه برداشته اجابت اذان میکردند
 و بعد از هر اذان دعاء ماثوره می خوانند و نماز مغرب در عروجیه و نزولیه قضای
 موجب اوایل و اواخر حال بجای آوردند و گانه رواتب مغرب در آنجا داده کرده
 سر الشریف در جویلی می آوردند و طعام عشائیة خورده در اوطاق می آمدند و
 در جوانی صلوٰۃ الاوابین و غیره نوافل میخوانند و در آخر عمر غیر از قرآن
 و و نزول سنن رواتب و نوافل تحب و صلوٰۃ التبیح غالباً از ایشان نوافل
 بصدر نمی آمدند و ابخواجهکان بفتش بندیه را بدین سنت منقول میفرمودند
 و میبندیدند که قرب نوافل حال توسط است و قرب فرائض حال منتهی و
 مبتدی را هم بشرایض و رواتب بنوافل میل نباید همان قدر هم متوجه
 اذکار تلبیہ خود باشد من شغلہ ذکر می عن مسلق اعطیة
 افضل ما اعطی السائلین حدیث قدسیست نعم کذلک فی الکلیات
 و نماز عشا را موجب روایات مرویة بر غروب شفق خوش نمیداشتند

البت بعد از آن بکیر و ساعت نجومی توقف و زبیده پس او را کردن مرسوم
 نزد ایشان بوده است ایند اکثر اوقات وقت عشاء هنگام قیام
 نثلث لیل در مسجد شریف در اوائل و در وثاق در او اخیام بجای می آورند
 من سبب ضعف و غلبه الامراض و پس از فرضیه عشاء جز دو گانه را تبسلیع
 کلمات گاهی تطوع ندیده است که در شبان روزی کل طیبیه زیاده از پنجاه یعنی گاهی هفت گاهی هشت
 گاهی یازده هر دو صاع حسب وقت حال و در موقوف ایشانست و بعد العشاء زمانی متوجه
 الی الشدا و کار و افکار قلبی معنوی مشتغل در خلا می نشستند حتی لا یطلع علیه احد سوى الخاص و
 را و انما محرکاه بعد تحیاتم سکر و ذالانی الاسفار و شهر الصوم که بعد نوافل ختمه تراویح او امیث و در
 رمضان شریف غالباً شب نمی خفتند خصوصاً لیلایه تریه معتزم می نمودند و باه صیام قریب غریب
 سهولیت عوام انامت شریف در سجده آوردن و فتنه و نوافل
 تراویح موعر عایت از عیون تبایح در و راه حفاظت را بجای آورده ختمه
 تلاوت می شنیدند و در عمر جوانی تا شب بیست هفتم چهار پنج ختمه تلاوت
 عیالی در مسجد شریف می شنفتند و نهانی عبادت لیلی و نهاری سواء ان بجای
 می آوردند و در عمر پیری یک ختمه تا بیست هفتم تاریخ هفت اصنام میکردند
 و لی روزانه تلاوت قرآن مجید بعد مراقب صحیحیه و بعد الظهر قبل مجلس الوعظ
 و قبل العسر موقوف داشتند که شش یا هفت ختمه تلاوت فرمودند
 خصوصاً عشره آخر رمضان را بی غنیمت شمرند می روز و شب شمرند

در عبادت و قیام لیلی و فوز نیل مقاصد احسن روی بودندی و تمام شب
 در قیام تراویح و نوافل و تسبیح و تهجد و سجده و مراقبه حضور کسرا سر بر
 بس روی و تسبیح و تاجیز و افطار بتجلیل کردندی و انما در او احسن حال افطار
 شان به ترم و تبرع ما زعفرم بوده است و صیام تطوعی از ایشان در او اهل
 حال بسیار در آخر عمر شریف اگر صیام تطوع صد و در میانست تا هم نهم ذیحبه و
 دهم محرم بوده است که میفرمودند که در فضل این دو روزه احادیث شریفه صحیح
 نویسیارند و الا رمضان شریف که فرض است غنیمت شمرده میفرمودند که
 صیام فریضی بالوارا سرار غیبی لاریبی خود از همه صیام تطوعی استغنی مینمایند
 و بر کالی که درین ماه اندر سائر ایام نه و خصوصیاتیکه باین ماه مخصوصند
 از چیز تقریر خارج اند **د** ذوق این می شناسی بخدا تا پیشی **د** و بر سطح
 ایشان و انما برای اصناف اضیاف جاریست درین ماه خصوصاً در عشره
 احیره بفقراء عوام و خواص انام بعت در الرقبه طعام مکلف از سائر ایام بی ابهام
 میبود و بر عید سعید رمضان شریف بل بر عیدین سعیدین جمعه لباس فاخر
 شروع میپوشیدند و عمامه سفید و یازری کنار ابیض بر سر میداشتند و
 عمامه پوششی نزد حضرت ایشان از باعث سنت بسی مرغوب بوده
 مگر نادرا بر عیدین و جمعه از سبب عوارض نزل کلاه شروع فاخر ملبوس
 بوده است و میفرمودند که عمامه از ملبوسات مسنون و سبیه علی است

و اسلاف بسیار پوشیده مگر من مرض تزلزل صاحب اضطراب ساخته است
 و در آنجا بعد از این برکت نماز زیارت مزارات اکابران اسلاف عینی خود
 کابان و خواجه سلیم و خواجه ثانی قدس سرهم داب مکره ایشان باری روف
 بعد از زیارت فیض بشارت به نسیان رفت است از آن مغموم و مہوم
 بعد می شدند که تا سفت استغفار علی باقات خواندند و بنیت ارواح طابرو
 شان بقرمی سمین تشریان کنانیدند و غالباً در رمضان شریف حساب ایام
 نصاب و خیرات صدقه و ثواب جدید میکردانیدند آنچه تشریح را از مطبخ
 ایشان بهره عام و فیض تام دائمی رسیده در حق نصاب محسوب نمیشد
 و از ملکیت متحرک و غیر متحرک جدا گانه بایان بهره نصاب بر صواب ادا
 میکردند اگر از قدر نصاب سالیانه معین سترا و مصروف سالی میکردید
 تا از او در نصاب سال استقبال محسوب نموده باقی را لازم الادمی تفرودند
 و مینمودند که اگر چه بعضی علماء این دیار بر این روشکاری از مفرودت
 نصاب قبل از انقضاء مدت حولیة ملکیت خود را ماول تملیک غیر میکردند
 اندلی در امور نصاب فقط بر غرض نسیان خود چنین تاویل نشاید
 احوط آن است که فرض نصاب را بخوشی دل ادا باید کرد و آیه من ذالذی
 یقرض الله قرضاً حسناً متطوراً رادت باید نهاد و مینمودند
 که تجزیه نموده ام که اداء حق نصاب و زیارت حرمین شریفین خود سبب

از زیاده مال و تبرک حال است بسیار اوقات میفرمودند که الحمد لله که
 او سبحانه دنیا ما را مصروف راه خود یعنی حرمین شریفین کرده است از
 سبحانه میرسد و باز در راه او می رود و چنان احوال میداشتند که همه متاع
 خود را در حیات خویش تقسیم موجب حصص فرایض متروکه که گنایب و همه
 ذوی الفروض و العصبه حواله کرده گذاشته بودند پس میفرمودند که مرا ای ملکیت
 مانده هر چه بود هم مفسوم گشته باقی خرج اوقاف همه مصروف فقراء است که در آن
 مراسم جز تزلزلت اختیار نه و هر چه از آن زایدی آید همه بدست خود باز مصروف
 راه حرمین شریفین زید شرفا و تعظیما می نمایم مع ذلک حق لصاب از آن
 سهم موعود و منوی برای تسبیح حرمین شریفین زید شرفا داشتندی بجای
 آوردندی و سوائی این که موعود برای تسبیح حرمین شریفین مجموع همیشه خیری
 دیگر ملکیت خود نمیداشتند بسیار درمان از حقیقت ناگهان تجمل صورتی حضرت
 ایشان را دیده از اغنیای یک دارایی کنوز اندمی تصور میدند و جد کلان حضرت
 ایشان را قدس سره که حضرت سلطان الاولیا و اجد کلان است قدس سره
 صاحب متبل و تجرید میداشتند ولی در حقیقت کار حضرت ایشان نیز در
 آن حال صاحب تجرید بودند که چیزی نمیداشتند و هر چه مجموع میکردید
 مصروف راه حرمین شریفین و مفتی و علماء و فضلاء و فقهاء آنجائی کرده
 می آمدند و متذکره در فی الحدیث ان النفقۃ فی الحج کالنفقۃ فی سبیل اللہ

بسیعاً تصنفت انهم وتامل والمناسب بذلك تمام ذکر الحسب لئلا تتركه في باب الاسما

باب سوم در اسفار خرابان قدس سره

بايد دانست که حضرت ايشان از اصحاب عزت است اندک همیشه کوشش پيروي
و عزت گزینی گزیدندی که از خلوت خانه او طاق خود جز بسجده شریف
جامع و خانقاه دارالارشاد و قریه ریفیه مزار تبرکه قدم نبرد اشتندی
و بیرون نه آمدندی بل این و غیره نه فقط حضرت ايشان است قدس
سره بل از اسلاف هم سلسل و عمل متوصل تا بحضرت خواجه خازن الرحمته
قدس سره میفرمودند مگر بر اسفار ضروریه خیریه همیشه روح ايشان می شده
است چنانچه حج های ايشان جمله شش اند که در سه جهاء آخرین این
کمترین جامع الکلمات هر کاب ايشان بوده است که تفصیل احوال
آنها حسب معانیات و احوال سه حج پیشینه بر طبق منقولات در فضول
سه مفصل نماید

فصل اول محتوی بر احوال حج اول حضرت ايشان قدس سره

سفر این حج شریف انکارم در شش^{۲۵} واقعه است که میفرمودند در سره
 که در آن وقت که عمر من بسبت سال بوده است و از راه کپه لکیت
 و بندر معموره بکبی بدعوت و خواہش مردیان صادقان و معتقدان
 و در اندیشان صادر گشت است ذابا و ایا با تشریف در بندر معموره
 صدر آوردند خصوصاً وقت مراجعت دو نیم ماه از سبب السداد
 موسم درین بندر توقف افتاده است بیرون شهر بعید اقامت میباشند
 ولیکن محبان جان فشان آنجا سبلا و نمار می آمدند و حوالیه
 من کل نسج عمیق و درینجا در بعضی دوستان و مخلصان
 اگر پدایا و تحت چه اعلی و چه ادنی که می آورده حضرت ایشان بدرج
 اجابت فرموده اند گما هو الا شهر ولی نیک باید دانست که آن
 عدم اجابت از باعث تقاضاء حال و مقام که در آن وقت بر
 حضرت ایشان است می بوده است که در به امور میل کلی بر توکل
 و ایشار و بتل سید استند و اگر نه این جامع در حضور حضرت ایشان قدس سره
 در آن زمان حاضر بوده که برادر م حبلہ اللہ متحققا بعبودیۃ القادر از سفر حرمین
 شیرعین زید شرفا و تعظیما در^{۲۹} مراجعت آورده پای بوس حضرت
 ایشان گشته قدس سره که ذابا و ایا با نفسش هم از راه معموره مسطوره
 بامثال متعال حضرت ایشان قدس سره گردیده بود و آنحضرت

از ان منتصف بالعبودیت بعد استفسار احوالات هر دو بار و امصار پر سید
 که در بند معموره بمبئی بدایا مریدان با محبت و یا مخلصان نا داخل طریقت
 با جابت آوردند گفت که مخالف مخلصان نا داخل طریقت را قبول
 لنا ختم نظر بر آنکه این عدم اجابت اصدا در سنه ۲۵۵ است ایشانست و سنت ایشان براء
 ما واجب اقتدا حضرت ایشان قدس سره فرمودند که نچین است و آن
 وقت عدم اجابت از باعث بعضی امور باطنی من بوده است و درینوقت
 رعایت اتباع قول و فعل مصطفوی صلی صاحب الصلوٰة والسلام
 از همه هم واقدم پیداند درینوقت نزد من هر بدیه محقر یا مرغوب تر
 اگر می آرد همه با جابت می آرم و هرگز رو نمی نمایم لقوله صلی الله علیه و
 سلم اذا تاك الله ما لم تساله ولم تشره اليه نفسك
 فاقلبه فانما هو رزق ساقه الله اليك اخرج به البيهقي
 عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما و شما و ا پس ماندگان را
 عمل بر این متابعت مصطفویه باید نه نظر بر ان غلبه حال محوله لان الحال محل
 سلا متبع و فی المقام لقیام ضیاع فانس هم انتی بر اصل سخن رویم
 گوئیم که از بند معموره بمبئی در بند روانه شده باز دو بار از شداید
 روزگار اعنی وقوع طوفان بے پایان و در دریا زخار و از احتراق
 و اختراق ضاد یوق عذیق آب شیرین جبال کشته و دقل شکسته

بر آن بند مرتب و بازگشت کرده اند از آن مرتب اول یکماه کامل طویلی
 سخت بسر آمده بازگشت واقع گشت و مرتب ثانیه بعد ده روز که از غلطی
 آب شیرین جسد طویلی شکسته ریخته و دست این بخله دیگر هم مدوگ
 شکسته و در هر مرتبه عشره عشره بر بند تمهیل مسکیر ویدیمه و از ظلم
 خوزی امواج کالافواج و پسین نرگشتن موسم مایوس گشته متفق الرای
 و المعنی گردیده جهت رجوع القهقری حضرت ایشان در آنوقت و آن و
 باز مع الخیر در اول موسم آیته سفر گردیدن همراه معالی اسم عالی شیم حاجی
 که از اهل ولایت و بهره یافتگان حضرت خواجه سلیم قدس سره بود آمده عن
 در خدمت رسانیدند حضرت ایشان قدس سره یکدم در غیبه آمده مخاطب
 بآن معالی الاحوال فرمودند که آیا در راه مولی چنان پست است باید
 بودنی نی هر که واپس رود کوبودم تا که خنجر راه است در ریش
 مصروف خواهیم کرد بسده از جبال کردی و لباس سامیان پوشی
 هم عیب ندارم ولی باز نگردم تا که عتبه علیه او نبوسم
 دست از طلب ندارم تا کام من بر آید و ایاتن رسد چنان بیان
 زتن بر آید و عالی اصلا صاحب رتبه عالی بود و محبوب بسیار
 آمده از کمال سرت و جهت آفرین خوان برتبت حضرت
 ایشان بازگشت آخر باز سیوم مرتبه روانه شد و از تو انتر

وقوع طوفان و شکست دقله این سیوم لعل و سنج بادبستکی ایام توبلی
 بعد آن اقرباب میعاد حج کردید چنانچه بیست و هفتم ماه ذی قعدة در مکه رسیدند
 پس از آنجا باز در لعل دیگر تا باب مندم یعنی باب کسند روز از آنجا باز در لعل
 دیگر تا مخ و از آنجا باز در عنخ صغیره در حدود ده سته ذی حجه رسیدند یک روز
 در آنجا توقف افتاد تا ریح پنجم ذی حجه روز دوشنبه روانه شدند باد مخالف آغاز شد
 بمحسب ریح رکاب این ساعیه یوس بر الفس خویش افسوس میخوردند ناخودا
 که از اصحاب محبت و اخلاص بود بعد دور و عرض در خدمت حضرت ایشان
 رسانید که مستحسن مشوره است که ایشان را برت راه نازل کنم باشد که
 پایاده روند و یا ممکن که شتران هم از جای بدست رسند و مو مووم که بدین
 حیل بر عهد حج رسند و بدین باد بستی و ریاح مختلفه قطعا رسیدن بر کران
 معهوده ناممکن و نامتصور حضرت ایشان فرموده که پایاده از امثال ما رفتن
 در رسیدن بسی دشوار است باشد که او سجان در وازه گرم شاید درین
 سخنان بایوسی بویا فیو مای رسته تا ششم منتم ذی حجه رسیده
 هر چه عوام کالال انعام غیب مردیان و نامعتقدان که در آن ساعیه
 سوار بودند بر حضرت ایشان و فقراء در و ایشان شان قدس سره لائق
 استنزا میگردند و در سخنیات آغازیدند در الوقت حضرت ایشان
 بان ناخودا که معتقد خاص بود فرمودند که ما را بر هر کران که قریب

دانی از روز رسان که باشد که بر حج شریف ریم و از رفانتت مجهولان ریم
 آن ناخود اعراض نمود که وقت از خشکی رفتن هم همان بود که عرض میاتیم
 امشب که صبح آن هشتم ناه و یحیی میشیو و چسان از راه خشکی رسیدن میتوانند
 که هنوز تا بندر لیسیت هم نیامده است و از بخانیز که معظم چار پنج روز راه
 خشکی است و از بخانیز که بشتر شسطه متوالیه قویه یکیم روز راه بحر
 است پس حضرت ایشان در آن وقت بعالی درویش فرمودند که ضروری بر آن
 رسیدن باید و ناخودار افمانند که است و قلعه را بر کنار رود دهد که سخن ختم
 ابر سلیمان علیه السلام بن در واقعه کالمعائنه برای رسیدن این حج
 موعود و مصمم است پس غیر مسلم است که عاقبت چنین واقعه صحیح به حلا
 انجاد آخر آن معتقد ناخودار احکما بر آن سخن آوردند و می مرکب است
 و قلعه سوئی کران نهاد چندی نگذشت که بحر این نداد که شهری عظیم و کاخها
 نمایان میشوند و سراسر سیمه مانند که این چشم است قریب آمده
 شناختند که بندر مقصود جده شریفه است همه رکاب خاص و عام
 و بحر این بندر انجام بر حرق عادت میگیرشند و اقرار کر است حضرت
 ایشان قدس سره می نمودند و سته زبان به ندامت استغفار میخواستند
 در همان روز هشتم تاریخ یحیی عبیده رسیده شتران گرایه کرده افتلا
 را کبا و خالبارا جلاراه پیمای شدند که تاریخ نهم یحیی بعد الطهر بر عرض

فائز ارب معرفت گشتند و میگویند جامع که این تمامی سرق عادت را از جان
 ناخودا ستم شنیدیم و اگر امثال این کرامت حضرت ایشان جمع نماید
 تا بد فائز برسد ولی اصلاً حضرت ایشان قدس سره خرق عادت را
 خوش نمیداشتند اگر چه پامر الهی از ایشان بسیار خوارق بوقوع می آمدند اما آنرا
 در هیچ مرتبه نمیدانستند بلکه میفرمودند خرق عادت است که بدون اطلاع و امر
 الهی و ملی کامل سازد تا حسن و محض نکمال است خصوصاً در این طریقه علیّه
 لغت بندید و میفرمودند که خرق عادت منع است و هم میفرمودند قدس سره که
 عوامل بعضی خواص اعیان اموات و المشتی علی الماء و الهواء را خرق عادت
 عظیم می تصورند ولی نتیجتاً آن بزرگواران نفس خود هیچ نیست که آن خود ممنوع
 و مبعوض است و انبیاء علیهم الصلوات و التسلیمات که معجزات می نمودند
 بدان مامور بودند پس آن سخن دیگر است فلما یقاس علیهم و هم میفرمودند
 که روزی نزد حضرت خواجه بایزید بسطامی متدس سره کسی گفته که فلانی در هوا
 می پرد خواجه نرسود که چه شد کس هم در هوا می پرد و باز آنکس گفت که فلانی
 و ایک لحاظ مشرق بمغرب و بالعکس رسیده کار اسباب بر انجام میرساند
 خواجه نرسود که اینچنین قدرت شیطان ملعون هم وارد که خطر در دلها
 مردم شرق و غرب می اندازد و مقصود کار دیگر است و هم باری بود
 دارم که در مجلس حضرت ایشان همین طور مذکور خرق عادت است پس

مذکور میرفت شخصی گفت که حضرت غوث الثقلین جنابانی قدس سره را
 کرامات بسیار است اگر این کار مستحسن نزد اهل ولایت نیست پس چه
 توان گفت حضرت ایشان قدس سره فرمودند که حضرت غوث عالم قدس
 سره از پیران ما است و ما از معتقدان صادقان اویم هر کرامات و خرق
 عادتش مستحسن اند که باقتضاء مقام و حالش بخود از آن جناب سر می زده
 و بعضی با و امر نزدانی از آن صادر گشته فلایقاس علیه هذا المقال ولی از
 این است کرام و صحابه عظام با وجود وقوع و قانع و سنج سونج خرق
 عادتش سر زده است پس نظر بر خوارق غوث اعظم داشته با و نشان سوء
 ظن نباید برد فل کل رجل مقام و حال و لکل حال مقال و رسم نقل سفیر بودند
 که باری در زمان حضرت سلطان الاولیا خواجہ قدس سره بعضی قائلان
 طریقی دست بر و کرده و در آن پارچه پشمینه سیاه آن طرفیت پناه بهم
 بردند در رویشی از در اویش عیشیم گرم سویشان دیده قیاس بود که با و نشان
 بکرامت نقصانی رساند حضرت خواجہ مخاها با در رویش زجرانست بودند
 که بس کن که برای بکیش پشمینه سفک الدم نمیتوان کرد اطلاع
 از ما ذکر تا هر ساده لوحی چنان توهم نمیزد که حضرت ایشان را اصلا در
 واقع خرق عادت نیست بل از ایشان خوارق لا تعد ولا تحصى است اما ذکر
 خوارقشان چون نزد حضرت ایشان امر مرغوب نمی آید و ولهدا

او باور عایتی را عنایتی قدس همه خوارق در زیر پرستش نمی آرد
 ولی تسلیمی از آن درین فصل قریباً بسواد میرساند که یادگار معتقدان
 باشد بر سر اصل سخن رویم و گوئیم که حضرت ایشان بعد از ادائیگی مناسک
 الحج بخیریت و رفاهیت روانه مدینه منوره گشتند و درین مرتبه در حرمین
 شریفین زید اشرفاً و تعظیماً حضرت ایشان را عبادات و ریاضات
 و پیام و صیام بسیار است جز اوقات ضروریه انا، اللیل و النهار
 در حرمین مطهرین میگذرانید مقدار ده پانزده روز توقف شان در
 طیب طیب افتاد و باز بوقت مراجعت در مکّه معظمه متوقف گشتند و
 روزانه طوافات حضرت ایشان بالکل کمتر بودند که بسام در مان متوهم
 بعدم طواف شان می گشتند و شبانه طوافات چندان میکردند که خواص
 آگاهان بر آن متعجب می ماندند و از او را فقط ختم کلان حضرات نقلتند
 قدس اللہ سرار هم معمول شان در سفر بود و ام است که بعضی اوقات
 همراه یاران می خواندند و بعضی بیاران حضرت میدادند که خوانده میگفتند
 لیکن روزی هم متروک گشت است و وقت بازگشت هم بحسب
 التماس مردان راه بمبئی اختیار کرده در غراب سه دقله فیض الکریم نام سوار
 شده اند و موسم تدبیر رحمت و تیره لوده است و ناخودا حاجی موسی
 مبین از حمله ارادتمندان و معتقدان صادقان شایسته دست تقدیر

اللہ سبحانہ و تعالیٰ وقت تہجد سحر بر جزیرہ از کمال شدت باد سوز
 شدہ و سہ چہار ضرب سخت بر آن خوردہ ہر یک بہ بیان نالہ و فریاد
 بر نہاد و موسیٰ ناخود ادرین عرصہ دست مرتبہ آمدہ در حضور استغاثہ مینویسند
 آخر آمدہ عرض ساخت کہ چہاز خورد خورد بشکستہ حضرت ایشان ہم
 در کمال تفکر ہر جمعیت بر لب نشستہ بودند و ہمان عالی الحال درویش
 ہم در حضور کبج صبوری عزت کزین تاکہ حاجی موسیٰ صدر آمدہ بفریاد
 و آہ و نالہ وزاری و اضطرابی عرض ساختہ کہ ہیچ چارہ نماندہ و چہا
 شکستہ مگر ایشانرا باید کہ زود بگزارہ در کلام شوہ رسا نام عالی درویش
 بد رشتی جوابش داد کہ اگر این حالت است مخفی نیست ہر کس میدانند و
 حضرت ایشان ہم می بینید تو چرا بار بار آمدہ خف میکنی ولی حضرت ایشانرا
 بر گریہ اشس ترحم آمد و فرمودند کہ اگر چہاز شکستہ است تا ہم مارا سلامت
 بر کنار میرساند بشرط این کلام مبارک حضرت ایشان قدس سر و چہا
 از جزیرہ خود بخود زیر آمدہ گویا ملائکتش بر داشتہ از جزیرہ یابین کردند
 و جریان کہ اولاً متیقن بر کسش بودند باز بعد تحقیق مقرر حیرت
 بگراست حضرت ایشان گشتند چون بخیریت وارد بندر معمورہ بکئی شدند
 آن حقیقت کس و جبر عبد الکسر را کہ بخرق عادت صادر شدہ مالکان
 چہاز شنیدہ از آب بیرون برای درستی کنانیدہ اند و دیدند کہ تمامی

مس و آتشش خوریزه شکسته است و تخته چوبیش محبوب بقدرت خداوی
 است که هر تنیده عام و خاص را بر سبجان الله و خدا ولی الشیخ مقلوبه
 و در حضرت شان نمی آمد آرمی **س** این صیفت جهان جمعی اهل است
 پس دو نیم ماه در و راه بمبئی بسبب نقدان موسم متوقف گشتند پس
 بخیریت در وطن رسیدند و در اینجا موجب مناسبت این خرق عادت

تسلیم بل اقلی از سایر خوارق همی نگارد از خرق عادت

اتکه بر شخصی که در قصبه بدین از عملداران پولیس سرکار انگریزی بود بالا
 دستش بعینظ درآمده و بر خطیپ التش و کبرفت ایش مطلع شده حکم
 معزولیش فرستاده و آن بالادستش هم از حیدرآباد روانه شده که
 در قصبه بدین رسیده آنرا به پاداشش بدرساندان شخص ملجاء خود جز
 توجه و دعائی هیچ ندیده شبان شب در خدمت حضرت ایشان قدس
 سره رسیده بعرض آورده که در پس خرکوشه ضعیف کرکی درنده
 برای شکارش می آید و این حیپاره بیچ چاره خلاصی ندیده در پشت
 درختی عظیم بنیاه اختفاء جست است چنان شود که در بنیاه سایه درخت
 خلاصی یابد و اگر گشتش شکار نکند و مراد از خرکوشش نفس خود و از کرک
 بالادستش و از درخت ذات کرامی سامی حضرت ایشان داشته
 بدرجوابش فرمودند قدس سره که خرکوش که بنیاه جست است شکار

نمیشود ملک آن کرک خود شکار میکرد آن شخص بازگشت و در قصه
 بدین لغت نوشت که گویا اصلاً معزول نبوده و آن بالادستش که از حیدر
 آباد روانه شده بود در تلہار رسیدہ در آنجا پیش از رسیدن تا این
 حکم افسران و زبردستانش معزول و مطرود بی دریافت حساب
 کتاب گردید و از آنجایی منصب بازپس گردیدہ لغت اہل دین
 قومی کز نیک نظر دادم ۲۲ شہ را گدا گدا راستہ میکنند عالم

وہم از خوارق حضرت ایشان فذسرہ

آنکہ سیادت پناہ سید مقبول شاہ و صنائی بحمدی بیمار شد کہ طبعین
 حادثان و حکیمان افلاطون صفتان از علامات قارورہ و نبض
 و از نقص اعد قارورہ سیما ب در بغل و دمان کہ حادثان طب انگریزی
 بدان دریافت بقیہ حرارت عزیزی کہ بقای روح حیوانی بر آن است
 مینمایند ہر ہمہ از حیالتش دست شستہ و از دو سازی دل گسستہ برادر
 کلاش اختر برج نقابت سید علی محمد متجیر و مضطر شستہ لاچار تباخت رکاب
 زمان در حضور حضرت ایشان اشک ریزان فریادکنان رسیدہ
 تمامی احوال سبق الذکر را بہ بیان عیان رسانیدہ اغاثہ خواستہ حضرت
 بابرکت فرمودند کہ یک شب مہلتی باید کہ جواب من اللہ سبحانہ و

لغت الی چه میرسد سید ممدوح بزاری و بقیاری آه و ناله بر آدروه که مقبول
 در حالت نزع گذاشته روانه شده ام اگر مرده باشد تا، سم پیش از نوا
 رسیدم اورا زنده نمایم در خرق عادت میخواهم نه جواب و سوال
 و ایشان دستها برداشته دعا خوانند الغرض بعد چندی حضرت ایشان
 دستها برداشته دعا کردند و فرمودند که عمر مقبول اگر چه بخت نام رسیده
 بود ولی فی الحال باز او سبحانه بکرمت آمد عبده سید ممدوح زیارت
 روضه منوره اعنی مقبره حضرت سلطان الاولیا، خواجہ کلان قدس سره
 سر بر منہ و چادر در گردن رسن نیاز ساختہ و بخشوع و خضوع
 پرداخت نموده باز پس رفتہ کہ پیش از رسیدنش در دهنای برادرش
 رانیم بیماری سرسبز یکدم زایل شدہ رنستہ و قوت طبیعت و اشتہاء
 طعام مفقودہ عود ساختہ بود و آتش مطیب بید کہ طبیان حادثان ہم
 کہ قوم غیر مذہب اسلامی بودند مقرمی شدند کہ گاہی چنین شخصی را شفایابی
 ندیدہ ایم و نشنیدہ آری فیض روح القدس از باز مدد فرماید نہ

دیگران ہم کمند آنچه بیجا میکردند و از خوارق عادت
حضرت ایشان قدس سرہ آنکہ

پیر محمد خدنگار در وقتیکہ مختار کار در لوگری سرکار انگریز بود
 در پیمایش زمین بعضی متعلقانش تعجب بسیار نموده و حقیقتہ از سرکار

بادشاهان کفایت داد و مثلاً صدیکه واقعه را در پیمائش چهل سیکه
 نوشته بر خیال آنکه باز امتحان اینجائی که یک سوست بلور فامان
 یورپی نخواهند گرفت تا آنکه بالادستش دیدنی بلور فامان در آمده
 امتحان این زمین مخصوص بجزایر بعضی زبان درنته که اشکارا صد
 سیکه کردیده و در دفتر حساب و کتاب مختار کار چهل سیکه پیمائش
 مندرج دیدہ بکمال غنیمت و خوشم در آمده بر پیر محمد موصوف گفت کہ
 بزبردست خویش اعنی کلکرمینویسم پس باو اش لایقت ترا میرسانم
 آن بیچاره مختار کار صبر و اضطراب در حضور حضرت ایشان رسیدہ
 استغاثہ بنگایت بقراری و اضطرابی آورده احوال واقعی مروضند
 حضرت ایشان فرمودندش کہ غم مخور بار خاطر فرائی بر خداست
 ۵ دشمن چہ کن جو مہربان باشد دوست ۶ ۶ ولی باز
 امتحان پیمائش آن زمین عریضی کردہ بگیر اندان بیچارہ بدلا سائی
 حضرت ایشان بکلکرم صاحب عرض فرستادہ کہ باز امتحان سرکار
 رو برو کرد کہ پیمائش و مپٹی بندہ را ناقبول است بدان موجب آن
 ہر دو بلور فامان متفق شدہ باز بر سر آن زمین رسیدند و این بیچارہ
 را مقہور نمودند و خواستند کہ بعد پیمائش ثانیہ اورا مقید و محبوس
 دارند و جرمیانیہ سخت گیرند و پیمائش آغاز پیدند کہ بقدرت خداوندی

آن زمین مجموع سلسلی و پنج سبب کشته مکررا بکرات مرآت
 امتحان گزینند که از انداز مسطوره یک یک هم زائد شد این بحیاره
 لائق آفرین آن در پی که در اول امتحان صد سببیکه داخل دفتر خود ساخته
 معاتب و مخطی و مستوجب نفرین و آن نماان نمازان منفعل و مجبور

و جمل و مقهور و افسوس گردیدند و از خواری ایشان

سره آنکه دو فقیران معتقدان قوم ڈاهری در مکان شریف

بذات الجنب و تپ شدید مبتلا شدند که هیچ داروئی باو نشان
 فائده نکرده و وقت سکرانت برایشان نمودار شده و از شدت تنفر

عاجز آمدند یاران رفتا و اتسرامی او نشان از اظطرار احوال او نشان

بخدمت حضرت ایشان عرض رسانیدند و ریائی مرحمت حضرت ایشان

بجوشش آمد و فرمودند که سید ظهور علی بن سید نور علی ساکن لکھی را

که خاندان طب سلسل دارند گویند که تدویمی آن برود و نماید سید مدوح

که اصلا از احوال احسن برین او نشان واقف بود سر نو نزد او نشان حسب

الارثا و حضرت ایشان رسیده وقت ترع و وقوع سکرانت برای

العین دیده و فقدان قوت از نبض دریافتند باز در حضور

عرضداشته که وقت دو اگجا و حال مسیت که مذکور شد حضرت

ایشان بجوشش آمده مخاطباً حاجی حسن درویش که شب و روز

از مقربان حاضران محفل خاص بود و منمودند که سید دواء آن چارگان
 نمیکند تو رفت دواء شان بنما گفت هر دو اینکه ارشاد فرمایند فرمودند
 که غسل بمیانی که پیشه قائلناس نص قاطع وارد است حاجی موصوف آمده غسل
 بمیانی بشرط همان یک انگشت پس بدنی بر خواته نشستند و از مرض شفا یافتند
 میگویی جامع الکلمات که تا الیوم بعد وفات حضرت ایشان خوارق شان برای
 مستغنیان و استغانت خوانان و استمداد جوانان گتم نهان عیان است چنانچه پسری
 از مخلصان با عقیدت پیشش نامی سفوف سم الفار زائد از مقدار تولد نوش
 نموده بچاره پدر از کمال حسن و اندوه فلذه کبدمی دست بسته
 ایستاده تمامی شب ناله و زاری بطریق استغاثه آغاز نهاد در عین استغاثه
 او صاحبی صافی دل در واقعه دید که حضرت ایشان بنادم خاص حاجی حسن
 میگویی که بچاره پیشش فرماید بامی میکنی لبوی تسکین دهند همان
 دم بخت درت خداوندی همان سم الفار که گشته بی کم و کاست در
 بر از نش بد افتاد و آن پس صحیح و سالم بی ضرر کردیده لغم من استمد به
 فی الحیات استمد منه بعد المات فقد ورد اذا تحیرتم فی الامور فاستنیوا
 باصحاب القبور اگر خوارق باشوارق و بوارق ایشان جمع نماید دفاتر
 کرد اما بر این احباب از کتفاداشت القایل بدیل علی الکشره و القطره
 یعنی عن العنیدیر

فصل دوم در احوال حج ثمانی حضرت الشیخ ابن سیرین

باید دانست که بعد سفر اول مذکور باز وقوع سفر ثمانی حضرت ایشان سمیت
 حسین شیرین زاید اشرفا و تعینا بعد در تمامی ده سال است مطابقا
 علی سنت حج النبوی صلی اللہ علیہ وسلم بعد ہجرت ۱۰ سال و وازوہ صدقہ
 شصت و ششس حیرت است ایچ بیت و پنجم ماہ صفر از حصار فیض
 و پار سوار شده از راه تلانی و بلدہ طیبہ تکمیر فیض ماثر منزل
 بمنزل روانہ بندہ کراچی کشتہ شب دوم ربیع الاول در مخالفت ماہ
 فیض بارگاہ معلا جاہ کہ ہمیشہ سجدہ گاہ او بیاء کمل و ترمیت گاہ
 اقطاب عظام است و رود آورده اند و زیارات فیض بشارت
 حضرات عالیات عارفان مکلی خصوصاً حضرت مخدوم المنجا ویم کمل معظم
 مخدوم آدم خطیب ت الاعظم العولی المفخم الشیخ ابو القاسم قدس سرہما
 تشریف آورده اند آری در راہ اگر مکمل صاحب حیات یامات
 شنیدمی مصاحبش یا زیارتش را سبب افادات و افاضات
 دانستندی الغرض کہ شب پنجم ماہ مولود سعود در بند کراچی نزول
 ہدایت شمول نموده اند و دوستان صادقان و مریدان و اتقان

و سبب آن شایقان و محبان عاشقان آنجائی و بس در معمره بمبئی که
 در آن جا برای استقبال بل برای اقبال خود آمده بودند نظر بر صدقت
 و محبت خود بل بنا بر سهولت راه بمبئی که آنجا مرکب خورد و کلان بسیار
 دلخواه و رفاه موجود و آماده راه مقصود محمود اند دعوت مسکنه کمال
 صدق و شوق شحونه به نهایت عجز و ضراعت و بغایت الحاح و
 محبت عرض رسانیده ولی حضرت ایشان قدس سره آن عارضین
 غایب ایشان را بدرجه اجابت نه آورده بدلائل صوری معذوری موم
 و غیره ایشان را خود راضی بر راه مسقط نمودند که ایشان خود بر رضا
 راه بسببی موقوف ساخته به تقصیر مرکب بحری مسقطی پرداخت ولی
 مقصود معنوی در عدم اجابت دعوت مرسومه رعایت انزوی
 مصطفوی است علیه و سلمی الیه الصلوٰة والسلام که برای عزم بنرم
 بمبئی متوجه حضرت من الله شده اند تا حضرت ختم المرسلین قجر الین
 والاخرین صلوات الله علیه و آله وسلم حضرت ایشان را قدس سره در ذلالت
 و ایاب از راه بمبئی مانع مخصوص برائے این عسر و ویکی بتاکیه رسانیده
 لاچار دعوت کنندگان را بمعذرت راضی نموده استرخاص نموده
 مرضی شده و بعد از شری مکانات آن نموده زیرا که اکابران اولیاء و امور
 متوجه رضاء من الله میشوند چنانچه تقصیر حضرت غوث الثقلین

ملاذ الحنا مفتین شیخ عبدالقادر حبیب لانی قد کسره معروف است
 که موجزشش اینست که هنگامیکه شخصی در آراء پسرید است و پاتماکی
 اولیاء بعث داد و نواهی آن را دعوت ساحت در خدمت حضرت
 غوث شایعظم کهمال نیاز دعوت عرضداشت حضرت بابرکت فرمودند
 که آری دعوت قبول است اما اگر مرض من اللہ تعالیٰ گشتم و مدتی متوجه
 نشستم و فرمودند که مرض کردند پس بوقت محفل طعام دعوی
 موصوفت خواجات اطعم مع سیدی روپوش حاضر نموده آنحضرت
 بابرکت امر انکشاف مافی السبب فرمودند تا هم مولودی دیدند بی دست
 و پا و با مرض کشیره مبتلا آنحضرت بتوجه و حیمه عالیہ و ^{جواق} بمبت غالبہ آنرا
 شفا کامل عاجل غیر آجل من اللہ تعالیٰ عطا کنانیدند فافهم
 کار پاکانرا قیاس از خود گیر گر چه باشد در نوشتن سیر شیر
 - بزہ کارشان با مر ایزد ۶۶ پس گویند کار ایشان بد
 ۶۶ و سبب از خدا می پرسند ۶۶ پس با مر خدا پر د ازند ۶۶
تنبیه بعضی مریدان نا آگاه و از نا آگاهی آگاه بعد این عدم
 اجابت دعوت و رنگاری بمعذرت حضرت ایشان را قدس سره
 و انما تمیم عدم اجابت سنت دعوت میداشتند روزی بیان این
 مقال مردمان حضرت ایشان افتادند فرمودند که شیوہ ما خود عمل بر

عن سیرت و سنت است و ترک بدعت اما شاید که اولیاء
 متقدمه که ملقب بکلامیه اند هم از این چنین اوصاف زیر طاعت
 اهل اعتساف آمده اند فائده این خاکپای ایشان از زبان گوهر
 نشان شان شنیده که میفرمودند که در وقت استعراج هندا
 بتمام مسلوته رسیدم به بعضی کابر در آنجا ملاقات افتاد و از
 بعضی استداد خواسته و رسیده تا که در آنجا مخصوص مخصوصیات
 عالیاً تم کردند ذلک فضل الله یوتیه من یشاء بر سر اصل سخن
 رویم و گوئیم که تاریخ یازدهم ماه مولود سنگ گریه برداشته متوجه بندر
 مسقط گشتند تا علی التدریج موجب ابتلاء اشکال الناس بلاء الانبیاء الامثل
 فالامثل بلاء طوفان باد مخالف غار نهاد و امتداد و اشتداد و افواج ^{طوفان}
 امواج جولان بحری آورده که شب چهاردهم عند العشاء شراع
 رقع رقع شده داخل دریا منت کردید آخر چار تا چار اصطببار و
 ترار بر امواج قطرات بارامطار و از نیاورده طاقت طاق
 دیده ناخود آنداء یا حسد آگوشه کشتی باز پس قهقری گردانیده
 بسیار رفقاء از چنین حال ملال نماء آویخ و انسوس بر حال خود میزدند
 و حضرت ایشان قدس ستره همه را با صطبار راه میسود و در روزه
 اشتغال با اسم الله بر ایشان می شود که الصبر مئة تلح الفرج

میگفتند و ان الله مع الصابرين میفرمودند تا در مدت دو پارس باز
 سلامتی ننگراند از مهره جزیره کراچی گردیده در آنجا مسکوم کردند که بسیاری
 از مرکب بحری ازین طوفان مطلق المنان بر بنادر مخالفه افتاده
 و چندی وقت شکسته و جبل کسته باز گشتند و باز از آنجا تاریخ پانزدهم
 تمانب النکر بردار روانه جنب الدیار از راه مسقط شدند تا بتاریخ
 بیست و یکم در بندر قریات لنگر انداز گشتند از آنجا که این بند
 بطبی رستار و از لطمه امواج شکسته بال بود و شوق وصول حضرت
 ایشان روز بروزان زون مشوه صغیره کرایه کرده حضرت ایشان
 قدس سره مع بر حنی یاران روانه مسقط شدند الغرض که بتاریخ بیست
 و یکم در مسقط رسیدند هر چند در آنجا در طرح تقصص و تبیین صغیره
 یاکیره مستنده طرف اشرف بسیار مشیارسا گشتند بدست نرسیده
 ابتلاء عظیم رونمود اگر چه موجب البلاء للولاء کاللهب للزهب حتی
 سجان در عوض الالم صمد الغام لعاشقان عطا میفرماید ولی عاشقان را
 جب زوصال وبال و طال آخر محمد مبارک نامی را دوستان خاص
 آنجای آزرده بوی عقدت اشکرائی بلند است خواستند و از سبب
 موسم آخرین هیچ مرکب بحری دست یاب نمیشد که راه پیامی منزل
 مقصود گردد و آخر ناخود اموصوف تاریخ مقدم رسیح الآخر میعاد نهاد

که درین عرصه چند را مصفا و همه سامان مهیا کرده است که بر دوشنوم
 حضرت ایشان بران راضی و رضامند گردیدند ولی برخی یاران ظاهر
 بین ناگاه از عین الیقین آنرا گذارند و حضرت ایشان استند
 موسم آخرین آورده بر ویروست این دست مدید اصطبار کرده
 بشخصی دیگر دلال مال آورده و به حکایات محال او خیال داده محمد
 مدوح را گذارند و خواستند که معرفت آن دلال محتمل بحمال است
 در دیگر مری روانه مشیوم حضرت ایشان قدس سره هر چند بنصایح
 و ضایح پرداختند و فرمودند محمد و مبارک بر دو اسم فال اند مبارک
 آن را از دست ندهند و بر این اصطبار آرند که کل است قریب اگر چه موسم
 آخرین ترا ما خالق الموسم مری تر و اگر چه بغله صغیر تر زرب بغله کبیر تر اگر چه دریا
 سحنت تر لطف او سجا به متفق تر عاشقان را توکل در پیش باید نه رفتن
 به تدبیر خویش چون ظاهر بنیان بفهمیدند سر بودند خوب هر چه در شیره پخت
 باشد می زاید آخر از آن دلال محتمل ایچ استمداد نیاید و لاچار باز
 احتیاج بان محمد مبارک است و در آن کیفیت که محتاج
 محمد نشود که بعد ضرور بر نزل مضاعف از اول بر تراز
 لنگر برداری است ششم ریح الاخر با و عقد مکاتبه استند بعد تاکید
 از آنجا است هفتم روانه شدند و در بند حصه که قریب مسقط بوده

استاده ناخود اعذر ما، واهی به سخنان لاهی در میان می افکند و برنی
آمدن شیخ طیب حضرت موفی که اکثر مال دوران آن اول بود انتظار و انتظار شب
هفتم ماه جمادی الاول صبح روانه گشتند تا که تاریخ دوازدهم آن
ماه مدتی باد شداد طوفان آورد که طوقی ماء الحسلو اکثر رخیه رفت
و تاریخ سیزدهم کلی ریح مستخرج از تحرک خود کردید و بعد بر آب
چون میخ در زمین ایستاد بیچاره حجاج زیر جو طلم و لغدی و ستم
سیر رویان زنگیان نوکران بغله نالان و او نشان مال و متاع لافیت
مکول از اینان بر بیان و بسبب حجاج از ادبیت نشان در کام نهنگان بودند
و او نشان خیال موت از وقوف ریح و سفینه در موسم آخر تصویر
در ابقاء حیات خود میگویشیدند و بسبب الحجاج رو امید اشتند برین
حال هم سیزده روز گذشتند تا هم ایام بلاء و ابتلاء را پایان نیامده
پس لاچار از سبب تله ما و نمان یکوفت عشائی نختندی و هشت
پاس صائمانه بر پرچه نمان و بسبب آب اصطبار کردند می در این اثناء
جسریان دریا شور و سپس کردیده که شش ماه جریان از جنوب
بشمال و کذا بر عکس دارد و جریان برقیاس آن جریان مراکب بحر می از شمال جنوب
بر عکس می رانند پس از باعث جریان دریا و از کون در هر هشت
پاس بعد بدون ریح بر شش آب بسیت تا شش میل و سپس

رفتی اگر سردانه کدام بادی بیکدم پیش برداشتی تا باز وقت دیگر
 ده قدم پس انداختی **قدم پیش و قدم در پس** نبادی **باز**
 ز اجر پیشم آب غم فشاندی **۴** و نان هم آب شور مزوج ببلو
 بالمناصفه می نرسیدند بر این حال نیز سیزده روز دیگر گذشت
 است آب حلوه محفوظ در ظروف بوده هم رو با خطاط آورده و حلق
 حجاج از تشنگی رو به پوست و مراره و خناق عطش در گلو گرفت و غنچه
 دل پر از خون یا سخته نان و آب مقدار مذکور حجاج و جبرین بر خود بند
 کرده که یازده روز دیگر نه نان چستندی زیر آنکه آب نان پزی نیافتندی
 باز یک وقت عشایم هم یک جرعه آب که عبارت از چهار پنج مثقال
 آب موزون است در شست پاس نوش جان میشد که از آن تشنگی
 نمی شست بلکه التماس می آورد و لب می زد الغرض تا که تمامی ایام نابجا
 بچهل سبید شاید که در **ع** الله چه اعتکاف شد اندلس بر سیده و میقات
 سی روز با تمام و اتمنا بالعشر کرائیده باد عنایت رفیق که دیده فقراء عالی
 حال که هم پیش تقدیری تدبیر و بے تقریر بودند بر ایشان هم حقیقت
 تقریب توفیق و عنایت منکشف کردند چنانچه درین میان حضرت
 ایشان نیز قدس سره مع رفقاء فقراء بفت و فاقه بر آن جوع و
 عطش اصطبار پایداری میداشتند هر چند که مردمان همرفیقان جان خود

در حینت السالی خوا بیدند و بساط البان اهل عسرفان الصالحون فالبحون
 وصال جان بر حمان حاصل کردند حضرت ^{الشیخ} قدس سره با وجود این شدت
 هیت ^{این} صدمه عبادت یومیه و لیلیه موظفه مستمره در حرم کریم
 بیت الفخیم بموجب طوافات عادیات کاهی از دست نداده اند
 کمالان راهتی از استندار ایزدی است ^{با} پس تحصیه سفر خیر اثر مدین مشرف
 زاد الشرفا و تعظیمات ^{بوده} شب نوزدهم ذیحجه قدم سالی
 و راه پیمایی از راه صفرا می که عبارت از بادیه زبده است و هزار گاه
 حضرت سیدنا ابو ذر غفاری در آنجا است گشته اند و زیارت
 عالیات مشرف گردیده داخل خیر منازل مدینه منوره زاد الشرفا می باشد
 خون آب اکباد از کوزه عیون ریخته اعضا عناصر شسته مطهر گشته نماز
 وصال مقبول ایزد متعال علیه و علی آله الصلوٰة والسلام فی کل حال
 ادا نموده اند طهارت ارنه بخون جگر کند عاشق ^{با} بقول معنی
 عشقش درست نیست نماز ^و تسلیم حقیقت رسول مخیم و آل الکرم
 و اصحاب الصمیم علیه و علیهم الصلوٰة و التسلیم رسانیده بشرو مغز و مغز
 بجواب تسلیم عنایت تکریم و تفقد تعظیم است خوش گفت ^{که} گفت
^{که} از آن خوشتر پادشاه پیش عاشق ^{که} باشد یا رنگ
 اندیش عاشق ^{که} خلوت گاه رازش بار یابد ^{که} ز مهر روی

نظر دوستانه چیز جرمه نوشتید بقدرت اللہ سبحانہ بحکم رب اشعث
 اغیر ذمی طمرین لوائسم علی اللہ لابرہ سوکنند در ویش راراست
 کرده که شرط موافق تیز لقبوت بی فرصت پدید آمده همه حجاج الحمد
 خوان امیدوار نجاست از کرد اب هلاک کشتند بر این که برکت راه
 رسیده افطار صائمانه نمایند تا که صبحی تاریخ ۱۵ جمادی الآخر حضرت
 ایشان قدس ۵ از خدام خاص و عوام استفسار کیا آب خویش
 پیش فرمودند که معتمداری میشود که طعام کرده افطار صائمانه کرده آید
 زیرا که حضرت ایشان قدس ۵ را همواره در سفر حرد آب بوده است
 که آب خود از هر بندر بسیاری برداشتند خدام از وزن و کیل
 تخمیناً عرض رسانیدند که مقدار طعام نیمی برای همه فقراء و حجاج مفقود
 مگر برای قائلان جرعه شانیه موجود حضرت ایشان متحیر گشته فرمودند
 که حضرت بابرت ختم الولاية صاحب العلم والفتوت علی ولی اللہ
 و وصی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رضی اللہ تعالی عنہ
 و کریم وجه اشب شریف فرموده معالقه مراد بغل کشیدند و امر بتاکید
 کردند که چرب مطبخ طعام بند داشته اند باید که طعام بر مطبخ چنانکه همیشه
 با ضیانت و فقرای بخوراند جاری دارند ولی از فقدان آب
 طعام نیمی بسم مفقود است تا که تاریخ ۱۵ جمادی الآخر بعد الظهر خبره

بعد کوری نمودار آمد هر چند حضرت ایشان قدس سره به جریان نصاب
 از جنبه برای رسیدن بر جزیره در کران برگرفتند که از آنجا رفت
 آب حلوه برداشته افطار صائمان کرده آید مؤثر او شان نشد
 حضرت ایشان قدس سره بمذلت فرمودند که اگر حضرت او بجان
 و لقای را بما طعام خورانی باشد تا بجاه حضرت علوم منتلت
 علی کرم الله وجهه حل شکل ما میفرماید و الا ما مضی الغرض بقدرت
 الله تعالی تاریخ شام نزد هم نعلبه سبلی بلک خوان مانده سماوی لغت
 پیدا شده که کویانوح کشتیانش بود یا علی کرم الله وجهه قاندش
 آمده بجریان آن نعلبه باین عهد محمدیان آب حلوه فراوان و نار حیل
 و ثمرات کثیره و غیره داده و استمداد کافی نمود صائمان را افطار
 کنانیده داخل من نظر صائمان استقاء الله من حوضی شربه
 لا یظمء بعدها ابد اگر دیده حضرت ایشان موجب صحت
 وصی رسول الله صلی الله علیه وسلم ممدوح رضی الله عنه اطعمه لذیذه
 بر سطح علی العموم نرسیدند و بجام دعوت همه حجاج و بجریان نعلبه
 خوانیدند و مطبخ نیری موجب قاعده مستمره جاری داشتند حضرت
 ایشان را عقیدت بقرت امیر کرم الله وجهه بقامت ممکن بوده و
 میفرمودند که در حل مشکلات حضرت وصی رسول الله صلی

الله عليه وسلم و حضرت غوث اعظم رضی الله تعالی عنهما دسترس
 کامل است هیچ سالکی در مقامی از مقامات سلوک بی دستگیری
 این هردو اکابران نمیتواند برسد و باری یابد دارم که میفرمودند که شبی
 حضرت علی کرم الله وجهه در وقت ترقی مقامات ولایت دیدیم
 که تشریف فرمودند و مانند شهباز سفیدم در چنگال برداشته بالا
 می برد که بر هر مقامی از مقامات عالیات میرسانید و خصوصیت
 حقیقت هر مقام علم شده بیان میفرمود تا آنجا بجای برده که در شان وی
 الا اذن سمعت ولا عین رات صادق است باز برگسرخن آمیم که باز تاریخ
 همند هم غلبه دیگر پیدا آمد که هم اعانت آب و تمر بسیار داده
 آخر بحسب سیرت عاقبت تاریخ نسبت کیم حمادی الاخر در شهر ^{نور} زبول
 فیض شمول آوردند و غایت سیر سفر این غلبه تا این محل لغایت رسید
 وزیر است مشایخ حضرت عدروسی قدس سرهم و مسجد معلاستان
 که بیشتر بانست که فاسل در ^{منازل} حوالش طاهر از ذنوب است و هم حضرت
 بابر است شیخ عدروس قدس سره بیشتر است که هر کرا ایک میتی از
 شعرا و یاد باشد یا شنیده باشد بشرته بانجته و هم بانکه در قبر از اموات
 می پرسند که از کلام شیخ افاعن الله علیین امن بر کاتنه یاد دارند یا نه
 حاصل کرده لهذا چند اشعار از دیوان ^{مقصود} شیخ عدروس تبرکات

می نگارند **س** بنی الهدی التسنی من شفاعته فانی نفسی زینب
 واجر اثر ما الایار رسول اللہ عطا وحرمة باحرم منتظر للمبارک الایار رسول
 اللہ غوثا وغارة کلذمی کریمه مسوده کالدیاجر و سیدتنا العظمی الی اللہ
 وکد ملاذمی الورا من کل باد و حاضر باز بند دیگر جلد تراستگرا
 کرده تاریخ بیت پنجم حمادی الآخر از آنجا سوار شده پیش تر روانه شدند
 و حضرت ایشان از بخا دیوان شیخ عمید روسی برای استیناس خویش
 گرفتند تا آنکه تاریخ چهارم قریب غروب آفتاب عالم تاب حسب
 بر باب مندم که عبارت از باب کناری العرف وارد رسیدند باد
 مخالف دیدند ترسیدند همه بحریان مایوسی آوردند که اینجا بر باب
 اگر باد مخالف پیدا آید تا دو ماه هم مرکب بحری لنگر انداز میشوند و طاق
 نذایر طاق میگرد و حضرت ایشان منمودند که ما مشب سلطان
 الاولیاء خواجہ کلان راقد سسرده دیده ایم و دیدن ولی کامل خود با
 حل اشکال است چنان سفید شدت رو خواهد نمود پس چنان
 شد که بعد از عشاء همان شب پنجم باز باد موافق آغازید که در شب
 بعد بلامتی از آن باب عبور کرده همان باد شرطه بخیریت
 در بندر مشروطه گرایه آن بعد اعنی جدید رسیدند اما درین میان
 بعد العبور از باب به نیت روح حضرت سلطان الاولیاء

قدس سره طعام عام کننا سیدہ بہر نمہ حجاج و بحرین داوند و دوران بسند بعد
 استقبال محبان خاص و مردان با اختصاص تر و اول فرمودند در آنجا
 عالم عامل و مقصود بی مثال شیخ عمر کرانی کہ از ازمنا ماضیہ پیرہ یافت صحبت
 فیوض حضرت خواجہ ثانی قدس سره کہ پدر بزرگوار حضرت ایشان قدس
 سره بوده کہ مرتبہ اول در سال ۱۲۵۵ پنجاہ و پنج کہ حضرت ایشان
 بزیاارت حرمین شریفین زید اشرفا و تعظیما مسافر بودند و درین بند
 محط رحال شدہ اند نیز حضرت ایشان نیامدہ بود و درین مرتبہ
 خدمت شریف حضور منقبت حضرت ایشان قدس سره بصدق جان
 و نور جنان رسیدہ عرض قصور بافادت عمدہ ساختہ و عفو مسامحت
 خواستہ و باعث عدم فوز خود بصحبت حضرت ایشان قدس سره
 اول مرتبہ چنان بیان نمودہ کہ اقارب کالعلقارب حضرت ایشان
 بیرونی کہ حال حسد و جدال شان مشہور و ناستورست بعضی کہ بر حج
 آمدند در انجامرا بجکایات لفسانی و اغراض شیطانی و رغلانی کہ
 از وساوس الکیری آن موسوس از انجمنین صحبت بر سر غنیمت محرم
 مانند ولی بعد روانگی آن حضور فیض نشور بر حقیقت امورعبادت اللہ
 مراطلاع دادند و تائب شدم و بر بافادت افسوس خوردم و تمامی ہمین
 دہ سال از وسجانہ می خواستم کہ تا زمان این رشتہ حیات مستحارم دراز

و اگر که باری بخدمت شریف و صحبت منین حضرت ایشان رسیده
 عنف و مافات خواهم ۵ یارب سببی ساز که پریم سلامت ۵
 باز آید بر ما ندیم از چنگ ملامت ۵ الحمد لشده که دعایم استجاب کردید
 و بشارت صحبت شریف رسیدیم و بعد ازین واقعه عمر آن شیخ عمر ح
 تا پیمت ماه بقا کرده است که بیا این ابقاء حیاتش بر او دفع مافات
 بوده است الغرض باز حضرت ایشان قدس سره بر غنچه که عبارت
 از کشتی مخورد در اصطلاح بحیران باشد تاریخ نهم رجب از آنجا
 بسم الله مجریها و مرستها گویان روانه شدند از میقات بمکه که درین
 وقت معروف به سعیدیه است که عبارت از ساکنان قبیلہ سعیدیه در آنجا
 است احرام پوشیده سرو پا برهنه روانه شدند که تاریخ بیست پنجم وارد
 که معطر کردیدند زاد ما الله شرفا و تعظیما و حضرت ایشان در آن وقت
 کمال شوق فرمودند ۵ خوش آن گزر کرده سویت رسیدیم
 ۵ بیدیه کردی از کویت کشیدیم ۵ بعد طواف عمره بشرائط
 موصوفه و سعی بین الصفا و المروة بجا آورده مخلوق الراس کرده
 در قصر شریف نقیبه توقف فرمودند و رایج وقت نماز به نیاز
 به انباز و جوف شب طواف نجات حسب الطاقه حول المعبیت
 میکردند چنانچه او سبحانه در ناصیه عالیہ حضرت ایشان نور ذاتی خود

و در بیت فرموده که هر دو دست و یک پا به بشر طعمائنه آیات بینات
 از لوح چهره نشان خواندی و درخشش ارادت در میدان صداقت
 رانندی **س** ز مصحف رخ دلدار آیتی بر خوان **۲** چه بجای
 مدرس و بحث کشف و کشف است **۲** و بسا اهل باطن را از شرف
 و تشریف حضرت ایشان قدس سره در خواب و خیالات اشارات
 بشارت رسیدی که آمده است بسوس کشتن تندی و علماء و اعیان که معظمه
 زاده الله شرفا و تعظیما در تکریم و تعظیم و اخلاص و اختصاص و اداء
 حق خدمت و ضیافت و افاده حضور صحبت بجان کوشیدندی و در
 ماه صیام عمرات متوالی و داخلیات متالی مینمودند و صدقات علی
 وجه الکتف و الخفایا بسیار میکردند و برای ات قیس و نوز و مساجد و مشاهد و غار
 عبادت نوزیه و غار اقامات احتفاییه و غار المسلمان در حقیقت و منا اقدام میفرمودند
 و احکام و قوف عرفه معرفت الیه و نماز مسجد نمره و شب دهم در غر لعمرو
 گذرانیدند و صباح آن برمی العقبتة و حلق الرأس و طواف الافاضیه و
 و برمی الجمارات الثلثه در دو روز دیگر معزز و منقح گردیدند از وقت پیر التلک
 العظیم بلاء عرض نار و باد در موضع بازار منا چنان اشتعال یافت است
 که در رنگ ذباخ مذبح قربانی و پدایا و نوز و لاشه جات انسانی
 عیانی عربانی در هر طریق انیق و سجد و شهادت و ممر و مگذر الوف

الونف از هر صنوف صنوف نامد فون استاده کویا عزرائیل مع جمیع
 موکلان و اعوان خویش در جان کشتی استاده آرمی بیچارگان حجاج
 نفوس خود را قربان قرب حضرت سبحان ساخته تا بیخ دوازدهم روز جمعه
 که روز مراجعت بیکه معظمه صبحی از خوف این مرض جان ستان آتش
 نشان هر سه نام مل خواص در رنگ عوام قبل القضاء الجموعه والزوال
 طاقت قرار ندیده به فرار پرداخته حضرت ایشان بر نیت اقامت
 جمعه در مسجد خفیف رفته اند که صدای مرده کان درین مسجد ابراهیم و صدای
 در ضمیمه گاه فنجیم اوف تناده و نه کسی از خطیبان و مؤذنان و امامان سراعی
 هم داده **س** بی برخواست عوغائی قیامت نهاده که کس کس را
 نه پرسید از ندامت **ن** به نفسی و نفسی کو، حیران **ن** مؤذیر ایشان
 و شتابان زین ملامت **ن** از حسرت و نار عبرت گفت بر کس
 که گوامد الهی بزر نباست **ن** به از عجز گفتی کاشش باشد **ن**
 که بر اعمال ما این است شامت **ن** حضرت ایشان قدس سره
 در اینچنین احوال پر طلال و وبال بفتس نفس خود اذان و اقامت داده
 سنت خطبه بجا آورده به بعضی متعلقان خود اقامت جمعه تبرکاً و تمیناً نموده
 و همیشه تگمان نیم سبیل را که رفتی از جان مسیداشته بدست خود آب می
 نوشانیدند و بر بعضی متوفیان که وارثان ایشان حاضر بودند نماز و عا

جنازه می خوانند و همه مصاحبان خود بنصاح فصاح و در سخنند
 که نه ترسند و دلگیر نشوند که اجل جز وقت موعول نه آید اگر چه هر که زاید پیشه
 نیاید پس با اسم باقی سر مشغول باید بود و ما عسند کم مقید و ما عن الله
 باقی شاید شنود پس برای طواف در حرم شریف که معظمه مراجعت
 آمده اند که انا م خواص و عوام با وجود ایام از دحام در مطاف معدود و موجود
 و انبوه شان از خوف کثرت مرض مفعود درین مرتب این طیب
 در منا و مکه شریفه بجدی غلبه آورده که از ثقات شنیدم که روز دوازدهم
 که روز جمع القهقری بوده کار پردازان سرکاری که هر روز شمار متبلیان
 و متوفیان میگرفتند و مردگان آن یک روز بد و از ده آلف
 رسانیدند و میگفتند که الحمد لله که رو با نخطاط بسیار نهاد و افاقت
 از روزهای پیشین بکیم و فیر دارد که پیش ازین گاهی شش هزار
 و یا چهل هزار و ماصاعداد هشتت پاس می مرده اند و من بعد در که معظمه
 زاد الله شرفا و تعظیما هم صدمه و هیت از ابتلاء این بلا طاری
 گشته که بعضی علماء کبار و فقهاء اخیار از ختمجات و قرآن شریف
 و قراءت بخاری منصف سه روز متالیات مهمات نظیات
 داخل بیت سبحانه نمودند روز سیوم وقت غروب نزول از بیت
 سبحانه آورده در که آمدند در جوف اللیل جان سبحان سپرده

را تبار ایشان دیده عرض بالبحاح میرسانیدند که ایشان از آب نوشتی
 خود را تعب ندیدند و ما مردمان خود تبار ایشان ایتم تا هم گاهی حضرت
 ایشان در چهل روز یک جرعه مستزاد از تقسیم ایران نوشتش جان
 ساخته است روزی صاحب مقام عالی در رویش عالی که از بهره یافتگان
 و صاحبان طیبیم و خواجه ثانی قدس سرهماست در خدمت حضرت
 ایشان رسیده جام مالامال از زلال برداشته عرض ساخت که باری
 چهل روز برفات گذشت ایشان این جام نوشتند تا اللہ تعالی از
 تمامی حجاج تکلیف دور سازد و پیاد عنایت این حسن الریاح مبدل
 نماید حضرت ایشان قدس سره منغص شده فرمودند که عالی
 شدن نباشد که از حصه مقسوم ایران زاید یک ربع بزرگ آرم اگر او
 سبحانه بعضی تفقدات عالیات ممکنان را خواهد نوشتان شب تا همراه
 او شان منویشیم و الا تشنگی هم شیوه اهل بیت عظاما و آل عبارضی اللہ
 تعالی عنہم است پس در رویش در ریش ممدوح در انجا حضور پر نور حضرت
 ایشان قدس سره اندکی سر بر بیان فرود شسته و همان جام مملو آب
 پیش خویش داشته تا که سر بر آورده عرض ساخته که این جام ربی کلام
 و ایهام طعام من را نید که سو کند است که با دنی الحال بی همال مهال
 شرط علی الشرطی آید حضرت ایشان قدس سره بر سو کندش

او انوار یاد بماند پیش او شنید راز گوید به حکایتها و دیرین باز گوید که
 از باب رحمن امیر و در رضوان جای گزیده کرده اند هر روز زیارات
 فیض بشارت حرم حریم مخیم و مکانات خارجیه عالیه چون مسجد موسسه
 تقوی اعنی قبا و احد و بقیع غرقه اسناد غیر مالو ما فیو مامی شتا فتند و از
 هر مکانی جدا بهره فیوض مسیلا میگردد تا که بحسب انجذاب قسمت
 قسب الماء است من فید الحدید مجذوب بر اجبت کشند که تاریخ یادیم
 صغیر حج القمقری اگر امانت دم برداشتنند دل بدلسر و تن مقتید
 سلاک قسمت می رود که زیرا که مخص باشاره قلبیه و مودیتباید
 استخاره هنوز نشده بودند آب خورشست و عجاله ظاهر مینان و شتر
 بانان مکرمان بر سفر حضرت ایشانرا استکره ابر داشته باز از راه صفراء
 تا بیره سفان که معروف بچاه نفله شرف به معجزه آن سرور علیه الصلوة
 و السلام ما دار الدیر بود که آب عجایش امواج حلاوت بر ناصیه
 همه بیار آنجا از آب شکرین آن دلبر شیرین فخر الا ولین و الاخرین صلی الله
 علیه و سلم و انفع الفعالت نهاد که ما هو المعروف هناک و از آنجا سیر در جبهه
 رسیده اند و تجویز گزیده بجهت و کلامی دوستان معنی نمود به چهار
 پنج رفقای باز رفته شرف بزیارت فیض بشارت کعبه الله
 الحسنى و مطالعه آیات العظمی کشته باز تشریف در جبهه آورده منمخص

گشته اند که نوعی صراحتی است که بوی در قریب کرایه مقیدیم مدتی توقف
 خواهد نمود که چند روز محطه حال جوار بیت الله شسته منحصراً استخاره
 و بشارت کردیده راجع شویم که حضرت ختم المرسلین صلی الله علیه و سلم را
 دیدم که چهره نامشروع شسته اند بر ایشان سلام دادم و علیک السلام ^{داوود}
 پس اگر چه از طالت وجه مبارک آن حضرت علیه و علی آله الصلوٰه و التحیة
 کنایه ابتلاء متوسل و لی از جواب سلام سلامتی تو ام و العینب عند الله
 صاحب بعله توقف بر کزرواندا شسته نکر بر داشسته غزه بریح الاول ۱۲۶۶
 روایت شد در همان روز وقت عصر نزد مشیر عمیر که قریب مشیر ابراهیم است
 حقیقت از تقدیر خدا تعالی و صورتی از تعافل ناحیة البغلة بر حنرا به
 که عبارت از اجارستوره الماء باشد شکسته ورشته دل به
 را کبان گسته و هر همه از حیات بابتش عدایوسی دست شسته و ناخذ
 بر شوه صغیره مع اهل و عیال شسته بگرمیته هر چند حضرت ایشان
 قدس سره بسیار گفته که ایشان مجردانه در شوه سوار شوند که بگرا
 بر میرسانم حضرت ایشان فرمودند که حیث است که یاران
 را بمات و نفس خود را بحیات بپندم هر چه خواست از روی باشد
 بر آن بیاران اصطب را باید کرد تا که چنان نوران و غلبان آب
 در شسته کردید که لطف اولین بغرق رسیده داخل الماء کردید که کشف

آخرین بران حجاز سبب احتباس سکن کشتی در آن و از آنجا که دریا خود
 باعثه و مؤید احتباس همان آب و بقیه مانده هر نام خواص و عوام بر آن تکی
 شب همچون درد دست انگشتان استاده نالان و گریان و حضرت ایشان
 باستماله او نشان پردازان وقت صبحی همان ناحیه را ناخدا ترس که
 جان هم مردمان در کام هتکان داده که چینه بود سلامتی نشان بر حص
 پایان بعثت دیده چشم خجالت پوشیده باز آمده وقت یک پاس
 بر کشتی رسیده اولاً بحرین خود را سوار همان مشوه کرده باز حضرت
 ایشان را ترغیب نزول نمود حضرت ایشان منبر بود که شب هم
 بسلامتی گذشته و عنقریب مدد مصطفوی علی صاحبها الصلوة
 والسلام بمای رسد آن ناخدا آگاه حقیقت معنی ندانسته گفته که سکن
 بعثت بر حجر او نیران است اگر باد مخالف پیدا آید یکا یک کشتی خنل
 دریا دفن خواهد کرد و بیدار کرد بگر بگر نرند زود درین مشوه سوار شوند حضرت
 فرمودند خوب اولاً مسکینان را ثانیاً رفیقان را را بر گران رسان تا پس آخر
 بار من هم نازل میوم بدان موجب شوم و هم بسیار مساکین را بدفعات
 بکنار رسانید ناگاه شرعی پیدا آید آمده حضرت ایشان منبر بودند
 که باین شرع کشتی که می آید اگر مسافرین است بران سوار شدن بهتر
 از آنکه بر بر نزول آریم آخر آمده که سبب بود صغیره و در و رایش غلبه گیر

هم متصل در رسیده در چنان وقت و احوال که همه سامان لمبوسات
 و همه زاد و خوراک از علجاست و غیره سامان داخل طغیان و غلیان امواج
 بحر المواج گشتند اگر چه یاران رفیقان حضرت ایشان سامان زاد
 و نیره مبلول از تیرت بکنند که کشیدند ولی بامتنزاج ملوحست امواج بحر
 اجاج در لیافت آب خور خارج یافتند مطعم مساکین کردند حضرت
 ایشان با عرفا و دست پر و هم بر عایت ضمیر مساکین و سپس مانده نخله
 کبیره باوشان سپرده در سحبه صغیره مع رفقاء سوار شدند اندکی زاد مبلول
 و صدوق کتابها و پول همه برداشتند و درین ساعیه پر رسیدند که
 که از یاران نماز مشرف عصر و مغرب و عشاء و فجر را آدا کرده است
 تا معلوم شد که برخی یاران محدود چون صاحب همت عالی در ویش
 عالی و صفوه ماثر عن سلام اللہ تالیپرو غیر بما فرض فرض الوقت را ادا
 و بجاء کرده اند حضرت ایشان بر او شان تحسین نمودند و حال آنکه حضرت
 ایشان قدس سره با وجود این چنین ابتلاء و شدت بلاء نوافل تحب
 و وتر افضل عن الفرائض مع الاوراد بجاء آورده اند **س** جان شام
 بر کمان همت این ذوالهم **ذ** و ه **س** توده اصفیاء است خیر الامم **ذ**
 تا آنکه تالیپ **س** تم ربیع الاول در بند رقم قدس لنگر انداختند شیخ ابا عم **ذ**
 از معتقدان حضرت ایشان بوده در خدمت شتافته و کمبوشش **ذ**

بعد دیگر پروا حشمت و صغیره محمد بابو سے کرایہ کر دے بتاریخ ۱۰ نومبر
 بروز ارشدہ روانہ کشتند کہ باز تاریخ ۱۶ صبح وقت عصر خرابہ ہو
 کر دے و بند الیتادہ ولی چنانچہ غنیہ صغیر الحبتہ بود کہ بحرین و بعض
 یاران رفیقان سرود آمدہ بر آن خرابہ ایستادہ سر آمدہ وادہ کھیل
 ماء از آن جنس را بہ فرود آوردند و در آب شناور شد کہ در تاریخ
 ۲۳ بر بندر قمران نزول آوردند از آنجا بسبب موسم باد مخالف
 برخی رفیقان در ساعتی گداشته مع چند می از یاران از راه خشکی
 کہ در آن وقت امون از قاطعان بودہ بسواری شباری شین
 وقت عشاء تاریخ ۲۶ داخل حدیدہ شدند ہماندم مردان آن جامی جان نثار
 بخدمت آن ذوالاستدرا دویدند و حقوق خدمت بجاء آوردند
 بعد از ان ہمانساعتی قمرانی کہ محتاج باد شرطہ زیر لطمہ باد مخالف بود
 موسم شتر و زیدین شرطہ بغزہ بیع الآخر ۱۲۶۶^{۱۲۶۶} آمدہ لنگر انداختند تک
 ساعیہ صغیرہ مکسور الدقل از آنجا تا بعدن مستکری شدہ تاریخ ۱۰^{از آنجا}
 سوار گشتہ تاریخ یازدہم در بندر محنت شریف آوردند حضرت
 ایشان فرمودند کہ باین ناخود انصاف کرایہ دادہ راضی نمائید و ما چند
 روز دین بندر باریت شیخ شادلی سعادت اندوز میثوم خادمان
 پیمان کردند حضرت ایشان در آنجا نزول فیض شمول آوردہ اکابر و

اعظم آنجائی بصحبت رسیدند شیخ سلیمان از اولاد حضرت شیخ
 شادلی که در آنجا بودند ایشان بشتانته مجلسی راسته آن ناخدا
 خود را از او دیده نصف کرایه گرفته روانه پیش شد که از باب مندم
 از شدت باد مخالف طانت پیش قدمی طاق دیده و اسپ منفل
 در بند رخم باز بعد هفت روز رسیده از آنجا دیگر گشته کرایه کرده تاریخ
 بیستم باز روانه شده اند که بسبت پنجم در عدن تشریف آوردند و
 باری زیارت شیخ عبیدوس تشریف برده اند و از آنجا باز در نعلبه
 مسقطه سوار شده تاریخ هفتم ماه جمادی الاول سنکریه برداشتند اما در هم
 چنان مخالف ظهور نموده که اگر یک روز راه می رفتند و روز محبوس
 و سرد بودند که ریج مفقود میشد گاهی نسج گاهی ترح گاهی غم و
 گاهی الم رخ مینمود تا الغرض که تاریخ هفتم جمادی الآخر محظوظ حال مسقطه
 گشتند و تاریخ ۲۵ باز آنجا در ساعتی دیگر سوار شدند هر چه نصف شب
 لطمه شدت باد طوفان بد نهاد سخت خوردند که جان از مهیب بخت
 سخت لحنت میکردند آخر بخیریت غره شب رجب خارج از شهره
 جزیره کراچی دیده صبحی داخل بند روطن خود که از آن رکوب
 کردند گشتند و از آنجا باز مراجعت از راه بلده طیبه شهره برای تشریف
 اندوزی زیارت فیض لشار است آنجای نموده اند و بین راه

حضرت ایشان را مرض هضمه و با معقی و اسهال و تشنج بیدت
 تمام حاضر شده است با وجود شدت آن که از صد تا دو صد مرتبه
 اسهال وقتی میرسد گاهی از اثناء اللیل و النهار او را دو استغفار و
 نوافل شجده فضلا عن الفرائض را از دست نداده اند روزی که از شدت
 مرض چهره حضرت ایشان سفید و ناخن دست و پامیل سواد آورده
 است با حدی از یاران پرسیدند که شاید که ناخن ها من سیاه مینمایند
 همان معتقد بر خطر آنکه مباد او اسهال را از دست ببرد و پامیل بانکار
 آن سواد در جواب داد حضرت ایشان منغص جواب بلوی فرمودند
 که تو می پنداری که هر اسهال خواهد شد منی تا از آن طایفه ایم که او نشان
 هر دم من الله تائید است و عنایات میرسد پس با چنین مرض بیج
 خیالی نمی آرد هنوز مرا حیات باقی است هیچ فکر را راه ده در روز
 تخفیف یافته از گجه منزل برداشته اند که منزل بمنزل شفا رخ مینموند
 تا که بخیریت تاریخ پانزدهم ربیع الثانی داخل دارالارشاد لواری شده
 اولابزایرت روضه شریفه یعنی مقبره منوره سلطان الاولیاء مشرف
 گشته زین آرامی سند مرحبت و دیهیم ارشاد و هدایت شده اند
 الحمد لله لعل اولاد علی احسان البیان فی هذه المكان باید دانست
 که همه بیان و تبیان این اسرار پنهان این حج حضرت ایشان

ایجاز و اختصار منقول از رساله ذهب الجالیه است مع بعضی از دیوانه
که از روایت ثقات شنیده من لطلب التفضیل فی جمع الیها

فصل بیوم در حال حج شریف بیوم حرم الشیطان

حج بیوم حضرت ایشان متاثر در ششمه واقع است درین مرتبه
فضلاء و علمای بسیار هم رفیق شان بودند که فقه طبرائی کتابت کتب
مرغوبه بر یافتت برداشتند چرا که حضرت ایشان را شوق کتب
احادیث و تصوف فوق الحد بوده در هر مرتبه که سفر کرده اند کتب
عجیب و غریب می خریدند اندامینویسایند روز و شب خبر سخن
حدیث و تصوف در مجلس ایشان مستداول ندیده الغرض
۱۷ ماه ربیع الآخر از مکان معلی خود منزل بردار شده اند از
راه کچم ماؤومی تشریف برده و از آنجا در غنچه سوار شده بآن
مجاورینا و مرستیها ان ربی لغفور رحیم کویان روان شده
اول شب بقضاء الهی تحت غنچه را که اصلا کهنه بود از تلامس
امواج کالافواج کسری و سوراخی عارض گردید که سبب این
بے تکلف دران داخل کرد و همه بحریان نوحه و فریاد اعزاز

هناد هر چند که آنرا بحیل و تدابیر بس کردند آغاز یزد از غلبه دخول الماء
 بند نشد ناچار بر کرانش رسو داد و بر دوار کان رسیدند
 هشت پاس متوقف شده جبر الکسر نمود و باز روانه شدند
 طوفان که لاحق شده هم بخیر گذشت و در چهارده روز بمکلا
 رسیدند از آنجا باز درعبند و دیگر تاعسدن و از آنجا باز در غلبد
 سیوم مبارک نامی عرب تا کامران اگر چه کرایه تاجه شریفه
 بود ولی از آنجا که مملو تر البصره و بیج و شتر را بر هر بند در کار
 ویرت در ایصالش تصوریده حضرت ایشان بر آن مصابره
 نه آورده سامان و فقراء اکثری در آن گذاشته حضرت
 ایشان به مخترا و ادم و خوا دم در سایه صغیره کرایه بسته
 روانه شدند که بخیریت در جده و از آنجا در مکه معظمه بتاریخ
 پنجم ماه رجب المرجب رسیده محلل از احرام گشتند بعد از آن
 هسم بطول مدت قریب یکماه همان فقراء و سامان بسینه
 رسیده پس از آن جاتاریخ هفده ماه شوال روانه مدینه شریفه
 شدند ناگاه شبی در راه طایفه اعراب که سه چند از ساربانان
 قافله بودند و فیما بین ایشان از قدیم الایام تقاره منازعت و
 مناقشت مینواخت و از مدت طولیه برای این بدویان ساربانان

وقت فرصت می بستند بر قانسله رسیدند ساربانان او نشان رشتند
 تمامی احوال منحصرت پیشینه عرضداشتند و گفتند که او نشان سه چند
 ازماندهند از کسی زنده نخواهد ماند پس از فوت ما نهیب القافله بهم
 متیقن الغرض که ساربانان هم مسلح شده پیش قدم از قافلہ مقابل
 عدو آمدند حضرت ایشان در کمال انتظار منتاوده اللهم الشک
 الخیر والخیرین بدیک و الشریس البایس اذع البلاء فرمودند بقدرت
 خداوندی حقیقتا و بحرق عادت حضرت ایشان ظاہر ایمان معاندان
 قدیم بعد قال قبل طویله بدون اضراب اسلحه باز دوست جانی
 پیدا شدند بکم و لکن اللہ الف بینهم اخلاء یکدیگر گشتند و
 بخیریت روانه گردید و در طیب طابره رسید و در طیب طیبیه بمکی
 روزهای ششمی و پنج توقف افتاد و پیش از آن در مکہ شرفه
 سیام ماه رمضان که ادا فرمودند هر روز بعد العصر عمره می گرفتند
 که عمرة فی رمضان تعدل حجة منضمون حدیث شریف است
 و قبل رمضان زیارات خارجه الحرم کالمولد و القیس و الفاعلی
 الحراء و النور و غیرها در حجه بعد در حجه بدست آوردند و
 از مدینه منوره باز بزمه ماه ذی حجه در مکہ شرفه آمدند و حج
 شریف تاریخ نهم ذی حجه روز جمعه بر سر فرادان فرمودند

و مراحت از راه مستقط و جهاز سه دقله هوامی و از آنجا به بندر مادوی
 کچم نموده ۱۳ صفر ۱۲۴۴ بازش شریف شریف در مکان مقدس خویش
 آورده اند و درین سفر مبارک حج این جامع را عمر سیزده سال مهلت
 در مکان عالی خویش بشهر طمعاً و منت استخارجات متکثرات
 جانشین کرده رفته اند و با وجود صغر آن اجازه ارشاد طالبان
 داده اند و از آن جا از عرب شریف بعنایت نامحاجات پیوسته
 اند که تبرگاکلی از آنها می نگارند و دو هویدا

تقل مکتوب شریف که خیر الشیخ با جامع گانند

بر خود از سعادت یار محمد سعید غلام رسیده شمله رسیدن اثنیائی
 مسوله این طرف و اظهار دید قصور و خرابی حال خویش نوشته
 بودند رسید بر خود ارا تنگ دل نشوند بقبض و تنگی دل ایشان
 و از دست نروند و صبر نمایند صبور می مایه امید است آرد
 تنگی دل وسیه روی و خرابی خوب افتاده است شکر این معنی را
 بجا آرد این صبر تلخ برای مریض تسلی می دهد کسیت دین
 جهان که از هوای و هوس برآمده خرابی و ضلالت خود بصب العین

و مد نظر خود دارد صاحبان روضه معذسه قدس اسرار هم مشهور بوده
 اند هر چند ظاهر حال مردود نزد پریشانی نزد باطن مقبول تر و
 هر چند مجبول تر در قریب حق تر و یک تر جامی گوید **س**
 سیاهی را بود و در سپیدی ^{می} قال الله تعالی و ایهة لهم
 اللیل سنلهم منه النهار از تاریکی تاریکی می سپیدی بر آید هر چند
 تاریکی غالب تر بود متحجب سپیدی آن روشن تر آید در مکتوبات
 است که قبض و بسط هر دو جناح این راهند در قبض سیر جمالی سیر بیخ
 که از غایت سرعت و تشکی مفهوم نیست لهذا تشکیلی پیدا میکند
 و در بسط به تفصیل است که مفهوم طالب کرد و خوشدلی پیدا
 کند مانند سیر مرکز دایره که اجمالی و نامفهوم است و سیر در محیط دایره
 مفهوم و واضح است اگر طالب از کمال یاس سیر نشناسد لیکن چون
 یاس پیدا کند دلیل بر سیر او میدارد و مقصود حصول سیر است و اند یا
 نداند و مقصود بر سیر است نه بعلم آن نزد حضرات نقشبندیه اجمال ^{فضل}
 از تفصیل است از یاس تشکیل نشوند که این یاس از ملامت اندون
 است و ملامت اندون منتج نتایج و برکات است **س**
 ملامت شحنة بازار عشق است **م** ملامت صیقل زنگار عشق است
 خوشنار سوانی کوئی ملامت **ن** که بستاند ز غافل دل عزمت

ملاست بائی عشق از هر کرانه ۴ ۴ بود کاهل دلاسر اتا ز پانه
 نظر ترجم حضرت رحمة للعالمین بر همه اولیاء عالم و بر آن بر خوردار
 کیسان است حجاب شما آن عقلمت است اگر عقلمت از
 میان خیزد همه مقصود که روز اول موجب و ارشاد داده اند محصل است
 به بنید نگاه توجب که روز ارشاد اول و ابد شمار دیده داده
 اند بگرم و رسم خود این دلیل کافی بل بس کافی است بر سعادت
 مندی آن بر خوردار و در آن لوتجه تخمی از ذات بی چون حقیقه حقانی
 که اصل ذات است در روح شما نختند که از مراتب نهایت است
 است آن تخم صادق هرگز ضایع نشود اگر چه امروز بسبب غفلت
 نمی فهمند اما شعله نار صادق انبار سبزهای را بر ناک نار
 می بر آرد آن نور پاک که در قلب شما و دعیت است در مرتبه
 آن نور چون را باید طلسم بید و نام آن نور چون نام الله است
 که ذکر آن می کند چون صورت مرشد عین در یامی آن نور چون
 است و وجه الله است انصورت وجه مرشد را آن نور چون
 باید دانست و معنی اسم الله انصورت وجه مرشد باید دید که
 جسم مرشد در نظر ظاهر و فی الحقیقت جسمی ندارد این جسم
 مرشد در نظر مبیندگان موجب اعتقاد متخیل شده می آید

و مرشد که فانی نسبت لایعین و لا اثر است از اصحاب کرام بعضی
 را پیغمبر صلی الله علیه و سلم چون آفتاب مبطری آمد موجب اعتقاد
 و بعضی را بصورت قمر و ابو جهل لعین گفتی که بدترین صورت
 محمد است صلی الله علیه و سلم پس این صورت محسوس
 صورت اعتقادی است قال الله تعالی و تراهم نیظرون
 الیک و هم لایبصرون و محمد فانی بصورت است که لنگ
 مرشد جسمی نسبت هر کسی را آن صورت خیالی اعتقادی است که با خود
 بخانه خود بر دوازدهم میرود و در جای سندی هم یک صورت اعتقادی
 است که نشسته است با نیرید بسطامی قدس سره را تعینائی و کاروائی
 مریدان او میزدند کسی که در روی با نیرید درویش مجروح شد
 کسی که در بازویی با نیرید زو بازوی او بیستاد با نیرید را هیچ نشد
 آن جسم با نیرید نبود آن جسم اعتقادی بنندگان بود و با نیرید دوم
 بود که او را هیچ نشد مگر این وجه مرشد وجه الله است که در دل باید
 داشت سر با پا دواب شده و آداب چهار است

آداب اول

آنکه مرشد را یقیناً حاضر او غائباً با خود باید دید و ادب حضور مجلس
غائبانه هم جایاید و در حقیقت مرشدان نور ذات است که از برای
نشود و آن نور ذات در وقت توجه در دل مرید و دعوت شده است
پس مرشد با او است و خدا با او است و رسول با او است از ایشان حیا
داشته سراپا با ادب باید بود چون این حسن ظن و اعتقاد
دارد صورت مرشد علی الدوام دامن گیر او گردد

آداب دوم

آنکه صرف التوجه من کل وجه الا الیه غفلت بکدم هم نباید نمود و بغیر روی
او التفات نباید نمود و روانباشد که او متوجه این طالب در خانه
اندرونی تشبیهی شسته باشد و این غافل در بیرونی لغفلت بگذرد
حیا باید نمود دست پیر از غائبان کوتاه نیست دست
اجب ز قبضه الله نیست ذکر تشبیهی همین تصور صورت
است علی الدوام در بنو وقت جمیع فیوضات که بر مرشد است
بطریق الغکاس بر مریدی استند و مرید عین پیر میگردد که دست
فنائی الله است

آدابِ یومِ

انکر رویت کُل فیض منه ولو جاء من رسول الله صلى الله عليه
وسلم ولو تعلم العبد الظاهري من غيره ولو كان صلوة او عبادت
ولو كان الحسن في جميع الخلاق فانه كله حسن المرشد في الظاهر
وان كانوا اعدى المرشد في الظاهر لكن من حيث كونهم مظاهر
للمرشد اجزاء الحسن المرشد تجلي في بيوت العداوة والله اعلم

آدابِ اسمِ

انکر اعتقاد انکر ذات پاک خدايتعالی که کس نر مخفی بوده است لايشار
اليه باشارة ولا يسمي باسم ولا يمتاز في تلك المرتبة
الصفات عن الذات تزول کرده در مقام وحدت آمد و صفات
از ذات متميز شده و هر صفتی در خانه علم حق متميز گردیده معلوم
الله شده آن مرتبه تنزلیه علمیه نیز ذات مسمی بحقیقت محمدی
شده و آن حقیقت محمدی همیشه باقی است و معنی محمد و روح محمد

آن ذات است که همیشه حیات است و آن معنی محمد اول بر آدم آمده
 است دائی دایره حقیقت آدم بوده و پشت پشت بر انبیا
 آمده و وسط و مرکز آن دایره وجود محمد صلی الله علیه و سلم گردیده که
 مرکز دایره بر او است و نصف آن دایره اقطاب است
 محمدی که حاملان آن حقیقت اند و معنی محمد را حاملند بل بعین معنی محمد
 اگر چه رسولان نیستند حضرت خواجه عبدالاحد گوید **س**
 وحدت این در محال است که خالی ماند **۴** کریمی رفت چون منصور
 و کریم بوشد **۲** مراد از چو منصور حامل حقیقت محمدی است مخدوم
 عبدالرحیم گوید **س** ای وجود هر دو عالم شمس گیتی بیکان
 گاه آدم گاه احمد که بود محمد زمان **۱** یعنی قائم گشته هر دو
 عالم و حامل حقیقت محمدی یک جسم رسول مقبول نیست گاه آدم
 گاه احمد رسول گاه محمد زمان است قدس سره پس اعتقاد
 آن باید داشت که مرشد من حامل حقیقت محمدی یعنی ذات تفصیلی
 است و **بسم ذات حق و بسم محمد است**
 بعد این اعتقاد ابواب فیوض کثرت
 شود و بدون خط اقتاد
بسم

فصل چهارم در بیان حج شریف چهارم حضرت

ایشان قدس سره

صبحی است پنج دوم ماه رمضان المبارک ۸۶۰ روز دوشنبه بیست و نهمین
 شریفین زاید شرفا و تعظیمات شد الرحال از مکان جنب مثال خود فرموده اند
 این سفر حضرت ایشان نیز از راه کچم بدر ماڈوی واقع شده است
 درین سفر این جامع کلمات با حضرت بیبرکات هم کاب بوده است
 آنچه از حوارق و احوالات و کرامات و آیات از ایشان دیده اگر چه
 بالقلم آرد دوستان در رنگ مسلمان راه انکار کنید و معاندان بر جدال
 و عناد چیزند لکن بحسب کلمو الناس علی قدر عقولهم نمیدمی از ان
 احوال بالقلم می آرد که بطالبان صافی نهادار معانی با شد و صادقان عقیدت
 نژاد را اثره نهانی المقصود که در عالم صورت مثال خواجہ احرار آن قائم هر
 احرار و ابرار قدس بر ما تجمل بسیار باوقار میداشت تند پس با تجمل و شوکت
 و عساکر مردیان و وصولت در بندر ماڈوی رسیده اند سیادت پناه
 نجابت دستگاه اختر برج نقابت گوهر درج نجابت سید حاجی محمد

شاه که در آن بندر محصوره مسطوره از خلفائی عظمای حضرت ایشان است
 قدس سره حق خدمات و تکدی نیازات بجان و جان بجا آورده
 تاریخ سیزدهم یا چهاردهم بسواری غنچه لنگر بردار و روز هفدهم کشته اند بعد
 پنج شش روز طوفان فوران بعنوان آورده که جان بچران چون ماهی
 بی آب می پییدد هر کس شسته امید حیات گسسته می تصور دیده ولی حضرت
 ایشان بار بار تکرار متوسلان خود را بدلسبری می پرداختند و دلا ساء می ساختند
 که تائبان تنای از توفیق الهی تیرین ما است غم نخورید **س**
 چه غم دیوار است را که باشد چو تو پیشینان چه باک از موج بحر از چو باشد لوح کشتیان
 بسا اهل ارادت و یقین را بپرست وجود مسعود محمود حضرت ایشان قدس
 سره تقین بود که هرگز نتجیب آسزین از شدت بلا بحر حسن
 العاقبت نخواهد بود آری چنان شد که بقدرت کامله قادر علی الاطلاق
 اشتداد باد و غم را خود موافق و قائم الی دیار المحبوب کو با پیشتر شد که
 ۲۴ روز پیشنه لنگر انداز سلما متی و حصول آن در بندر مگلا کشتند و
 شنیدند که دین طوفان چپاه بعله و غنچه و ساعیه صغیره و کبیره مکسور و
 مجبور بر این بندر رسیده اند از قدرت خداوندی است که این یک
 ساعیه سلامت از میان ایشان بر گران امان آرمیده است دولت
 علیه مگلا حضرت ایشان را بسیار تعظیم و تکریم در قصر مگلا و خانه علیا

عدن

که بر کنار بحر خاگرداشت مترقی بنایند و اصفیای حرمشایه
 بجا آورده بوده آن سایه را که تا اینجا منزل میعاد داشت گذشته
 بقله دیگر ما گوییم نمودند که بعد عید سید رمضان گذشته که عبارت از غره
 شوال خوش فال است بر آن سوار شدند و بسیار بیخ ششم وقت عصر
 در بندر عدن رسیده در اینجا نزول فیض شمول با استقبال
 مردان صادقان معتقدان و العان فرموده اند در اینجا از سب
 عدم وجدان سایه گریه است روز لوقی افساد صورت ایشان را
 که کمال اشتیاق بهد از واق بلاد اشرف میداشتند نهایت
 اضطراب از لوقی عارض میشد از امری که با مرض قد اهلک
 الله اهلها باجد و السیر اخرجاه الطارانی عن ابی امامه و
 انه لا لوقی خوش نفسی انما اخرجت بیستم تاریخ یازدهم و شب
 باین جامع فرمودند که آیا پدر الاهی بهما رسیده است عنقریب
 دروازه راه معشوق میگذارد که امشب صورت روح القدس را
 دیدیم پرسیدیم که آیا برای چه تشریف فرزند است جواب داد
 که برای اعانت شما الهمی همان شب که صبحی همان روز خود بنمود
 مبارکناهی تا خود اعرب آمده بود بقله بنده که چهاردهم نگر بر داشته
 روانه شدند در آن هنگام از آن تا خود پرسیدند که آیا یکسر روانه کرده
 که بنده مقصود است میثوی تا الغامات شایسته حال
 فرمودیم که ما میباید هم تا خود الکلا آوردیم نمر نجات

که بار بعله است بر بنا در صغار و کسب از فروختن است از این معنی که فریق
 متعذر و نامتصور هر چند که ما با حضرت ایشان بومی بسیار قیل و
 قال کرده، هیچ خیالی نه آورده و از زبان ابستة او جز فرزند انکار نه زاده
 حضرت ایشان فرمودند که این ناخدا ناخدا ترس را خدا چنان بلای
 در پس و داد که جلد راهی باشد **ه** خدا یا شکر بر انگریزی
 که خیر مادران باشد **و** ورنه ازین توقفت بر بنا در حج هم
 قضا میشود بحکم الله تعالی چنان شد که حکم سلطنت عثمانیه در مالکس
 چنان تنقید یافت که بر بند بر بعله حاج زاده روزت سید نظر باید
 داشت که حاج مریض از صبح آشکارا و معلوم کردند پس صبح را
 رخصت و مریض را تا صحت مانعت باید نمود و جدی متفید منظور
 بعله را داشتندی که هیچ کسی از بنی نوع انسانی فقط تکلم از دور
 با او نلبستیم با بل بعله که نو آمدگان در بندر باشند که ازین
 خوف ناخدا لاچار توقفت و تجارت بر بنا در گذشته فقط
 دور روز در حدوده استراحت کرد و پس پس سراسر درون میلان
 بر بنا در بزه ذمی فخره در بندر جده تشریف برده شب سیوم
 وقت عصر قریب غروب در که معظم زاده الله شرفا و تعظیما
 رسیده اند و در بندر جده اعزای احمائی و معتقدان و اخلائی انجامی

و کله معظمه رسیده معاف و دوشش بوس شده اند و بعضی اکابر عرض
 ساخت که باستقبال حضورشان بیا بر منزل حده تجمل شده بساگر و مراب
 خوش بیکر و خیل و بغال شوکت بر کمال حاضر میشویم حضرت ایشان
 قدس سره بکمال نیازی انبار در جبهه عجز طراز شده فرمودند که بی نی
 برای ما فخر می پسین قوانین و آئین سلاطین هرگز نه سازد
۵ ما برین درین پی شوکت و جاه آمده ایم که از کت حادثه
 اینجا به پناه آمده ایم مؤ ولی بان یاران اخلاص کیشان خود بخود تجمل
 و شوکت و ستوران مزین صولت در جبهه رسیده استقبال نموده اند
 پس حضرت ایشان چون او شان را دیدند فرمودند که من بسیار
 مما لفت کردم اما چون خود بخود او سبحانه و تعالی همه را بامی فرید
 و عزت می بخشید شکر او بجا باید آورد پس این رباعی خواندند **۵**
 چون بعهد جوانی از بر تو با بد کس نرفتم از در تو همه را بر دم فرستادی
 من نمیخواستم تو بیداری من العنرض که همه ارکان و احکام و مناسک
 طواف و صفا از صدق و صفا بجا آوردند شامی شب جمعه تا پنج
 چهارم ذی قعدة در حرم محترم ادا فرمودند شبانه سحرانه طوافات
 حسب الطاقه می فرمودند و در حرم شریف اکثر سمر اقیبه و توجبه
 باطنیه استعمال میداشتند نماز صبح با امام شافعی وقت تغلیس خوانند

بعد از آنکه در آنجا رسید
 بی آنکه از آنجا برآید

ما طلوع آفتاب عالم کتاب سر بر زبان بمراتبه جهان می نشینند
 پس تلاوت قرآن موظف و سائر اوراد مستمره یوسپ را ادا نموده
 بر جای خود که کبری بودی آمدند و مراتب بعد العصر در حرم شریف
 متوجه االی البیت می نشینند رسم حلقه مردان که صفوف کشیده پیش
 مرشدان متوجه پیش خود می نشینند در هر دو حرم سریم جائز می نشینند
 و مردان معتقدان خود را امر می فرمودند که صفوف بسان ترتیب نماز
 مفروض کشیده با و یا و راء ما متوجه االی البیت نشینند
 بنده باید که حد خود داند ۴ روزی در حضور حضرت ایشان همین مذاکره
 افتاده که در حرم شریف بسیار شیوخ طرائق بعضی بمراتبه حقایق
 مردان را حلقه کنان بیده اند که مردان متوجه ایشان سر بر زبان اند و برخی
 بشاکردان در حلقه مطوقه در وجه و تو اجد و رقص و غنائی شده و
 تندی جماعت بیدان ایستاده همگی بشعر قوال در رقص و انزعاج از خود
 بدر رفته برخی از آن همچون مرغ نیم بسمل در فناده غلطیده اند و حضرت
 ایشان بسان عوام کیسو جماعه مهر بر لب دوزالوا زاد بصف
 کشیده چه سنی دارد فرمودند که ما بدین ماموریم و شاید که ایشان بدان
 مامور باشند پس فرمودند که با و اب شرعیه مراقبه طریقیه مردان در حلقه
 مرسومه کنانیدن و معتقدان را متوجه شیوخ بر عایت شریعت و طریقت

نشستن اگر چه جائز است ولی حیاء علم و تربیت و ادب همه منزه است
 کعبه ز این همه واپس میدارد **د** دل آرامی که داری
 دل درو بند $\frac{1}{2}$ و اگر چشم از همه عالم فرو بند $\frac{1}{2}$ و بوقت
 نماز را بدون عذر شرعی در حرم سریم بجای آید اینموزند و نوافل بخند
 و او را دل پیغمبر کند لکن ولی درین عبادات لیلی از متوسلان
 و رفیقان خود هم مهاکمن خلوت و عزلت میگزینند و اجتناب
 می ورزیدند باری از زاویه شامالی محاذی و فریب باب قطبی
 عبور حضرت ایشان افتاد جامع کلمات همان زاویه نمودار کرده و در
 که باری پیش ازین در حج سابقه شبی از علات مزاج و بیداری تمامی شب و در
 کسالت درینجا آمده اضطجاع نمودم و سایر مردم هم بسیار خفته دیدم
 بر آن قیاس آریدم و اراده خواب نداشته تعاسی اقل قلیل در چشمان
 راه یافت دیدم که شخصی بمن میگویی که ترا قیاس بر این اشخاص کرده
 درینجا تعاس نمودن و بی خواب نشستن هم بنامین الفور بر خاستم
 و استغفار پرداختم بعد از آن گاهی اضطجاع خالی از تعاس و خواب
 هم در حرم محترم نه نموده ام و هر بار که بر این شرح آخیرین که این جامع
 حاضر خدمت ایشان بوده تشرف می آورده اند باری داخل بیت
 عظمی میشدند همراه خود جز اشخاص تلیل معدود از متوسلان و رفیقان

کس بزند و بارز حرام و یا بر استندگی شدن سواد ب میدیدند و در
 البیت حسب السنه نوافل و عبادت سجایم فرمودند و چهاره بطرف
 مشرق از مصلی حنفی مقابل رکن شامی سحر امتبل الفجر و متصل ستونات
 حرم مسقف شمالی محاذی باب قطبی و مقابل منیراب بعد الفجر و بطرف
 گوشه شمال از مصلی بالکی بعد العصر الی العشاء غالباً می شستند تاریخ
 هفتم ذی حجه حرام حج از حرم سیرم بسته روانه شده اند اگر چه مروی
 و مروج خسروج از که معظمه تاریخ هشتم است ولی حضرت ایشان از
 سبب ازدحام مالکلام و عروض تکلیف در آن از باعث متابل بودن
 شان درین سفر کتب بیشتر خروج از که معظمه فرموده شب هشتم در منا
 متوقف شده شب نهم بر عرفه منزل اندازی عرفان ذاتی گشته اند
 و میفرمودند که از منافع است اگر کسی از یاران پیاده تواند برود چه خوش
 تر است و چه مرغوب تر احادیث شریفش بسیار وارد اند و فضیلت
 از رکوب درین مشیار و میفرمودند که من مصطوف و مریض شدم و ربه حضرت
 خواجسته ثانی قدس سره السامی باری از جده تا که و از که تا عرفه راجل شریف
 برده اند نه رکب و درین وقت حضرت ایشان قدس سره از وضو ضیق
 و سعال کجاں مبتلا بودند که مدت سه چهار نفس انسانی برابر سرفه آرام
 میداد و صبحی روز جمعه بر جبل عرفه رسیده زیارت یک یک

نموده اند و تبرک ازان اکنه متبرکه که گرفتند شب و بسم در فرود
 فقط بنفسه بدون اهل و عیال مع دوست رفقای منزل داشته
 اند و این دو لبانی ملح البصر و البصا پر الوارشان تاریکی کناس
 هم راه نیانت است با وجودیکه بیماری مسطوره بحمدی طاری
 حال فینین سگال شان میبود که تا جمره صغیره که متصله کاخ کراره ایشان
 بود هم رسیدن و رمی نمودن زهی دشوار و سبیلی کران بار میبود در
 این احوال باز که ائمه ذمی حجه سر زنده آمدند عبدالرحمن نامی حضرت
 ایشان قدس سره در عمر چهار سالگی در مرض جد رمی از این جهان
 پیرو نمودار سبب اندوه مفارقت و حزن بحر اولاد که اینچنین
 مفارقت رسول الله صلی الله علیه و سلم هم قائل سخن بفراتک
 یا ابراهیم محزون نمود و از یعقوب او سجان و لغال بقوله و ابیت
 صیناه من الحزن جز فرمود علانت مزاج و حاج که اصداقرین
 حال فیض نال بود و وحید با شتداد داد آخر عازم زیارت فیض
 بنارت بنات اشارت مدینه منوره کشته اند طاقت صوری
 بر شرمی در آن هنگام پیر خواستن و قدم برداشتن هم نمیدانستند
 با وجودش هم یاران صورت بین را که از ظاهری مشورت سفر
 ایشان را سبب مشقت میدیدند و منغص میگرداند و میفرمودند

که تقبیل آن آستان علیا نشان خود مداوا در دو بیماری من است
 آیامی سز که بیمار را از علاج و ممانعت کرده آید **س** در دوا و دواء
 رسول الله صلی الله علیه و سلم چنانچه تاریخ بیت هفتم و نهم و حجب
 که میعاد شد الرجال قوافل بود حضرت ایشان را بر چهار پایه خورد که
 نشانیده برداشته در پله شگفت سوار کرده ایم و دانما بر این
 سفر آخرین در ثانی پله شگفت بجمال عنایت و گرم این خاکسار جامع
 را می نشانیدند **س** اگر بر موی من گزرد زبانی زاورانم بهرمو
 داسانی نیارم گوهر شکرش سفتن سرموی
 ز احسانیش گفتن و از راه فرعی که در آنجا معروف بر راه
 امین کریمین شهیدین رضی الله عنهما است راهی شده اند و بر
 منزل آن بدر کمال را بر چهار پایه پائین میگردیم و سوار مینویم تا که هر روز
 تحقیقت حضرت ایشان روی بداد و درین راه زد کوب حجر و
 چوب از دست بیرحمان اعراب قاطعان طریق بر حاجیان بیچارگان
 بسیار بود چنانچه روزی وقت داشت شخصی کشمیری صاحب
 حسن و جمال و امته و مال را که از اقطار قوافل سپد کام برای قضای حاجت
 بر از دور افتاده لجزیب اجار کسور را سس و تجروح البدن گردید
 و خادمانش و غیر نامردمان قوافل بر سر یادشش دویدند نزدش رسیده

دیده که بی طاقت نداشتند و او بر فرشتش زمین افتاده و در خون از سر
 تا پا آغشته فریاد می نهاد و برداشته همراه قافلہ نمودند بعد از چهار
 روز شرف بزیارتش در مدینه منوره زید العقیلها کردند و در آنجا
 جان بجان تسلیم نمود حضرت ایشان در آنوقت که بحر وحش
 دیدند این مصراع چند بار بار باز تکرار کردند **س** راه تو خم در خم
 و صد اثر دلدور بحر حنی کوی که پس فرمودند سبحان الله جمال محمدی صلی
 الله علیه و سلم چنان جمال است که صد جان برکت و مال تلفت
 کرده پی او می آیند بی این مردن به از زندگی است و این تلفت المال
 به از پائندی و باز وقت اصغار خبر وفاتش کمال حزن فرمودند **س**
 عنیت هست مردن پیش جانان که اولی کلک قضاوردست مانیت
 باری در شرف متوجه هست مدینه منوره زادگاه الله شرفانسته -
 سخن مرض خویش و فراق مهابوت فرزند میکردند در آن میان در چهره
 عالیہ ایشان قدری تغییر واردات مهنوم موهوم کردید و فرمودند
 که من عاشق محمد رسول الله و بنده اویم صلی الله علیه و آله و سلم و
 اورا میجویم و از حق سجانه هم اورا خواهم و اینکه غم و الم از وفات
 من زیدیم عبدالرحمن حبسه الله ذخیره گنابر من طاری است گویا خود
 بر خود تسبیل کرد ۱۵م که روزی در وطن بعد از برای حصول سعادت

زیارت فیض بشارت مصطفوی علی صاحبها الصلوٰۃ و الخیرینہ در بارگاہ
 مجیب الدعوات التجا و الحاح آوردم کہ در خاطرم خجسته آنکہ زیارت علیہ
 ترا حاصل میشود ولی ابتلائی بلایی، ہم در آن هنگام اگر از او سجاہ رسو
 دفع بلائی و ایلام و حصول محض الفساح بفضل و اکرام تمام کہ شایان شان
 علام است میرفت تا البتہ بدرجہ اجابت میرسید اما بحسب التقدر یضحک
 علی التذیر باز سوال دفع السبل بزرگان زرقه خود خاطر از جمال شوق
 و شفقت آن زیارت بشری اشارہ بر آن رفت کہ ابتلائی و بلائی ہرچہ
 رود کو بر سر رود و لوکان و فانت ابن من ابنائی لیکن بان شرف
 اشرف مشرف گردد پس از آن چہ پیمان پر آب فرمودند **س**
 ما یم کل ولالہ صحرائی مدینہ **س** و اریم بدل و اع تمنائی مدینہ **س**
 و ہم شبی کہ بروزش داخل مدینہ منورہ زادہ اللہ تکریمایشون باری
 محزون جنان و اشک ریزان این غزل مکتوبہ ویلیہ جامی را کہ
 کہ یادداشتند اظہار کردہ پس از اسلاف اکابر خود منقول کردند کہ مریدان
 در راہ پیر آمدن و رفتن بر شیوہ نساجی وقت تار بود باید پس پیر من محمد
 رسول اللہ است صلے اللہ علیہ وسلم و بس اگر چہ ترسبت یافتہ اسلا
 خود مولی درین وقت ہرچہ میایم از او صلے اللہ علیہ وسلم میایم **س**
 و پس آئینہ طوطی صفتم داشتہ اند **س** ہرچہ استاد ازل گفت بگویم **س**

و عن نزل جامی رحمہ اللہ این بہت **۵** فی صیب عربی مدنی قرنتی
 کہ بود در غمش مایہ شادی و خوشی بہ ہم رازش حکیم او عربی من عجبی
 لانت ہر ش چیز تم او ت سرتی من صبتی لا بہ ذرہ وارم ہواداری او قس
 کنان بہ تا شہرہ شہر افاق بخور شیدوشے بہ بہ اگر چه صد مرحلہ دورا
 ز پیش نظرم بہ و وجہ فی نظری کل عنداة و عشے بہ بہ صفت بادہ
 عشقتش زمن مست پیرس لا بہ ذوق این می شناسی بخدا تا نخست
 مصاحت نیست مرسیری زان آب حیات بہ ضاعت اللہ بہ کل زمان
 عطشے بہ بہ جامی ارباب و فاجرہ عشقتش بزوند بہ بہ سر مبادت
 کر این را ہ تدم باز کشتی الغرض تاریخ ہشتم محرم ۱۲۸۴ روز جمعہ شرف
 بشرت زیارت علیہ و سجدات در مسجد نبوی شہادتہ انداعزہ ریح الاول
 در طیبہ طیبہ از طرف باب جبریل محاذی مواہبت شریفہ در قصر کراہیہ
 مسکنت داشتند چگانہ نماز مفروضہ و نوافل سحر و مراقبہ عصر و صبح
 مع تلاوت مؤلفہ در حرم پریم نمودند خصوصاً ہنگام سحر لطرف مشرق
 در حرم پائین از پائہا مصطفوی چپندی بجنوب از باب جبریل
 بہجد و مراقبہ میداشتند و قریب اذان الفجر در مسجد نبوی رسیدہ بہت
 و فرض الوقت ادا میکردند بعد از نماز تا طلوع آفتاب مقابل مواہبت
 شریفہ می نشستند و تلاوت قرآن و اوراد مؤلفہ بعد از آن بہجتاً

بر حد حرم مسقف محاذی و قریب مکان جلوس اعوانست چندمی بمغرب
 از آن نزد ستوی منتهی بجای آوردند و همچنان بعد الظهر و العشاء در سخا
 تدری مجلس استراحت میفرمودند و بعد العصر الی المغرب الی
 العشاء بطرف مواجهم سردر کریمان میبودند و هنگام مراتب تجاه مواجهم شریف
 چنان حالتی بر ذات کرامی سامی حضرت ایشان مستوی میکردید که از خود بدر
 کشته منصف بالصباع حقیقت میشدند هر که دیده باشد عارف این معنی میکرد
 والافلا اذن سمعت ولا یعین رات ولا لسان تکلمت به فافهم و قال
 و در آنوقت که بسبب بودن موسم کرام از حرم سیم طیبه عالیجات پیشی
 کشیده بجایش حصیر نفیس کتوده بودند و آنرا باز یکدام مصلحتی پاشا معروف
 بشیخ الحرم مدقوق بمیج امانی داشتند که و اما مفروش میمانند
 کناسان کارکناسه را بالائی فرارش اختیار میداشتند در آن حصیری
 مفروش تکون دکن فسافس بکثرت پیوست بجدیکه زائران را از طرف
 مواجهم علیه علی صاحبها الصلوة و التحیت ساعتی نشستن متعصب بل متغیر
 می شد اکثر زوار بپایر قرار پیش مواجهم آن سرور سالار علی الصلوة و السلام
 ماوار الدیر الدوار بعث در طاقت و استطاعت زیارت کرده رجوع القهری
 میکردند در آن حالت هم حضرت ایشان تدریس سره بعد از نماز شافع تا قریب
 بوقت ضحی و بعد العصر که در آن جابر نصف ساعت دهم نجومی ادا میکردند

تا انقضای عثمانی سرور حیب پیش مجاوی مواجهه آن مسلم اسرار
 غیب علیه و علی آله الصلوٰة والسلام مستغرق مراقبه تسلیمی می شستند
 و از بسع و نهش منافس که از پاناسر قتل و اربعور سیکر و ند چیری متحرک
 هم نمیشدند کویا وجود سع و ایشان بی حس افتاده است که از آن خبری
 و ساسی و احساس ندارند **س** راه فانی کشته راه دیگر است
 زانکه هشیاری کناه دیگر است ۴ ۴ هست هشیاری زیاده ماضی ۴ ۴
 ماضی و مستقبلت پرده خدا ۴ ۴ چون بطوفی خود بطوفی مرتدی ۴ ۴ در خانه
 در شدی هم با خودی ۴ ۴ آئین هستی چه باشد نیستی ۴ ۴ نیستی گزین
 کرا بله نیستی ۴ ۴ پیش هست او بپاید نیست بود ۴ ۴ حسیست
 هستی پیش او کور و کبود ۴ ۴ نیستی چون هست بالائی طبق ۴ ۴
 بر همه بردند در ایشان سبق ۴ ۴ سر میر تو اقبل موت این بود ۴ ۴
 کز پس مردن عنایت ارسد ۴ ۴ یک عنایت هر صد کون اجتهاد
 جهد را خوف هست در کون و مسناد ۴ ۴ و آن عنایت هست موقوف
 حیات ۴ ۴ تجزیه کرد این ره را ثقات ۴ ۴ چون ز خود رستی
 همه بر مان شدی ۴ ۴ چونکه بنده نیستی سلطان شدی ۴ ۴ باری
 برای زیارت اکنه متبرکه بقیع الفرقه که بشارت با بین قبری و عثمان
 روضه من ریاض الحبسه معروف بحیث البقیع است تشریف بردند

جامع خادم همراه ایشان بود چون بر این محل که قبر شریف حضرت
 ایشان قدس سره در نیوقت در آنجا است به نیت زیارت
 حضرت خواجه محمد باقر قدس سره آمده ایستاده اند و قدری انبوه
 فتوحات روح پر فتوح حضرت خواجه کرده ختمه فاتحه و غیره
 داده مراجعت کرده اند بجامع منمودند که در اینجا عجب رحمت و
 انس خداوندی است و جواری مصطفوی کدام سعادت مندی و
 اقبال مندی باشد که او را حاصل کرد و الا **س** سکن در را
 نمی بخشند آبی **۴** بزور ز سر سیرت این کار **۴** **۴**
 و این مناجات مصنفه جامع را خوش میداشتند و خفیت را بخوانند
 پیش مواجبه امر می کردند و بی بنده **س** ای ختم الرسل
 اجمع رؤف اشفاق الامم **۴** بنی متد تشرفک البدیج به لغی
 القدرم **۴** **۴** یونور وجهک الظلمه شمس فی ضحایا **۴** **۴**
 فضوک منه مندرس ضیاء البدر و النجم **۴** **۴** خرقه الحجب و الا تارن
 نور و من ظلمه **۴** **۴** رایست الرب بالعینین فی الاسراء ملتهم **۴** و مثل
 الروح حسبک طاهر ظلمه لذا عدا **۴** **۴** فدرک العقل عن ذاتک کغیب
 الشدی حرم **۴** **۴** نیامر سلاقت کنت عند الشدی غیب **۴** **۴**
 و آدم کان فی سلسال حمی ساکن المردم **۴** **۴** و من دیک فقط

غرقوا الرسل والانبيا اجمع يا وجرک من فبوض الحق بالامواج في اللطم يا
 صلوة الله تسليمه يكون ابدوا وازالا يا بكل الملح اضعا فاما في اللوح والظلم
 على كل المراتب لك من الارواح والجسد على ايدي الملائك نازل
 من بارئ الشيم يا كذلك آلك الامجد والى البيت والصحب يا
 ذوى اسرارك العظمى اولى الاعلى من الهمم يا حقير الحال فلس الببال
 يا بك جاء ملتسا يا فكرمه وشرفه تبين اللطف والكرم يا بترياق من
 الانوار والاسرار خالصه يا من الوسواس للخناس والهفوات كالسهم
 ودارك يا حبيب الله ميت الارض بالاجيا يا فارس من سحاب اللطف
 ماء الفيض كالديم يا وقهر كل اعداءه خصوصا نفس الاعداء وارويه لشرب
 السر والانوار والحكم يا ووصله بسر السر نور النور من غيبك يا
 وزده من بطون الغيب اسجال من العلم يا وتوجه به نجان الولاية من
 عنانك يا وهب ارث الحقيقت لك بالفضل والكرم يا وحبالذات
 ايضا موجبا لعبودة صرف يا سواله منك يا خير الرسل يا شافي السقم
 ويثل منك حبا من حقيقتك الذي منه يا يعنى الدمع من صمدك ملك
 الدر منتظم يا وكن موكل بالان والاحوال والصعب يا شفيعا فاقرا غوثنا
 مزيل الغيب والالم يا ودارك يا حبيب الله ضياث اخلق يا سيدي
 يا سعيدا مستغنيا بك نكيس الراس من ندم يا اخر في بيت بهم صفر

طعام عام بر نیت عرس المولود الممجد پزیرانید که سه صدر و پیه بر آن خرچ آمدند و
 فرمودند که در سفر حج دوم در بند رجه هلال ماه مولود مسعود بشهوت
 یافت و پی طعام شادمانه آن که دانا تصدق میداشتیم مسافر ششم و از
 حضرت ختمیت پناه علیه و علی آله الصلوٰة والسلام معاتب شدم و جزایه سزا
 حظ و خورم و بعد از آن عرس المولود ماه مولود را در عرش شریف مغتنم نمیدانم
 که مستزبوی را در آن مشتری منیم پس از تقسیم آن اقسام طعام بعزیه ریح الاول
 شام باز راجع گردیده وقت قریب غروب روز یازدهم سعادت
 اندوز طواف بطائف صاف گردید بیت العتیق گردیده اند و میفرمودند
 که چنان میباشد که تجلیات جلال و قهرمان پر اجلال کویا تعلق با حق سیریم
 و وارد است جمال و رحمت لایزال التصاق بآن حریم سید از بند و اینجا
 یکی از خادمان را برای استکرامی مری بحری به بند رجه فرستادند
 و آن در آنجا رسیده بهار کلان سه دقله سید نو مینی بند مستطلی را
 بکرایه رخصت حسب ترویج الوقت و الحال بعقد کتابت و اثبات در
 آورده نامجات برای تشریف حضرت ایشان قدس سره بکلمه نظم
 زید اشرفا نکاشته آج حضرت با بکیت قدس سره بشرط شنیدن
 آن کو اغذی جامع فرمودند که تا هنوز با وجود عقد کرایه بستن مشر من الله
 نمیشوم بل جز مکر و استخی منیم اما حقیقت این معنی چه باشد آخر باعتبار

مشورت صورتی کثرت کتابت همان و بر حنی یاران انجاد رسد در جبهه
رسیده روزی توقف استراحت و رزیده دویمی روز سوار مشوه
کشته روانه معانته چهارم کرده شدند این کیفیت جامع هم حاضر خدمت
بوده است دیده که بشرط طلوع بر آن چهار جمل انباز چهره مشوه
حضرت ایشان مبدل بتاثير القباض کرده دیده ولی اکثر دوستان هم
نفسیده در آن چهار چندی نشستند و تصفیه آئینه وار هر دو یار و بوس
و حجر آتش هر مہمی پسندیدند و از سید مالکش مسیاد لنگر برداری پسندیدند
که آخر الامر تا ہشت روز مسیاد داد پس باز در بندر بر جاہ توقف
خود تشریف آوردند و فرمودند کہ باز شتران گرایینند کہ در مکہ معطرند و ما
اللہ شرفا رسیده چندی طوافات و سجدات بجا آریم مہم یاران
ساکنان آن بلدان و خادمان رفیقان را بازگشت حضرت ایشان
بصلاحت صورت بینی دشواری آمد و ممانعت بمشورت میکردند
آخر آن حضرت ہمہ فرمودند کہ ہشت روز مسیاد در لنگر برداری منور طاری
است لہذا بر استان بیت العتیق چند روز بدون زیارت مرشدین
زہمی مشکل بل اشکل باز روانہ خیر البلاد شدند و یاران آنجامی را باطلاع
از استفراع و تہمی رمنوردی چهار ما مور مؤکد و شتند و یکدیگر رفیقان با
خبرت را در آن بندر معمورہ گذاشتند پس جامع از ملال کہ لاحق حال آن

ارشاد مال منکام رکوب جهان دیده بوده پرسیده فرمودند که درین جهان
 غضب الهی نامتناهی می بینم از این معنی بسی متفکرم که ظاهراً آن خادمی را
 که پیشتر فرستادم همه وجوه بدون مشوره و تحمل و تمهل پیش از دیدن
 و رسیدن من خود بخود دارالبعثت مکاتبه و حمل سامان در آن جهان مقید
 داشت است اگر معنی عنایت خداوندی همراهی شود و از رکوب
 این جهاز استگاری دست بردار غنیمت است عظمی و چه نعمت است
 علیا خیریت بخیریت مشرف ثواب عمده شریفه گشته متوقف که مظهر
 بعد شبی بجامع فرمودند که بر آن جهاز بشک غضب و قهر آن قهار حیار
 جل سلطان نازل است ضرورت نقصان خواهد پذیرفت بهتر است که بطرف
 هر دو رفیقان با خبرت نکارند که اگر بعنوانی از رسیدن مالک جهاز استگاری
 استکرا خود کردن توانستند نماید و مهاالمن در معنی کوشش بعمل آرند
 و هم تقصص مرکب دخانی سازند که سراسر در بند کراچی اولاً ما را باطل
 و نازل ساخته پس دریا پیمائی بندر معموره یعنی باستد حال آنکه در آن وقت
 آمدن جهاز است دخانی از آن بلاد شرف کراچی بلکل غیر مروج و نا
 ممکن و نا متصور بود و هم مرکب سراسر روانه بندر یعنی می شدند و زمان
 آنجا را حضرت ایشان مرغوب نمیداشتند جامع باعث عدم برایش
 را باری پرسیده فرمودند که در سفر حج دوم بمکه حتم المرسلین صلوات

علیه و علی آله و صحبه وسلم رفتن این بند را بگذراشم بعد از آن باز اگر چه
 ممنوع نگاشته ام ولی مخص هم نکرده و بر ممنوع باز حضرت طلبیدن و یا
 میل بدان آوردن خوش هم نمیدارم اگر باز خود بخود مخص نمایند تا سخن دیگر
 است و الا حضرت خواستن هم مقبوح نمیدارم اولاد من درین ممانعت
 داخل نیست که آن خصوصیت بمن هم در آن سفر مخصوص میبود و بس
 و هر چه درین سفر اختیار نه رفتیم بدالطرف است از آنکه طبعم بوده است
 که ناشی از آن ممانعت است ادیس بفرمان و احبب الاذعان حضرت
 ایشان بان رفیقان یاران خادمان شان حقیقت امتحالی از صاحب
 این چهار حکمت عملی و استفسار مری و خانی نکاشته از این معنی او شان
 حیران و یاران تاجران ساکنان بند مسطور چندان کشند که هر دو
 سخنان جنبی کران و عبیدالوجدان اند اما از صافی طویتی خود متفق جان و جان
 کرده بجهان کوشیدند بموجب بند وجود **دو** دل یک
 شود بشکند کوه را با پر گشت کی آرد انبوه را با چنانکه صبا
 با بوراسی کونار را بر لنگر اندازی اولاد کرچی ثانی در مینی که
 اصلا سامان و تجارت و باسجران این بند داشت راضی کردند
 و حضرت ایشان کو انقدر حاجت بجهه نکاشته و برای امتحالی
 از آن صاحب چهار مقدمه پیش حکام صوری بر بهانه و غا بازی

و جعل سازی و عدم صفا و نایفاء و عده هکرامی بعد هشت روز و اکر کردند
 که انجاش از هشت باضعاف گذشته تا هم سر کرده رسن لنگر کشود که
 بیست آنحضرت قدس سره بعد تا کید نویسی یاران و بعد وقف پانزده
 روز در مکه معظمه زادگاه الشکر یار و آن شدند که چهاردهم تاریخ جماد
 الاول ۱۲۸۵ وقت صبحی در بندر جدّه منزل انداز گشتند بتبایات الهی
 و بین انفاس آن شپت پناهی قدس سره یاران را هم حکم حکام صوری
 خلاصی از ان صاحب جهاز حاصل کردیده پانزده روز در این میان بسر
 رفت ۲۵ جماد الاول ۱۲۸۶ در ان بابور بسم الله بحریها و مرسلها
 ان ربی لغفور رحیم خوانان روان شدند که بخیریت و امنیت تاریخ
 و رسم جماد الاخر در کراچی و بتاریخ شانزدهم در دارالارث خود بنرم
 افروز گشتند حمد الله سبحانه علیه ذلک و همان صاحب چپ سید تو مینی
 از انفعان خسرانه مقدمه دور روز پیش از سن کمر برداری این بابور روانه
 گشتند حضرت ایشان قدس سره از غزوه قصرش بیدیدند که بر باد شطر
 بسیار شرع برداشته از هر سه باب بندر که عبارت از گذرگاه جزائر انجا
 است عبور ورزیده در آنوقت کسی سناوه لوجی از رفیقان گفت که آیا
 چه جهازی انبار در حسن و رفتار از دست و کار ما بدر رفت است
 حضرت ایشان قدس سره فرمودند که حمد او سبحانه باید نمود که ما را از مهبوط ^{غضب}

خود رمانی بخشید، بر این چهار جدی غضب و قهر قهار می بینم که غرق شدنش
مقدر بود. بد آنم پس چنان شد که در همان چهار بحر عمیق برابر بند
گوا در بی سبب و بدون طوفان آب از تخته هالینش فوران نهاد لاجاً
صاحبش از بند رمانی الضمیر معنی مستقر گردانیده رو بگواورد و داد که در آنجا رسیده
چهار را ترسیم کند که ناگاه نیم شب ضرب جزیره خورده بشکسته که از عیب جرج
و شخصت بجران را کمالش جان سلامت بر کران جز پنج شش اشخاص
نه برده همه غرق در یافنا گشتند و از سامانش جز هیچ در هیچ نکشیدند عا
نالله سبحانه بلطفه من غضبه و رحمت من نعمته و جباله من جلاله آمین

فصل در بیان سفر حج و فتنه پیر نجم حضرت

ایشان قدس سره

باید دانست که بر این سفر با شتخاره جات کامله و عنایات الهی شامله تاریخ
بازو هم ماه شعبان ۱۲۹۲ هـ از مسکن جنبت نشان خویش متاهلاً منزل
بردار شده اند از آنجا که اراده راه می نمودند از شتخاره ها پیش از منزل
برواری کوشش در تفحص با بوری که از بست که ایچی برابر بند در

مقصود موجود کرد و با با بوری که از بس در عینی حجاج برداشته لشکر انداز
 بند را دوی و یا کراچی گشته حجاج بردارد پیش سفر نمود تا این
 هر دو دستور که اصلا غیر مروج بودند وقوع نمی گرفتند و برخی عقلاء
 آن هر دو امر را غیر ممکن می تصوریده و موسم مرکب شرعی در آن
 موسم سرد و دو مقفود بود و حضرت ایشان از جمال شوق زوق
 مافوق الفوق نهایت در تدبیر میبایزند و روی توکل بر برب میدادند و
 میفرمودند که غیب است که بر این سفر بشارت هم مبشرم و هم من الله
 و من اصفیایه سبحانه مرخصم و بطرف بمبئی رفتن تازه ممنوع و مامور
 و بطبع خود نائل بدان بند مذکور و تا هنوز در وازه از کدام بندری
 دیگر نمیشاید آیا چه پیش می آید و جامع ایما عنایت نماید سفر بودند
 که چنانچه پیش ازین در راه مدینه منوره زادگاه الله شرفا مناجات
 عربی انشاء کردی باید باری چیرگی در مناجات فارسی در اینجا
 ملاکنی باشد که با جابت ایدنی البیده گفتم و عرضدا شتم و بی بند
بیدانرا یا شفیع الذین فریادرس ۶ عاشقانرا رحمة للعالمین فریادرس
 نیست جز تو واقف حال دروغم سوخته ۶ دردمندان را شمه صدرالابین فریادرس
 روز و شب شد در فراق و از زیت یارول ۶ کی دیدم صبح خست ای خوبصین فریادرس
 انه ما حبت الائمة العالمین ۶ با غمیتم جز تو کسی نعم المعین فریادرس

مسکنت در بارگاه است ناورم از سیموزر ۶ ۶ عاشق رومی توام
 بس و خیزین فریاد رس ۶ یگز ما نم ره بسوی روضه است کبک شامرا
 لطفت فرما در مدینه کن مکین فریاد رس ۶ بسد در بند بلا و سنده کشت
 این بسده ۶ بند کبک شامی امام المتقین فریاد رس ۶ از طلیات فرافتم
 جان بر لب آمده ۶ الغیاب شامی خاتم للمسلین فریاد رس ۶ از
 اشارت ماه اندر آسمان کردی دو نیم ۶ باری آخر صاحب جبل المتین
 فریاد رس ۶ در هوای روضه است چیرا نم و سر در کران ۶ الغیاب
 امی ره بر دنیا و دین فریاد رس ۶ در دستم در غم و محبت شده عمر
 تلف ۶ ۶ آه عمر شد امان الخائفین فریاد رس ۶ چون خدمت گفت
 السائل فلما تهرجرا ۶ ۶ دیر میازی بدین اندوه کین سر یاد رس ۶
 الغیاب امی مصطفی و الغیاب شامی محبتی ۶ ۶ وقت آمد پیش از کور
 زمین فریاد رس ۶ روضه است نما که مشتاق تقامی او نم ۶ امی نشانه
 همان و مان و آن و این فریاد رس ۶ ۶ یا محمد کن سعبیدم فال با حال حسن
 تا شود جان و دلم با تو قرن سر یاد رس ۶ پس این مناجاتم را بسیار
 خوش داشتند و چند روز میدیدم که اشک ریزان گاه گاهی این مناجات
 میخواندند تا روزی مرا فرمودند که این مناجات شما آثار حاجت دارد
 ولی چه خوش باشد که مناجاتی گویند که مخصوص بعضی سبب شست مغز

جزا در این سال خجسته فال ۱۲۹۲ باشد لانه از اراد باشد شیا صیا سبیا
 اگر در این سال خواهد بودی اسباب راه کشائی از کدم بند درین عام نماید
 چه غنیمت باشد و چه نعمت حسب استرضاء مزاج اعلی و امثال اللام المعلی
 زود این مناجات انشاء کرده اطلانمودم متمم شده بحاضران اسمی جامع
 فرمودند که در این مناجات بر این شوق و ذوق مانعکس حال شده است
 و گویا از ادروی روزنی بشکافت است و بخوانندگان این مناجات
 لطف و رحمت او بجا نقریب است و هی بنده

توئی لمجا عشاقان محمدی رسول الله یا توئی ما و امثاقان محمدی رسول الله
 بوده آدم بآب و کل تو بودی ز آب منی ملک حبلات بلبل محمدی رسول الله
 خدار عزیزی تو بعالم فیض عنبی تو ما سوالم را محیی تو محمدی رسول الله
 ز عشق و محبت و دردم چنان گردیدم درم که بر لب آمدتم دم محمدی رسول الله
 نیاری اندکس ما را بجز تو نیست بس ما را توئی فیما در سن را محمدی رسول الله
 همه یاران خشنودی بودند و عیشین بهودی نعم داندم آلودی محمدی رسول الله
 همه یاران ایاری بکشته خالی و عاری تو ام که لطف نکذاری محمدی رسول الله
 کجا که بخت روز افزون روم در طیه بیوم با گویم ز دل محزون محمدی رسول الله
 اگر چه پس تبه کارم ولی امید نکذا رسم با کبش ز اینجایه یبارم محمدی رسول الله
 توئی مر رحمت عالم توئی واقف بر جوالم که چون مرغی بی بالم محمدی رسول الله

تویی بر حق امام با توئی تو خطی سلام ما با بر آید از تو کامی ما محمد یار رسول الله
 بن محبوس در بندم بدل در طیبم بنام ما زتن کشت تو این بندم محمد یار رسول الله
 دلم بس تنگ شدی بخار نشنت سرور سر ما فدای تو جان ما محمد یار رسول الله
 تویی عشاق را یاری درین بندم تو نگاری ما بلطفت پیش خود آری محمد یار رسول الله
 کنی از لطفت میلی کردوان ایم بیامی سر ما به پیش روضه اطهر محمد یار رسول الله
 شنو زاری وین نالم خود بگشودن این عالم که بس مخزون بی عالم محمد یار رسول الله
 نگر دی پیش زین کاهی چنین بندم زین ای ما شنو کیار باز آهی محمد یار رسول الله
 نظر بر دلفکار من فکن من اضطراب من ما بشو ما وریکار من محمد یار رسول الله
 سعیدم کن بلطف خود را بیم ده لغتن بد ما که عصیانم گذشت از حد محمد یار رسول الله

تنبیه

آنچه در این مناجات و سابقه مسائل استخلاصی از سنده آمده است اشاره
 بواقع حضرت ایشان است که انشاء الله تعالی در ذکر زیارت مدینه منوره
 بفائده جدا گانه بمبین میشود پس بقدرت قادر قدر چنان بعتت و قمع
 صورت گیر گشته که از بوابه تجارت ولایت کفایتی در هر ماه از کراچی منزل
 انداز می بندر جده روانه شدن بولایت شان مقرر و دستور شده
 و آن دستور مؤکد گردیده حضرت ایشان با معنی مسرور گشته آنرا سبب

باب کشائی دانسته فوراً اوادم و خادوم برائی نزل سبت تا جده در کراچی
فرستادند و حسب مکاتبات شان سے شعبان ۱۲۹۲ھ روز دوشنبه پاور
رکاب داشتند و از لمبار بر مرکب بحری اعنی ساعیات سوار شده از
حیدرآباد و سندھ براہ ریلوی در کراچی شرف نزول فیض شمول آورده
بسواری جہاز دودی حملان نامی سراسر سے ۲۲ ماہ شعبان روانہ گشتہ
تاریخ دوم و سیوم رمضان المبارک در حدن پونجم در حدیدہ گذرانیدہ بحیرت
ورفاہیت و راحت و امنیت تاریخ ہم در جده شریفہ و تاریخ دوازدهم
در مکہ معظمہ زاد اللہ شرفا شرف اندوز گشتہ اند فائدہ باین جدیدہ و
جدہ بعد الاحرام در جبرابری باین جامع فرمودند کہ امشب الوار حقیقت
کعبہ ربانی کمال حسن و جمال و غایت شعشان جلال پر تو افکند پس
بعد منی نہ بسکوت گذشت فرمودند کہ اکابر مشائخ متقدمہ قدس سرہم اثبات
استقبال حقیقت کعبہ و بعضی طوائف البیت للولی الکامل مصرح ساختہ
پس برائی چین کمال طوائف عمدہ یاز یارت کعبہ چہ فائدہ دارد و برہ مہنی
مہنی باشد ہمہ مہر رب بکج ادب مانند مکر جامع بر عنایات شان گستاخی
و زبیدہ عرض نموده کہ شاید بر عایت مسنت باشد پس کمال بساط و
ان بساط فرمودند غم گذارک اثر صحیح وارد است کہ حضرت عمر رضی اللہ
عنه ہنگام نقیل کن سپر نمود انک حجر لا تضر ولا تنفع ولولا انی را میتہ

عليه الصلوة والسلام يقبلت ما قبلتك فقال على كرم
 الله وجهه ورضي الله عنه يا امير المؤمنين هو بصر وينفع
 للحدیث تنبیه میگوید جامع این کلمات که ازان کلام تعریف حضرت
 علی کرم الله وجهه بر حضرت امیر عمر رضی الله عنه معارضه فقط به اثبات
 حضرت و منفعت است از و نه بر تقبیل و تکریم آن که مخصوص لفعل و امر
 مصطفوی است علی صاحبها الصلوة والسلام لانه ما شرع فعل من الادیان
 السابقة عن رنا الا بستر لعی علی الله علیه وسلم بر سر سخن اصل رویم و
 کویم که پس حضرت ایشان فرمودند که کمال اولیا کمال متابعت در مدارج
 ارتقا و سناج اصطفاء و حقایق خاصه مصطفوی علی صاحبها الصلوة
 والسلام متحقق و فانی و باقی بدان میشوند و بکلیت از خود بر آمده بدان
 متحلی می آیند بل باعتبار فناء و بقاء در ذات حضرت کبریا وجود می دگر
 می یابند و تمامه از اوصاف بشری بر آمده حکم اسم یا صفت بذات
 یا بمسمی میگیرند پس حقیقت انسانی کمال محققان افضل و اشرف از
 حقیقت کعبه باشد و لو کان الکعبه بحقیقه مسجود الالانسان فی عالم الصورة
 و لذا ورد حرقه المؤمن عند الله اعظم من بیتة از صاحب کمالات سید
 نور علی منقول سفیر نمودند که میگفت که باری حضرت خواجہ ثانی قدس سره
 مشغوق حال بخود نشسته بودند که از عالم صورت آگاهی نمیداشتند

و من اعنی میر نور علی بدیده دیدہ کہ کعبتہ التکر و اگر در ایشان طائف است
 خواستم کہ من ہم طواف بجارم و برخاستم و آغاز اشواط نمودم تا کہ ناگاہ
 حضرت خواجہ بچو دآمدند و زود برخاستند و ما لغتم نمودند عرض ساختم
 کہ مسجود ما ہم طائف تو است پس چرا طواف نہ نمایم بل از بلطف
 اندکی نشینید کہ اشواط طواف خود تمام نمایم چشم گرم شدہ فرمودند کہ
 خارج از شریعت و سنت حضرت ختیت پانایدینہا و کہ ظلمت است نور
 نماوزہر است شکر سافاف ہم و ہم حضرت ایشان میفرمودند کہ چنانچہ مرا و
 با سفل سافلین انسان است کہ لک محلولوق در احسن تقویم ہم ہمان است
 ولی این نسبت کہ قلبش مثلث شکل باشد یا مربع علی صورتہ الکعبہ مع محطیم
 او دو ہنہا باعتبار الخواطر الغرض بقیہ نوزدہ روز صیام را در کہ معظمہ زید اشرفا
 غنیمت می تصوریدند با وجودیکہ مبتلا بمرض حصاة الکلیہ و المثانہ بودند کہ از استاد
 اوجاع سبعہ شدیدہ بسیار اوقات بہ بقیراری صوری میگذاشتند گاہی صوم
 نکذاشتندی و طافت عمرہ نمیداشتند تا ہم عمرات ماہ صیام بدست
 آوردندی و جمیع رفیقان را تحریرص عمرہ در این ماہ بسیار فرمودندی حتی کہ
 کہ جمیع اہل پردہ بلاہسم چند بار شبانہ بر شقادف برای عمرہ فرستادندی
 و در ماہ شوال قرب اندوزداتی بدخول کعبہ معظمہ شتہ روانہ زیارت فیض
 بشارت مسجد نبوی و قبر مصطفوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام شدہ اند

چنانچه تاریخ هجرت شوال روانه گردیده تاریخ نسبت و نهم آن ماه در مدینه طیبیه
 طیبیه زادالشد شرفاوار گذشته اند همه اما جد و اعیان سند که هم رفتن این
 سفر بودند از خطر ه آنکه در بیوفت که موسم بارش عرب شریف است
 اگر فی الحال سول آنها باعث السند و طرق میشود تا حج فوت میگردد و بعد
 توقف بیشتر روز راجع و افسس شدند و حضرت ایشان را از کمال شوق
 زیارت که داشتند تمامی یکماه در بخا و طیبیه توقف افتاد اهل و اعیان
 آنجانی برای استقبال حضرت ایشان آمده و در راه مشقت صوری از خروج
 حصار بسیار بر ایشان میگذشت و سواری روز و شب سبب از دیار
 آلام او جاع و تولید ریح میگردد و ولی از کمال شوق و اتحاد که بحقیقت مصطفی
 علی صاحبها الصلوة و التحیة میداشتند آن آلام را خوشتر از سایر انعام میدانند
 و تاکید بر استعمال راه پیمانی میکردند با وجودیکه همان جمالان و همرفقیان رعایه
 مزاجه قدس سره براء استراحت یکدور و عرض میبایست مقبول نمی
 فرمودند بل با حاضران بیشتر میفرمودند که این آلام که در صورت یقاری
 میباشند فی الحقیقت در باطن مؤید حال ایشان را از ان اطلاعی نه روزی
 مکاتیب مجددی که همراه بودند طلبانیده بدست مبارک مکتوب کشیده
 بجای دادند و امر اطلاق نمودند حسب امثال چون خوانده تمام کردم فرمودند
 پس اگر بر اولیاء الشکر که ام شدت از بلاء امراض یا اشتداد قبو آید غم نباید

خوردلان البلاء للولاء كاللئب للذئب **س** یا رضای
یا رباید یا رضای خویشتن با و المکتوب هو هذا ...

مکتوب پنجم سیادت و ارشاد پناه میر محمد عثمان

در بیان بعضی از احوال و اذواق خاصه حضرت

ایشان مدظلہ العالی کہ بوسیله بعضی الامم مہور یافت

المحمدی و السلام علی عباده الذین اصطفی محقق نماید تا زمانی کہ عنایت اللہ
سجانه کہ آن عنایت بصورت جلال و غضب او تعالی تجلی فرموده بود
محبوس نفس زندان گمشده از رنگنای ایمان شہودی بالکلیہ نرستم و از
پس کو چہ اطلال خیال و مثال تمام نہ بر آمدم و در شاہ راہ ایمان بغیب
مطلق المنان تجتہت نمودم و از حضور بغیب و از عین بعلم و از شہود با استدلال
بر وجه کمال پیوستم و نہ دیگران عیب و عیب دیگر انرا ہنر بزدوقی کامل و
وجدان بالغ نیانستم و شربتہا خوشگوار بی تنگی و بی ناموسی و مر باہ
مزه دار خواری و رسوائی را نہ چشیدم و از جمال طعن و ملامت خلق منظر

انکرستم و از حسن بلا و جفا مردم محفوظ نشدم و کالمیت بین بدی الغسال کشته بالکلیه
 ترک اراده و اختیار نکردم و در شتهای تعلق افاق و نفس را به تمام و کمال گسسته
 و حقیقت تضرع و التجا و انابت و استغفار و ذل و انکسار را بدست نیاوردم و
 قسطاس رفیع النزله استغناء حضرت حق سبحانه که مخفوف بسراوقات عظمت و کبریا
 است مشاهده نمودم و خود را بسده خوار و زار و ذلیل و بی اعتبار و بی همنر
 و بی اقتدار و با کمال احتیاج و افتقار معلوم شناختم و ما برئی نفسی ان النفس
 لا مارة بالسوء الا ما رحم ربی ان ربی عفور رحیم اگر بعض فضل تو اثر
 فیوض و اردات الهی حلثبانه و توالی عطیات و الغامات نامتناهی او بجایه بین
 محنت که در شامحال این شکسته بال نشید نزدیک بود که معامله بیاس رسد و رشته
 امید گسته کرد و الحمد لله الذی عافانی فی عین السباء و کریمی فی نفس الحفا و حسن
 بی فی حاله العناء و وفقنی علی حاله الشکر فی السراء و الضراء و جعلنی من متابعی
 الانبیاء و من یقتفی آثار الاولیاء و من محبى العلماء و الصالحاء صلوات الله سبحان
 و تسلیماته علی الانبیاء اولاد علی صدقهم تا نیا و السلام و در و منا جاست این
 فقیر جامع یکے مشن جدا بطفک یا الهی من له زاد قلیل و در و مناجات مخمونی
 که در وطن موجب استرضاء ایشان در وقت تمیز این سفر الما نموده بودم گاه گاهی در
 این راه می شنیدند و می پسندیدند و میفرمودند که نسیله تاثیر جاست در این هر دو
 مناجات آمده است و آن هر دو اینند مشن جدا بطفک

ای صبا المحب بر خیز از من حیران ذلیل	تیز رواند ز جرم کرم رب جلیل
سج اشواط طواف آور بجائی قاف و قیل	نیز نیک لقل طواف از بحر و شوق بیدیل
پس عرض بنا که آن عاشق رسول تو حسیل	کوید و آرد پناه آن شفیع بے عدیل
جد لطفک یا الهی من لذت لیل	
مفلس با بصدق باقی عند بابک یا جلیل	
باز رود در مسجد نبوی سینه و آن جرم	پس ز کمر پیش بیای پیش شفیع روزیم
دست بسته گوگردس فرادیم ای شاه کریم	مذنبم بر جرم عاصی و تب کار و جرم
من ذمیم و مجرم ای تو رؤفی و رحیم	در جناب پاک حق بر کو پی عالم ذمیم
ذنبه ذنب عظیم فاعض الذنب العظیم	
انه شخص غریب مذنب عبد ذلیل	
یا حبیب الله رسول الله نذارم بهر عفو	در جناب حق سحر تو ای شه اسرار و صحو
لطف فرما تا هم از شر نفس و عیب لہو	ایم اندر بارگاه روضه ات در عشق محو
عنبه بوسیده و گریان شوم از جرم لہو	تا تو از جرم کمبونی با خدا از راه حسنو
منه عصیان و نسیان و سهو بعد سهو	
منک احسان و فضل بعد اعطاء جزئل	
یا شفیع الذنوبین از تو می خواهم مدد و	نیست بر حال دروغم واقف جز تو احد
جرم عصیان و گناه هم گذشته از عدد و	بسین شد لوح اعمال من از افعال بد

شوشیعم نزد حق برود دعایت نیست در
کامی الهی بنده است با عجز افزون تر ز حد

قال یا ربی ذنوبی مثل رمل لا تعد
فاعت عنی کل ذنب فاصفح لصفح

رحمتہ للعالمین صاحب خلق عظیم
ای کریم روضه تو معدن کنج مخنیم
از پی تحصیل این فضل تو چون کنتر عظیم
کی رسد اندر رحمتت این گنہگار وائیم
نیست چون مافی الضمیر حریم عشقت ما عظیم
روز و شب این ورد دارم در زبان صمیم

رب ہب لی کنتر فضل انت و ہب کریم
اعطنی مافی ضمیری دلنی خسر الہ لیل

بعد از آن از مدعا اشتیاقم بی خلاص
ایچنین کامی یار غار زبده آل منان
عقوم الحق خواه پیش شاه مخرفان قاف
دست بسته عرض کن پیش شہ صاحب عفاف
عمر من گذشت در جرم و خطا و کذب لان
و این دعایت خواه بہرمن زخوار نیلان

صہ لنا ملکا کلبیرا نجنا ما تخاف
ربنا اذ انت قاض و المتادمی حسب رمل

بیر پیش حضرت فاروق قسب اض ہدا
کاشش نفس بیم سوخته سرتاب پیا
سرودی کرد و شتر اسینہ پرتاب ما
شوانعانت خواه حال مجرم تحت خطا
بیر زلال رحمت شاه رؤف و محبتا
در حضور رحمت عالم زمن گو با خدا

قل لنا را بروی یا رب فی حقنی بحس

قلت قلنا نارکونی بردے حق الخلیل	
ہی سفردورست من بی رافو ہنہا برسل	خویش و یاران جملہ کو چیدند بر کوس اہل
دست زن درد اسن خاتون زہری اہل	کامی لولی مقبولہ در گاہ پاک و لم نزل
بہر خبتنا تو میگویم حق و ہسم منفعل	نیمہ در جرم یارب ہمسروایم مثل
کیف حالی یا الہی یس لی خیر العمل	
سوء اعمالی کثیرا و طاعاتی تسلیل	
ولو بہاک للبقیع العرقہ ہو معینی	بانتادب و التمتنع ناو ما من ذلتی
قل اعثنی یا الہی نجی عن بفتتی	بیس غیر الال و اصحاب البنی لی عروتی
و آنچه کففتی کہ وسعت کلثی رحمتی	ہم بذی النورین سبطین و عمل جنتی
عافنی من کل داء و اقص عسنتی حاجتتی	
ان لی تسلبا سقیما انت تشفی للعلیل	
بیس تو س جوبہر گاہ شہ نور صدور	سید شہدائی حمزہ کو کہ یارب یا شکور
بیس بر اسانم زتاب گور و از لوم نشور	عمر و ادم در ہوا و حرص لہو و مخز و زور
نیست بلجا یم پیر لطف و کریم و خور	حافنی ماکان منی انت عاف یا عفور
انت کافی انت شافی فی مہانت الامور	
انت ربی انت حسبی انت لی نعم الوکیل	
حمد شد باز آمدان صبا با صد فتوح	گفت ز فتم عرض کروم حال دل پر از جروح

وہ اشارت شد سعید از نس جان النروح	بچوں بلاؤں کی شد تائب صاوضوح
غم مخور کن ورو استغفار ہر شام صوح	گفت بو کبر از فنا توبہ رمز می باوضوح

این موسیٰ این عیسیٰ این جیسیٰ این نوح
انت یا صدیق عبدتیب الی المولیٰ الجلیل

و مناجات مختصر عربی بہین است

حبك المصطفى يلاقينا	ذاك عما سواك يفنينا
وهو كالنار لاهب فينا	اسال الله كي يعافينا
حقك المرضى يكافينا	راجيلان تقول آمينا
يا محمد لشانك الاوسع	اكرم الله ذكرك الاربع
راجاجنت مومنين اجمع	فارافوني بحالي الاجداع
في جميع المحال والمجمع	حبذا ان تقول آمينا
ليس ياسيدي وياسندك	غير عرواك قط مستندك
سمايتي تجاوز العددى	فاستعينون اخذبيدى
مستغيثا من الله الصمد	متمنى تقول آمينا
طال شوقى اليك واشوقاه	صاقت الارض فيك واعوانا

من همود الفراق واحزنناه	انا عبد الذليل والسفاه
فاجذبوني اليكم بالله	جذبناك ان تقول آمينا
ربنا الله واحد اكبر	قال للسائل فلا تنهر
كيف تهز لاهو جرافقر	فامضوا مضخة على المضطر
حزمة سايعه من الكوشر	كوثر ان تقول آمينا
لي خطيات فوق ان يذكر	كيف حالي يكون في المحشر
التشيت بذيلك الاظهر	بك ابحي الى الله الا كبر
فلترحمه لذنب مضطر	رحمتك ان تقول آمينا
عبدكم اضعف من النمل	كل ما عندنا نرى الجبل
فاشفعوا قبل مجاءة الاجل	بردد احرقه من الزلل
مبشر اجبت رحمة الملل	ابتثران تقول آمينا
فتت القلب من سواد العين	من قباخر لقد كثرت الرين
ليس مثلي اتيتم في الثقلين	ليس مثلك شفيع في الكونين
فاصقلوا صيقل الصفا والزين	صيقلك ان تقول آمينا
ان افعالنا افعى	قد لسر جوف روعنا لسعا
وجعه هو يسيلنا دمعنا	يا حبيبي اليكم الجوى
انت اراق لكل ما وجعا	رقينا ان تقول آمينا

ضاعت العمرى الهوا والتين	ذلتى ثقلة على الثقلين
حرت فى تيه نفسى الملون	استغيتون سيد الكونين
حق شينه وختن والسبطين	مستغيتا نقول آمينا
يام هذب ويا ملا ذينا	بين شفقتك ماء يحينا
هفوة ابحس صاير فيرنا	منك سجل الفيوض يكفينا
فاقطعوا اسمها حفت فينا	من سعبد نقول آمينا

ودر مدینه منوره زادنا اللہ شرفا باوجود شدت مرض حصات وحمی واسهال
 کابھی نمازی از قرآن حمسہ و تہجد و مراقبہ وقتین را غالباً جز مرم حرم ادا نمی نمودند
 و درین مرتبہ دو مرتبہ داخل چرخہ شریفیہ شدہ اند و ہر بار کہ داخل شبکہ علیا
 برای زیارت میشدند چنان مبدل حال محالین و دقایق و احوالات غیبیہ
 لاریبہ و حالات مصطفویہ میشدند کہ آشکارا منشور در چہرہ سامیہ تعمیر الاحوال
 میکردند و چند ساعت غلت میکردند و یاد در سکوت و صموت می نشستند
 کابھی باین جامع بعین عنایت شمرہ از آن احوال بیان میکردند کہ از اطہار و
 استنار اولی و انساب مینماید اولیائی تحت قبائی لا یعرفہم غیرہی حدیث
 قدسی است و نکاتہم کما النیل دم اللہ اعداء و ماء اللہ اسباب کلام اکابران متقدمہ
 است کم من مسائل بعلم ولا یفتی بہا از مقررات کتب معتبرہ فقہ است
 فافہم **فنا** مدہ روزی برای زیارت فیض بشارت مزارات

قبول نمایند تا این شرف بایشان و هم معنی درین ماه ایشان را بخود آریم پس می بینیم
 که میر محمد و عز غیب و تحریر بر دست آوردن این شرف ماه اشرف
 بیناید که اجر مضاعف دارد چون این قدر حضرت ایشان قدس سره
 بیان از آن فرمان عالی نشان نمودند این جامع در میان سخن گفته فرمان او سبحانه
 اگر چه واجب الادعای است ولی مشروط با شتر ضار و الا است و عز غیب میر اگر چه در
 شرف رمضان واقعی است ولی نه مخصوص باین رمضان است و بس و هم
 نمیتوان گفت که ماه رمضان از عنایت الله سبحانه اشرف دارد بل رمضان را
 هم اشرف عنایتش کرده است اگر در غیر رمضان عنایت بیغایتش شامل گردد
 حکم صدر رمضان دارد و ما این عز غیب میر را درین وقت قبول نمیداریم پس حضرت
 ایشان فرمودند متبسم که آری من در آن وقت در واقع این هم مشتیر دیده ام
 که همه مجلسیان بر میر انکار می آرند یا پس حضرت ایشان من فرمودند قدس سره
 که پیش عنایت هیچ دشواریست و اگر وفات در رمضان را اشرف بخانه
 قرن است ابواب نبوی را قرب محبت مصطفوی لاحق و ما را اگر حق سبحانه
 بفضل و کرم خود جواری محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم عطا فرماید چه
 نعمت است عظمی که ابواب رحمت و رضوانش چنانچه در رمضان مفتوح
 میشوند در جواری نبوی و انما مفتوح میمانند اهد فافهم و تامل فی اشارات اهل البیت
 و بعد ازین در همان ماه شعبان شفا کمال عاجل شامل شده که صیام تامی

ماه رمضان را او ساخته اند بر اصل سخن رویم و گوئیم که شبی بعد العشاء در
 مدینه منوره از باب جبریل که جا حضرت ایشان بدان طرف بوده انبوه متکاتر
 بود لکن از حضرت ایشان از باب سناء افتاد بدان طرف شیخی از اشیاخ طالق
 دیدند که در میان حلقه بطبق دور الریح بر یکپا، خود سخت دائر و زوار طائفان
 وار گرداگردش حلقه بسته در چرخ زنی و اطراف فکلی هر فصل از فصل شان
 کو یکسسته و قوالی در میان شان استاده به تصفیق الایادی والانا مل
 در اشعار انتش انکیز زبان کشاده بخواستش این جامع اندکی توقف در زین
 در شان نکرستند و روان شدند و فرمودند سبحان الله در این چنین جا بهیضا
 الوحی بهم چنین بدعت راه یافت است که هم پیلو مرقد مصطفوی علی صاحبها
 الصلوٰة و التحیات بی ادبانه و بی باکانه تصفیق میزنند و چرخ زنی نمایند
 و امام شافعی با وجود درجه اجتهاد و ادب مرقد ابی حنیفه داشته قرائت قوت
 در فخر گذشته از اینان این قدر رعایت چنین سالار شریعت صلی الله علیه
 و سلم هم نمی آید ولی **سبح** قلم را ز مرداری چه باک تا پس فرمودند
 که الحمد لله که ما را او سبحانه در طریق سبده محلی بشریت آورده و اگر سیر
 و سلوک منحصر در چنین رقص اعوجاجی میبود تا مثال ماضعیفان محروم میمانند
سبح قول هفتاد و ملت همه را عذر بنه تا چون ندیدند حقیقت
 ره انسانه زدند تا **سبح** از خواجه محمد یار سا منقول فرمودند که هر که

از خاموشی با بهره نیانت از کلام با هم بهره نخواهد یافت در سؤقت
 کسی از یاران کلام حقارت آمیز نسبت بدان رفاضان گفت و انکار
 کمال مطلق از اینچنین اشخاص نمود حضرت ایشان را ناخوش نمود و فرمودند
س در کارخانه که ره عقل و فهمیت با و هم ضعیف برای
 فضولی چراگند با رب اشعث اغبر ذمی طمین لواقسم علی اللہ لابرہ
 حدیث صحیح است ولی ما بعضی اکابران که دیده شان او شان عملی
س در بحکس نشانی زان دستان ندیدیم با یا من جنبر نام
 یا او نشان ندارد با الغرض که باز از مدینه مطهره تاریخ نسبت بهم ذمی
 مراجعت فرموده تاریخ پشم ذمی حجه در مکہ شرفه رسیده اند و از آن
 جابر بر روانه منا و عرفه کشته مناسک بجا آورده اند و همین حج روز جمع
 کرده است شب نهم بر عرفه و شب دهم در مزدلفه بر مراقب دوزانو در
 حضور سراسر نورا و سبحانه بر سر برده اند باری فرموده اند که مردی را که
 از حج آمده شیخ شبلی قدس سره پرسید آیا احرام بستے گفت آری فرمود
 که باین احرام بستن آیا عقود بستے محرم و سوا بستے گفت بی فرمود
 که پس احرام بستے الغرض که همچنان حضرت شیخ آزان مرد اعتبار
 و عبرت هر کس از ارکان چنانچه بشرع ثیاب تجرد از هر چیز و بطهارت زود
 بر عمل و تبلیغ استماع جواب آن و بدخل حرم محترم ترک کل محرم معتقد او به اشرف

و دخول در مکه معظمه ظهور حال الهی و بدخول مسجد کرم دخول مع قرب الله سبحانه
 العلم و برویت کعبه روتیه با هو المقصود و به رمل اشواط ثلاثه و شش اربعه فرار
 از دنیا بجمع علم انفصال و انقطاع ازان و باز بدان وجدان امن و امان از شر اعدا
 و به مصافحه و تقبیل حجر شریف اطهار امن الهی که است قبل فیمن صلح الحج فقد صلح
 الحق تعالی و من صلح الحق فهو فی محل الامن و به وقوف و راء المقام و تطوع
 طواف در آنجا و وقوف بر مرتبت خود عن الله و دیدار مقصود و به تکبیر است
 سابع بر صفا که سمع تکبیر است ملائکه عظام و وجدان حقیقت تکبیر است خویش و نزول
 از صفا الضمیه از همه علل معنویه و به نهروں در صفا فرار از خود با و سبحانه و وصول
 بوجود و بر رسیدن مرده رویت نزول سکینت خداوندی عزوجل و به خروج
 بمن از همه مناع عصبیان و هوا بر آمدن و بدخول مسجد خفیت تحصیل خوف و
 بوقوف عرفه عرفان الحال التي خلق الانسان لاجلها و الحال التي يريد بها و
 الحال التي يصير اليها و عرفان المعرفه لهذه الاحوال و بوقوف مزدلفه و مشعر
 الحرام موالست بذكر النبي که نسیان از یاد ما سوادهد و بدیج در مناقش را
 مذبح ساختن و برمی جمرات اوصاف ناوانست را امری کردن و بحسب
 از یاد علم و دانش و سحلق سرتر نقصان امال خویش و بزیارت البیت
 کشف حقایق و به تحلیل از احرام ستم اکل الحلال و بوداع خروج از نفس و روح
 خود پر سیده مرید جواب در همه اسئله به لاداده حضرت شیخ فرمود

علیک العود یعنی ہرکان حج بجانہ آوردی بایکہ باز رومی و بدید عبرت
 و اعتبار بصیرت حج ادا سازی و بر این قصہ باز حضرت شیخ اکبر کبریت احمد
 محی الدین ابن عربی نے تدریس سرہ در فتوحات جلد اول سفر ماید و اشہلی
 ہکذا کان اور کہ فی حجب فانہ ما سال الاعن ذوقہ ل اور کہ غیرہ اولاپس حضرت
 ایشان قدس سرہ فرمودند کہ اگر کسی بدید ایضاً نظر تامل نماید تا علم مرتبت
 و سمورتبت دانش و حصول نقشبندیان قدس سرہم در یاد خصوصاً مجددیان
 راضی اللہ عنہم کہ ماہیت و کیفیت حقیقت کعبہ را در یافتہ اند اگر چہ شاخ
 متقدمہ و متاخرہ بل جمیع امام ال اسلام بر مسجودیت حقیقت کعبہ منسوق القول
 اند اما در حقائق و جوی مانند حقیقت کعبہ و غیرہ پیش از حضرت مجدد الفی کے
 بیان سب کشادہ و اگر چہ شیخ اکبر محی الدین ابن عربی قدس سرہ در بعضی
 مواضع بیان حقیقت کعبہ بر زبان آورده ولی نزدیک و در بیان معرفت و شناسان
 حقیقت فرق است عظمی و مفاصلہ است اسنی **س** آسمان عالی است
 پیش خاک تو و ہا لیک نسبت عرش آمد بس فرود ہا با وجود این ہمہ
 خبری اللہ عنہا بالشیخ خیر الخیراء کہ در حقائق و جوی بطور مذہب و منہلس
 و بموجب مد رک و مذاقش بیان وافی و تفصیل کافی برای نامتناخران ساختہ
 او سبجانہ چنانچہ از ہمہ طریق طریقہ نقشبندیہ را بعضی خصائص ممتازہ داشتہ کہ
 باز حضرات مجددیہ را درین طریقہ بے انبار ساختہ ولی حمد اللہ سبحانہ کہ این

أقال الشيخ محمد عبد الاضاري في طوابع الاوار شرح الدر المختار في الخطر والابا
 تحت قول الدر لا تزكب مسلمة على السرج للحدث هذا لو كانت ركبت
 المسلمة التلهي واما لو ركبت لحاجة غزو او حج او مقصد ديني او ديني لا بد لها منه
 فلا بأس به مع شرط الاستتار وليتفاد منه جواز خروجهن في الغزو اذا كان
 في خروجهن مصلحة وقد ثبت خروج امهات المؤمنين وصحابيات آخره
 النبي صلى الله عليه وسلم لام حرام بان الله يجعلها منهم امي من الذين اجزى صلى
 الله عليه وسلم عنهم ناس من امتي يركبون شيوخ هذا الخبر الا حضر كالمملوك على الاسرة
 يتقلمون في سبيل الله فقالت ادع الله يجعلني منهم وفي الطهريته المحمديو
 شربها ومن آفات البدن ركوب النساء على السرج بغير عذر لما اخرج ابن حبان
 عن عبد الله بن عمر يكون في آخر امتي نساء يركبن على سرج كاشباه الرجال
 ورجال يتزلون على ابواب المساجد نساء هم كاسيات عاريات على رؤسهم
 كاسية لمحت العجاف العنوس فانهن ملعونات قالوا هذا اذا كانت الركبة
 شابة وقد ركبت للتبرج اي لاظهار الحسن والتفرج واما اذا كانت عجوزة
 او كانت شابة مع زوجها العذر بان ركبت للجهاد وقد وقعت ابيها اليهن
 او للجهاد او للعمرة فلا بأس به اذا كانت مستترة كذا في التاتارخانية اهـ
 ماني الطولع وحد شتر زن أنتت كه مذكور در آيه كريمه ولا يبدين زينتهن الا
 ما ظهر منها ويا ايها النبي قل لازواجك وبناتك ونساء المؤمنين

انکه در سفر پر پیروزان بچسب احتیاط نمیشود لهذا مطلق سفر زنان را حرام میگویند
 صحیح است یا نه حضرت ایشان فرمودند که طلب مولی چنانچه بر مردان فرض
 است بر زنان نیز فرض است اطلبوا العلم ولو بالاصمین حدیث
 است و علمی بهتر از علم باطن کدام است معذکب نمیکنید که بانوات و بیگمات
 سلاطین عظام و حکام ذوی الاحترام نزد خواجگان اکابران ماقدر کسرم
 مانند خواجه محمد معصوم قدس سره و غیره آمده مرید میشیده اند و زیارت و محبت
 مسنونه میکرده اند پس بنیاده از او نشان امروز کدام است پس التفات
 باین جامع کلمات آورده فرمودند که شما درین باب چیزی از دلائل
 شرعیه نکارند حسب الامثال جواب سوال مذکور را حسب فرغور
 وقت و حال که در سفر جمعیت کتب داشته چند حروف نگاشته و همی بد
 ظاهر و جواب آنست که منع سفر مطلق در حق زنان غیر مسلم است بلکه از
 چهل قایل آیینیند که در صورت وجود شرائط مشروطه مبنیه علم فتنه خروج
 برای حج بر زن فرض هم میشود کما لا یخفی علی من له اولی ماریه
 فی الفقه و چون تصفییه و تقبیه قلبیه و دفع ردایل نفسانیه از امور لا بدیه
 است که تعبیر از آن در اقوال شریفه نبویه علی صاحبها الصلوة و التحنیه
 بجهاد اکبر آمده کما ورد فی الحدیث الصحیح رحمتنا من الجهاد الا صفرالی
 الجهاد الا کبر جهاد النفس و تحصیل آن موقوف بر استفاذه از شیخ

کامل مکمل است کما قال الشيخ علی القاری فی شرح عین العیون و هو ای
 الطریق الذی تعرف به الانسان عیوب نفسه بالاستفادة من الشيخ یحیی
 ولوشاب تائب من الذنوب الخ اھ و درایتہ کریمہ و ابتغوا الیہ الوسیلۃ نیز
 اشارہ بآنت کما صرح بہ المحققون من الصوفیۃ الصامنیۃ قد ثاب اللہ بامرار ہم
 و در تفسیر روح البیان آورده اعلم ان الآیۃ الکریمۃ تصرحت بالامر بابتغاء الوسیلۃ
 و لا بد منها البتہ فان الوصول الی اللہ تعالی لا یحصل الا بالوسیلۃ و ہم
 علماء الحقیقۃ و مشایخ الطریقۃ قال الحافظ **س** قطع ابن عربی عن
 خضر کن **ب** ظلمات است بترس از خطر گمراہی **ب** و العمل بالنفس بزیدنی و جود
 و العمل وفق اشارۃ المرشد و دلالة الانبیاء و الاولیاء فینجی صہما من الوجود
 و یرفع الحجاب و یوصل الطالب الی رب الارباب و فی صحبۃ الابرار
 و الاخیار شرف عظیم و سعادۃ عظمی اھ و ہم در روح البیان است قال
 ابو یزید البسطامی من لم یکن لہ استاذ فاماہ الشیطان فلا بد لطالب الحق
 من اویب کامل و استاذ حاذق یربہ بانفات النفوس و فساد الاعمال
 فاذا وجد مثل ہذا فیلتازمہ و یصحبہ و یتناب با و ابہ لیسیری من
 من باطنہ الی باطنہ حال قومی کسراج لقیس من سراج فان التسلیم لہ التسلیم
 و الرسول فان سلسلۃ التسلیم تنہی الی رسول اللہ و الی اللہ تعالی فی المشوہ
س کفت طوبی من رانی مصطفی **ب** و الذی یمیر من و جہی رای **ب**

چون پسرا می نورش می را کشیدند و بر که دید آنرا یقین آن شمع دیدند و همچنین
 تا صد چراغ را نقل شد و دید آن آخر تقامی اصل شد و خواه نوزاد و اسپین
 بستان جان و بیچ فرقی نیست خواه از شمعان و خواه لمخصالهذ از
 اخذ مرشد لا بد است همه مردان و زنان را در روح البیان تحت آیت
 یا ایها البنی اذا جاءک المؤمنات ینالیعنک الایة آورده و بالجمله کانت
 البیعة مع النساء والرجال امر مشروعا با مرشد و سنتی فعل رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ وسلم و من ذلك کانت عادة مستحسنة بین الفقهاء الصوفیة
 حین ارادة التوبة تثبتا للایمان و تحبید النور الا یقان امر و هم در روح
 البیان تحت آیت ان الذین ینالیعنک انما ینالیعون اللہ بعد کلام کثیر و در
 یقول الفقیر مشیت بیده الایة سنته البایعة و اخذ المتلقین من المشایخ الکبار باخذ
 البیعة المتابعة و ذلك بالنیة الی الرجال دون النساء لما روى ان النساء
 اجتمعن عند البنی صلی اللہ علیہ وسلم و طلبن ان یعابدن من بالید فقال لا تسکن
 ید المرأة و لکن قولی لامرأة واحدة کقولی لمرأة امرأة فبايعهن بالكلام
 ثم سلبن منه البرکة فوضع یدیه الشرفیة فی الماء و دفعه الیهن فوضعن یدیهن فی
 کذا ذکره الشیخ عبد العزیز الدیرینی فی الروضة الانبیة و کذا فی ترجمت الفتوحات
 پس اگر زنان بر فاقست محارم خود برای تحصیل امر مذکور بر مسافت سفر شرعی و غیر
 جائز است بیک با جو زنده و مانع شان مانع از امر خیر است که مذموم است

شاخ طریقت را بعین مجدی و یواریه قدس سیم تا این زمان فخط الرجال
 بفضل بر کمال خود شرف و بشارت اکابر الا کابر رضی اللہ عنہم نموده فاستجابت
 حقیقتہ الکتبہ الیہم ثابتہ بل واقعتہ فی الماضی و الحال نزد این اکابر ان قدس
 سرہم رعایت سنت و متابعت مصطفوی علی صاحبہا الصلوٰۃ و
 السلام طحاظ و بحضور صاحب شریعت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و التسلیمات
 از نیم اعتبارات عالیہ و فکر یہ و عبرت ہا بدیہیہ و نظریہ بہتر است و صحیح تاریخ
 و ہمسامی حمزہ عقبہ نموده و درج ہدایا کنانیہ مخلوق الراضی کر دیدہ احرام
 کشادہ نیم شب بمردم حرم سرابراء طواف الحج در کہ مشرفہ رسیدہ بجا آورده
 باز شبانہ در منافات نماز شدہ اند و میفرمودند کہ بر این حج عنایات مغفرت
 ربانی و تقدمات رحمت یزدانی خارج التقریر میبیم ان حج را اجابت الحج
 سابقہ زیادہ میدانم کہ بعض فضل تعلق میدارند و لا سبب سواہ و ترقیات
 و الوار است باطنیہ کہ بر این حج موید حال و بال شدہ اند از افہام انام ہر یون
 میانید کہ بکلام آیند **س** شیر کفتن ذوق نوشیدن نہ بخشد و در
 مذاق باری شخصہ بر این مضمون سوالی پرسید کہ بعضی زنان بر قاف
 ازواج و محارم خود برای اخذ مرشد و زیارت واخذ توجہ از و شان
 بر مسافت سفر شرعی میروند و و شانرا سفر کردن برائی آن جائز است یا نہ
 و اخذ مرشد زنان را باید و شاید یا نہ و بعضی طالب علمان از باعث

بدین علیہن من جلابہین است کہ حال آن عبارت از پرہیز مرقع است
 چنانچہ متعارف در حرمین شیرین است زوہما اللہ شرفاً و تعظیماً و علماً
 نسخ الباری شراح بخاری در بارہ امہات المؤمنین رضی اللہ تعالیٰ
 عنہن کہ مخصوص حجاب سب کریمہ یا ایہا الذین آمنوا لا تدرخلوا بیوت
 النبی الا ان یؤذن لکم الی قولہ واذا سألتمواہن متاعاً
 فاسئلوہن من وراء حجاب بوزن نوشتہ کہ بر امہات المؤمنین
 فرضیت ستر ابدان از اعتبار بودہ ستر اشخاص حیث قال وقد کن لعبد النبی
 صلے اللہ علیہ وسلم محجن و بطعن و کان الصحابۃ و من بعدہم یسمون منہن
 الحدیث و ہن مستترات الابدان لا الا لشخاص وقد تقدم فی الحج قول ابن
 جریر لعطاء لما ذکرہ طواف عائشہ رضی اللہ عنہا قبل الحجاب او بعدہ قال
 ادکت ذلک بعد الحجاب اھ و در شرح المنیۃ آوردہ و بدن الحرۃ عورت
 کلہا الا وجہہا و کفہا فانہا لیتنا بعورۃ لانی حق الصلوۃ و لانی حق نظر الابی
 و الات دیہا لکن فی القدمین اختلاف المشائخ و فی محیط الاصح انہا
 لیسابعورۃ قال للحاجۃ الی المشی فی الطرقات و ظہور قدیمہا خصوصاً الفقہ
 منہن اھ بنا بر آن شیخ علی قاری در شرح مناسک و فاضل محمد شامی
 در حیات القلوب آوردہ اما پوشیدن رومی بعد از احرام پس جائز نیست
 زن را چنانچہ جائز نیست مرد را پس اگر پوشد زنی رومی خود را برقع

لازم آید بروی اتم و کفارت و لیکن اگر پوشد زنی روء خود را بپوشد و مانند
 آن دور دارد آنرا از مساس روء خود بچوبی یا خیر آن جائز بود ملک مستحب
 باشد علی ما صرح به فی فتح القدر و در نهایت حکم بوجوب آن کرده و گفته که انداختن
 زن چیزی سائر بر وجه خود که دور باشد از مساس وجه واجب است
 بروی ولالت کرد این مسئله بر آنکه زن ممنوعه است از اظهار وجه خود برای
 اجانب بغير ضرورت اعمافی نهایتاً اعمافی حیات القلوب و تائب میداند
 آنچه علامه مخدوم عبدالواحد سیوستانی در جواب سوال تلقین المستورات
 نوشته ظاهر است که اگر مستزهر در حصول طلب جهت اخذ تلقین ذکر و
 تحریب عادت و تنگ ناموس نموده روء پرده روء عرش که خیر الالباء است
 بی پرده نشیند موجب مسئله نظیر پاک شیخ بطرف وی جائز است فی الیه
 و لا یجوز ان ینظر الرجل الی الالبنته الا الی وجهها و کفها القوله تعاولا یدین بنتین
 الا ما ظهر منها پس ابداء وجه و کف که مواضع زینت است موجب
 لفض جائز است بجز ناموس و تنگ را اگر ان می آید لیکن تا این تنگ
 و ناموس عرفی که سد راه طریقت است نگذارد سلوک که عبارت از تحریب
 عادت است بپسرنیاید آری از خلوت تنهایی محرم نشستن احترام نماید
 که خلوت هم از محرمات است کما تقر فی موضوعه لیکن بعد خصت شرعی
 خود را از نظر پیشانی بپیر که لوح محفوظ معارف است محروم داشتن

نشان حرمان است چه شغل را بطه که موثر تمام است بی این معنی محقق نیست
 هر چند در پرده شستن را نوع احتیاط میگویند لیکن الاحتیاط ضمنی ترک
 الاحتیاط استوره در حکم غیر مستوره در اخذ تلقین موجب فتویٰ شرع
 برابرست و حالت اخذ تلقین و آمد و رفت جهت توجه حکم واحد دارد و بموجب
 تقاضای علم اعم و هم اخذ تلقین و معنی برای زیارت و اخذ توجه از اماکن
 بعید مقتضی تحاب است که موعود بحصول تطیل بطل الله است
 یوم الاطل الاطله کما ورد فی حدیث البخاری و سلم و دیگر احادیث عظیمه کما خرج
 احمد و الطبرانی عن ابی مالک الاشعری قال قال رسول الله صلی الله
 علیه و سلم ان الله عباد الیسوا بانبیاء و لا شهداء یغیظهم البنیون و المشهداء
 علی منازلهم و قریبهم من الشقیل من هم یا رسول الله قال ناس من بلدان شتی
 لم یصل بینهم ارحام متقاربه تحابوا فی الله و لضا فوا یضع الله لهم یوم القیامه
 منابر من نور قدام الرحمن فجلسهم علیها یفرع الناس و لا یفرعون و اخرج
 الطبرانی بسند حسن عن ابی الدرداء قال قال رسول الله صلی الله علیه
 و سلم لیسعثن الله اقواما یوم القیامه فی وجوههم النور علی منابر اللؤلؤ
 یغیظهم الناس لیسوا بانبیاء و لا شهداء یغیظهم البنیون فی شتی
 من قبائل شتی و بلاد شتی یجتمعون علی ذکر الله یدکرونه و درین باب
 احادیث کثیره وارد شده چنانچه در بدو رسافره امام سیوطی آورده اند اما

ظہر بالبال علی طریق الاستعجال وهو تعالیٰ اعلم بحقیقۃ الحال برسر اصل سخن
 در محرم کوئیم کہ بعد از آن روانہ شدہ شریف شدہ تاریخ ۲۶ علی ذیحجہ در بابور سوار
 گذشتہ شہ ماہ محرم ۱۲۹۳ در بندر کراچی نزول آوردہ بعد توقف ۳ چہار
 روز از راہ بلدہ طیبہ بہاؤ حصول زیارات آنجائی علیار روانہ وطن فاش
 شدہ اند و روز بر منزل کلری علالت مزاج و حاج اقرآن داشت
 پس بعافیت گذشت بخیریت و رفاهیت در دارالارشاد و خوشی وارد
 گشتہ زیارت مرقد مطہر حضرت سلطان الاولیاء قدس سرہ الاظہر نمودہ
 رونق افزو خانقاہ ارشاد شد الحمد للہ الذی اذہب عنا الحزن
 و افتح ابواب المنن زیرا نگہ ہوارہ و اب شریف حضرت ایشان چنان سترہ
 بودہ است کہ آخر کار و ہنگام خروج از وطن اولاً اشتغال وقت زیارت
 فیض بشارت روضہ مطہرہ حضرت سلطان الاولیاء قدس سرہ منبر
 بل بسالیالی و قتیکہ ارادہ سفری میداشتند خفیانہ شبانہ بر زیارت میشدند
 و گاہی حکایات عجیبہ و غریبہ کہ در آن زیارت بر ایشان جلوہ گر میشدند بہ
 بعضی خواص بیان میکردند چنانچہ باری حکایت میفرمودند کہ اشعبہ نیم شب
 کہ ہمہ آب خوار عرقاب خواب بودند بطرف روضہ مطہرہ مشیدم چون قریب
 بدروازہ دہلیز رسیدم ذکر ہوہر ابوشہا صوری شنیدم متعجب بر دروازہ
 جوہلی اعنی حصار دیوار بیرونی روضہ معلی کہ ہم پہلو دالان شریف است

رسیدم تصور دیدم که همان ذکر پیش در روزه عالیہ روضہ علیا است در صحن
شریعت چون در آنجا رسیدم آواز همان ذکر را از اندرون روضہ منورہ خیال
کردم و بایش مسدود نامنقل دیدم و ہمہ مردمان و مجاوران بیرون بر صحن ایستادند
در خواب آرمیده آخر در روزه عالیہ شاد و داخل گشتم همان دم تصور دیدم که
از مواجہت یعنی بطرف مغربی ہمین ذکر است کہ بنامیت جہر در ذکر اشتغال
دارد تا کہ بطرف مواجہت رفتم و چراغ در آنجا از گوشہ اصلا مشتعل بودہ ^{شخص} بیچ
بیدل صوری عنصری ندیدم مگر همان ذکر شریف باز از سقف قبة اعلی
فوقانی شنیدم و عجب معاملات و غریب حالات درین شب گذشتند
اھ و سیکو بد جامع کہ زیادہ بر این تفسیر ہمین مختصر کردن این مختصر نامہ کنجایش
بیافت ندارد لہذا بر این قدر اختصار رفت لان القلبین بحر من الکثیر والقطرة

تھکی عن الغدیر

فصل ششم در بیان سفر حجۃ الوداع حضرت ابن

قدس سرہ

چند روز پیش از استخار و این سفر اخبار بالغیب از احتتام عمر شریف خویش
 بالوابع میدادند چنانچه دو از ده ماه پیش از آن مکان معلی خود قلیل بسیاری
 ضیق النفس داشتند در آن شبی قبل العشاء میفرمودند که عمر با همچنان نماید
 که آمده با تمام کرائیده است بعضی اولیا را بیشتر اطلاع میدهند از حضرت
 جناب خواجه ثانی قدس سره عالی درویش نقل میکرد که روزی فرمودند که
 مراد و ملائک در بارگاه حضرت کبریا جل شانہ بردند و بطلبانیدن حضرت
 اوسبانه بغایت مسرور و مجبور شدم در منظر السیادوم تا خطایم آمده که تر از تو
 خود می طلبیدیم ولی باز کرد تا پست بر جا تو گذاریم پس بعد ازین نقل حضرت
 ایشان فرمودند قدس سره که حضرت خواجه ثانی بعد این واقعه دو از ده
 سیزده ماه حیات ماند پس فرمودند قدس سره که چون ولی کامل از
 جهان ارتحال نمایند یکبارگی ضرورت قلوب مردمان مضطرب میشوند و زیر
 زبر ولی آخر رفته رفته می فهمند اهد میگوید جامع که حضرت ایشان نیز بعد
 این اخبار دو از ده ماه و چند لیلی حیات ماند و هر چه می گفتند راست
 و واقع بود ولی در چنان روض سخن می آوردند که ظاهراً هر شنونده متوهم
 میشد که نقل از دیگر اولیا است نه از خود خبر میدهند و روزی درین ایام
 که خفیه آنه کی سفر میکردند میفرمودند که هر که از دنیا زهی مرغوب
 بنماید الموت جسیر یوصل الحبيب الی الحبيب والموت للبيب الذم النبیب

و هم فرمودند که لعننہ اولیا پیش از مرگ و لو ساعة او شهر او و عام او و ما صاعدا
 اطلاع به بشارت لقائی ایزدی مروزة الاطال شوق الابرار الی لقائی
 و ان الیوم لانت شوقا میدیند چنانچه مولانا روم از اینجا فرماید **س**
 پیشتر پیشتر آجان من **۴** **۴** پیک و از حضرت رحمن من **۴** مرگ شیرین
 کشت **۴** تعلم زین سرا **۴** چون قفص شتن پریدن مرغ را **۴** پس از حضرت
 خواجه کلان سلطان الاولیاء قدس سره منقول فرمودند که در آن هنگام این دو بیت
 از کمال سباط و انبساط تکرار میکردند **س** خوش خبر دار می نسیم شمال **۴**
 که با میرسد زمان وصال **۴** یا برید ای حمی حاکم الله **۴** مرصعاً مرصعاً لقال
 و باری در آن ایام باین ستهام ارشاد فرمودند که چندی ابیات بر وزن
 مثنوی مولوی رومی قدس سره در شرف مرتبه مرگ اکابران اولیا گویند
 سب امثال چند ابیات گفتند و بی بده **س** بشنوا زلی چون حکایت
 میکند **۴** که در اینها شکایت میکند **۴** روح چون از نستان چندان **۴**
 آمده در این جهان کشته جدا **۴** باز بهر اصل خود برمی تابد **۴**
 بهر وصلش صد فقیری میزند **۴** روح چون طوطی و بسش چون قفص
 چون قفسش شکست رست این در قفس **۴** **۴** که چه نام مرگ بر مرگ ولی است
 لیک نبود مرگ بل فرح ولی است **۴** **۴** نهی لا المقتوا خدا بهر کسی **۴**
 گفت کاندز تهلکه کافست بسی **۴** **۴** حذا مرگ که باعث زندگی است

در فنا خود معنی پایدگی است ۴ تلخ کی کرد و بکمال مرگ تن ۴ ۴
 چون ز زندان رست آمد در چین ۴ ۴ بت شکستن از خلیل الشدین ۴
 کان بنا را نذر بتی خود داد این ۴ ۴ چون می میرند سبهای تبر ۴ ۴
 حق بجای ایشان شود سمع و بصر ۴ ۴ مرگ باشد دم اللذات تن ۴
 مرگ اندر ماسوا آتش فلک ۴ ۴ مرگ باعث رستگاری نفس ۴ ۴ مرگ
 شد تدبیر شکستن قفس ۴ ۴ مرگ پرده نور غربت جدا ۴ ۴ مرگ
 مونس با حقیقت جدا ۴ ۴ مرگ باعث جلوه النوار حق ۴ ۴ مرگ
 کشته منظر اسرار حق ۴ ۴ مرگ کحل عین اختیار آمده ۴ ۴ مرگ جسور صل
 بایار آمده ۴ ۴ مرگ باعث عیانی شده ۴ ۴ مرگ منظر سر نهانی
 شده ۴ ۴ مرگ اهل اللذات چون مرگ شهید ۴ ۴ بل هم احیاء بشارت
 شد پدید ۴ ۴ مرگ نبود مرگ اهل نور دل ۴ ۴ بل شد از داری
 بدار می منتقل ۴ ۴ مرگ کامل نیست مرگ ای ذوالبصر ۴ ۴ دانه چون
 میرد برو یاند نمر ۴ ۴ مرگ دارد بومی ریجان جنان ۴ ۴ مرگ آمد بر هم
 بستن جنان ۴ ۴ مرگ آمد هر چه پدید می پیش زو ۴ ۴ آن همه اندر
 عدم آمد کرو ۴ ۴ مرگ مقصد صدق را محاسن شده ۴ ۴ مرگ شبنجی
 ازین آتش کده ۴ ۴ مرگ خواهد رستن و آزادیت ۴ ۴ مرگ
 خواهد در جنان آبادیت ۴ ۴ مرگ معنی طال شوقی للقا ۴ ۴ مرگ

با حرف ارحمی شد ملحقاً با مرکب که خوانی نبود پیر از نعم با نامدی بر سر و عرب و عجم
 مرکب پر الوان باشد مانده با بهر مل دل زایز و عانده با مرکب از در که
 خدا آمد رسول با روزگردانند زان صاحب عقول با حق تمنوا الموت
 بهر صادقین با گفت تا جانرا بر افشانی بر این با صورتش مرگ و بظاهر
 زندگی با ظاهرش درد و بجان خورسندگی با هر چه سازم زین حیات
 جاودان با مدح توصیف آمده بالا از ان با زین سبب زیبا زانرا
 خاموشی است با زانکه آخر هر بیایز خاموشی است با خاموشی هم مثل مرگ
 آمد می با ظاهرش رنج و بیاطن خورمی با دیده فکر کشتا عبرت
 بسین با یاد مرگ و خاموشی باری کزین با طالبها که قلب باشد
 صافیت با از لوازمی باشند این بس کافیت با یاد مرگ و خاموشی
 اسرار نو با در لوازمی آمده آنرا شنو با وعظ مرگ و خاموشی
 هر کوشنید با کشفی باشد همی کرد و سعید با پس بعد شنیدن بسیار
 خوش داشتند و فرمودند که مرا شوق مرگ بر نیت حصول لقاء ایزدی روز
 بروز رو بتر اندمیدار دو عمر نبوی الحمر شده که آمده تمام کرد دیده پس سنت مصطفوی
 او شده بعد از ان که موت آید و بمقامی رحمانی رساند چه غنمیت باید شمر و
 للجامع قدور فی الحدیث من حسب لقاء الله حسب الله لقاءه اخر حجه البخاری
 و مسلم و غیرهما و قال العزیزی فی شرح الجامع الصغیر و تمامه کما فی البخاری قالت

عائشه او بعض از واجه انالنگره الموت قال لمیس ذلک ولكن المؤمن اذا
 حضره الموت لبشر برضوان اللہ و کرمتہ فلیس شیء احب الیه ما امامه فاحب
 لقاء اللہ و احب اللہ لقاءه وان الکافر اذا حضره الموت و لبشر لعذاب
 اللہ و عقابہ فلیس شیء اکره الیه ما امامه فکره لقاء اللہ و کره اللہ لقاءه و رآخر ماه
 شعبان و قیل رمضان بیا ربی شر و حی و ضیق النفس باشتداد لاحق حال حضرت
 ایشان گشته است پس در آن مرض میفرمودند که این ضیق از سفده سالکی لاحق
 است که تا الیوم نمیکند ارد و پیش ازین در جوانی طاقت بدن برداشت
 اشتداد هر مرض نمینود درینوقت طاقت است و مرض بسیار ناتوان بنیاید
 اما پیش ازین برای شفا که باعث از دیاد عمر است بر نیت رسیدن بدرجه عمر نبوی سنت
 مصطفوی بدعاود و امیکوشید درینوقت بعد حصول این بمننا آرزوی نماید است
 و بدعاود و اشتقا جوئی و عمود رازی ضرورت ندارد اگر خود بخود او سبحانه بکمال
 کرم شفا بتوفیق اطاعت و قوت بدن و اشتطاعت خواهد بخشید مالک است بل
 عین لسان مکر یک آرزوی زیارت نبوی و جوار مصطفوی هنوز باقی است و هم
 میفرمودند که بسنت مصطفوی بسیار صحابه کرام را و بعضی اولیا را خصوصاً حضرت
 مجدد و حضرت خواجه کلان را قدس سرها عمر شصت و سه سال است مرا هم
 یعنی حضرت ایشان را قدس سره بجز فضل و کرم از اولش ایشان بهره و در علوم
 حقیقت کرده اند و بمقامات شان رسانیده اند و عمر شصت و سه سال هم آمده

آنده دیده شود و هم روزی سفیر موند که من اگر چه در سند هم ولی در حقیقت مدنی ام
 بطاهر اگر چه بریدخواجسته ثانی ام باطن در هر حال و هر آن با محمد رسول الله صلی الله علیه
 وآله واصحابه وسلم ام که از او جدا کنیم که او صلی الله علیه وسلم من از نفس من باز
 جمل و بریدیم نزدیک است و هم روزی بیان خوابی نمودند که ذکرش در اینجا ضرورت ندارد
 پس فرمودند که معیت نبوی روز بروز از ویادی آرد شاید که عمر ختام میرسد تا آنکه
 بفره رمضان شریف ۱۲۹۶ استعداد سفر خویش ظاهر فرمودند از استخاره سفر سیدم
 که برای رفتن بر سفر استخاره مکرر برای مراجعت دیده شود و دو
 سه سال آخر متوالی عمر شریف خویش مقدار طریقه بعین ولحمه البصر شبانه گاهی تخفیف اند با وجود
 ضعف و پیری و عروض بیماری تمامی شبها ماعوام بر روز اول شستن میگردانند
 و در همه شب فقط پا دراز نمیکردند مخصوصاً در همین رمضان شریف ۱۲۹۶ که
 آخر رمضان ایشان است زری غریب حالات و عجیب کیفیات از ایشان
 منظور میشدند و شش ختمه قرآن درین ماه شریف با وجود کمال ضعف و بیماری خوانده
 اند و یک ختمه در تراویح شنیده اند تا پنج دوم ماه شوال ۱۲۹۶ روز دوشنبه صبح بعد
 اشراق بر زیارت مقبره مطهره روضه منوره حضرت سلطان الاولیاء خواجہ
 گلان قدس سره یکانه رفته اند دیگر هیچ کی را اندرون داخل شدن بار نمودن
 للبعض و هو النادر و الشاذ وقت بر آمدن از مقبره سجدی مخزون و چهره کوبون
 و از اصداف چشمان لئالی فشان می آمدند که منبذیه صاحب ادنی درک حقیقت

معمولیت واضح میداشت و بر اوطاق آمدند و فرمودند که برین سفر زمین با حضرت
 خواجه کلان قدس سره از غرق برآمده بمن معالقه انداخته کمال شوق و دواعی ساخته است
 فیصل انداخته و دواعی بعد از آن سوار شده روانه گشتند و حال آنکه پیش از آنوقت
 عصر روز یکشنبه قریب بمن شب دوشنبه باران سخت باریده بود که هنوز از آن
 باران شبنم زمین و هرزه و کوچه و دست و بیابان وصل بود از آن وصل و آب
 عبور و زبیده بدقت و شفقت بر دعوت اسوه اما جد ستوده محامد اخلص نشانی
 پیرش که شهرش یک فرسنگ راه از مکان مسله جاها ایشان است منزل انداخته
 اند و حاجی ممدوح بکمال انزاع است جان چید پیاده پیش آمده است و او را بدعا خیر یاد
 کرده اند و در بخا هم میدیدیم که همان ملالت و داعی در چهره ایشان باقی میماند
 و عمده جابانه به بیان عیان میرسانیدند که این سفر آخر الاسفار است که کم شش
 غیبی است که برداشته میرود و والدین ضعف و چنین بیماری و پیری از که اسفار
 میشوند بعد ظهر همان روز باز در کشتی سوار از راه نال کونی روانه شده اند تا که در راه
 دعوت اختر برج نقابت گوهر درج نجابت سید علی محمد شاه و صفای و تقصیر
 مردان بلوچان تو تکالی و کیری به و درنده محمد خان دعوت امیران تالپران تالپران
 و در حیدرآباد و کوسری دعوت امیران تالپران احفاد میر محمود که یکی از کمالان مردان
 خواجه حلیم قدس سره بوده خوروه اند تا که از راه ریلوی در کراچی رسیده در آنجا هم یک
 دو وقت دعوت مردان فقیران انجامی قبول داشته اند است روز بر بندر

توقف در انتظار با پوشیدند اعیان و امجاد آنجا و اطراف و اکناف برای وداع
 و ملاقات می آمدند بیکری از خلق مصطفوی خویش که داشتند نهایت التفات
 عنایت میفرمودند و در هر مجلس و محفل چنان اشارات در سخنان خود می آوردند
 سفر آخرت با زراعت نخواستند اما فکر ظاهر بنیان بدان نمیرفت چنانچه در
 محفل سخن اهل ولایت میگردید پس فرمودند که بزرگ صاحب داسوڑی را مرشد
 در دلی بوده چند بار سفر زیارتش کرده پس وقت وفات میفرمود که هیچ فکر
 جز همین نماندست که عمر چندان بقا داده که از سفر کردن بمرشد بیرون و هنوز نشسته
 بیرون پس حضرت ایشان فرمودند که مرشد ما محمد رسول الله صلی الله علیه و آله است
 و انسوس که پیری وضعف رسیده و عمر تمام آمده و هنوز از آن اسفار سیری نشده پس
 زمین بیت خوانند **۵** زین دور زندگی جامی نشد سیر از عیش و **۶** **۷**
 و ه چه خوش بودی که عمر جاودانی داشتی **۸** و از آنجمله **۹** شوال در
 مرکب و خانی سوار شده روان گشته اند و در کنعوت هم چنان سخنان عیبی
 پی برده نهانے بیان میفرمودند چنانچه باری در باب اولش است بودند خادم و حضار و
 بعضی مانند روزگار حاضر خدمت و سخن زیارت فرمود حضرت خواجه خواجگان
 فخرالاکابران حضرت مجدد الف ثانی قدس سره در میان افتاد که در وقت راه ریلوی
 جاری است و گرایه ارزان پس حضرت ایشان قدس سره فرمودند که زیارت فیض
 بشارت حضرت خواجه خواجگان براق اصحاب بصیرت بجا به زیارت مصطفوی علی

صاحبها الصلوة والسلام ممدومین ترقیات ذات محبت است حالاکه اراده
این سفر داشتیم که روز خلطم بود که اولاً آن زیارت کرده بعد در کراچی رسیده
بابوز شومیم که قریب بیجاوردانی بابوز ظاہراً عدم توافق قدر باطناً مانع افتاد اما
عزم جزم در دل اندام که اگر فی الشل حیات مستعار بقادارد و مراجعت شد تا ضرورت
سعادت این زیارت فیض بشارت بدست خواهم آورد پس بلفظ تشکیک
مذکور حضرت ایشان کی از عمائد بطریق دعا گفته که تشکیک نفرمانند امید که او سبحانه
ایشان را طول بقا بنور خواهد بخشید که از بقا ایشان بقا فیوض طلاب است
پس خندیده بیان عیان فرمودند که آری عنایات الهی عظیم اند اگر چنین بدست
سهلت کنند شاید لیکن من بیدیده یستین انتہاء حیات خود دیده مسافرت
ام زیارت خواجہ خواجگان ہم آنانکه رجوع بوطن خواہست کرد خواہست نمودند
اگر حوالہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بدست آید تا چه منتہی است پس باز فرمودند
که رفتن من ہر بار زیارت مصطفوی علی صاحبها الصلوة والسلام فقط در پی آرزو
خود نیست بلکہ خواندہ میروم و باز بر خصت راجع میوم چنانکہ امر میکند چنان مسکنم
و ہم در بابوز روزی فرمودند کہ بعضی اولیاء کمال را از تمام حیاتش او سجاہ پیشتر
خبر میدید ولی از بعضی امور ضروریہ استتار این معنی را اداب گرفته اند چنانچہ حضرت
خواجہ صفی اللہ قادس سرہ در کہ معظمہ مطلع بر این معنی کردند و حقیقت کار مخفی
داشته ارادہ مراجعت را فرغ کرده بر این معنی مریدانش بہرہ یافتگان ذوی البصیرت

راضی و تابع بودند و مردان ظاہرین بر رجوعش تنگ گرفتند لاچار مگر وہاں تا
 محدودہ رسیدہ در آنجا توقف ورزیدہ و بر دریا پانہ نہاد و بظاہر مہمان
 کفہ کہ استخارہ مدد نمیدید و حضرت من اللہ نبشود پس ناچار ظاہرین
 از خوف غرق فی النفس خویش ترسیدہ توقف اختیار کردند تا کہ حضرت
 خواجہ بوحال حق پیوست و فرقدش در حدودہ کردند کہ گویا بسیار موت
 بین رابا نوار وجود مسعودش منور نمودند و ہم فرمودند کہ حضرت مخدوم
 شہاب الدین صاحب نو شہر را در بحر حیات تمام رسید و پس ماندگان
 نعش مبارکش را بر خشک رسانیدند توالت شدہ در دریا گذاشتند اگر چه خاصہ خان را در
 بحر نعمت جنات و عنایت بنیایات است چنانچہ در شرح الصدور از حدیث
 شریف منقول است اخرج ابو سعید فی شرف المصطفی من طریق احمد بن محمد بن ابی
 برة ثنا محمد بن الوزان عن سعید بن سعید عن ابيه قال بنما الحسن جالس من الناس
 حوله اذ اقبل رجل محضرة عينا فقال له الحسن كذا ولدتك امك ام هي عرض
 قال وما تعرفني يا ابا سعيد قال من انت فانتب له فلم يبق في المجلس احد الا عرفه
 فقال ما قصتك قال عدت الي جميع مالي فالقينة في مركب فخرت اريد
 اليمن فغصفت علي بنايح ففرقت فخرت الي بعض السواحل على لوح
 فطعدت انرود نحو امن اربعة اشهر اكل ما اصبب من الشجر والعشب واشرب
 من ماء العيون ثم قلت لا مضين على وجهي فاما ان اهلك واما ان انجو

فسرت فرفع لي قصر كان بناءه فضة فدفعت مصراعها فاذا داخله اروقته في كل
 طاقته منها صندوق من لؤلؤ وعليها افعال مغايرتها رامي العين ففتحت بعضها
 فخرج من جوفه رائحة طيبة فاذا نبيه رجال بدرجون في الثواب الحرير فحركت بعضهم
 فاذا هو ميت في صفة حي فاطبقت الصندوق وخررت واغلفت باب القصر
 ومضيت فاذا انا بفارسين لم ار مثلهما جلالا على فارسين غيرين مجلين فسالني عن قصتي
 فاخبرتها فقالا تقدم اياك فانك تصير الى شجرة تختار وضعت هناك شج حن البنية يصل
 فاخبره بخبرك فانه سير شدك الى الطريق فمضيت فاذا انا بالشج فسلمت عليه فزود
 على السلام وسالني عن قصتي فاخبرته بخبري كله ففرغ لما اخبرته بخبر القصر ثم قال اصغت
 قلت اطبقت الصناديق واغلفت الابواب فسلمت وقال لي اجلس فمرت
 به سحابة فقالت السلام عليك يا ولي الله فقال ابن تميمين قالت اريدكنا وكذا
 فلم ينزل ثم به سحابة بعد سحابة حتى اقبلت سحابة فقال ابن تميمين قالت البصرة قل
 اترلي فترت فصار تبين يديه فقال احملني بذاتي لتوديه الى منزله سالما فلما صرت
 على متن السحابة قلت سالك بالذي اكرهك الا اخبرتي عن القصر وعن
 الفارسين وعنك قال اما القصر فقد اكرم الله به شهداء البحر و كل بهم ملائكة -
 يلقطونهم من البحر فيصرونهم في ملك الصناديق بدرجين في الكفان الحرير والفارسين
 لمكان يعيدون ويروحان عليهم بالسلام من الله وانا انا فالحضرة قدس
 ربي ان يحشرني مع امته بينكم قال الرجل فلما صرت على السحابة اصابتني

من الفزع ہول عظیم حتی صرت الی ماتری اور دہذہ الفقتہ شیخ الاسلام بن
 حجر نے کتاب الاصابۃ فی معرفۃ الصحابۃ فی ترجمۃ المحضراہ ولی مراموجب
 احادیث صحیحہ قویہ زاجرہ از رکوب بجرہ ہمیشہ استعاذہ در بارگاہ الہیہ است
 کہ در بحر حیات نکر دو الغرض کہ در بندر عدن بخیریت در عرصہ روز
 رسیدند بالتمام سیریدان معتقدان آنجائی بر بندر نرول آوردند و دور
 در آنجا توقف افتاد ہر راسخ الایقانی کہ عرض منیوہ کہ حضرت ایشان از راہ
 عنایت دعوت من قبول نمایند بی تعلل و عوتش قبول میفرمودند ملک
 اگر کسی استدعا پای و اون در جائی خویش برائی تبرک مینمود تا ہم غالباً
 روش نمیکردند و رفتہ در جائی آن چند می نشستند و بدعا باطنیش مدو
 میفرمودند اگر چاہا شربت می آوردند جرحہ مینوشیدند و ہم درین باب میفرمودند
 کہ احدی از مشائخ دعوت رد نہ کردہ است مگر اولیاء اللہ را در ہر کار تو جب
 استخارہ و استتر خاص من اللہ و اب است و استخارہ ایشان طمانیت قلب
 سلیم ایشان است فائدہ میگوید این جامع کلمات کہ ہر سادہ لوحی کمان
 نبرد کہ فقط بر این حج آخرین دعوات معتقدان قبول میفرمودند نہ پیش از ان
 در اسفار جز آن زیرا کہ این جامع در چہار بل پنج سفر حج و شادی ہم کاب
 آنجناب مرشد ہر شیخ و شاب تقدس سرہ لووہ است کاسی ندیدہ
 کہ دعوت رد کردہ باشند بل دعوت ادنی و اعلی و عام و خاص را

قبول میفرمودند آنچه منتساب بعضی ناگالان با ایشان بدان معنی است که
واب دعوت لقبول کردن داشتند از ناگاه می است فنی فریاد مریه
بلک بسیار اوقات بعضی نامردان صورتی که معتقدان حقیقتاً بودند اگر بدایا
میدادند و دعوت می نمودند تا هم با جابت میرسانیدند و ابانی نمودند نظراً علی
اعتقاد مکر سخن بے اعتقاد را از حیز اعتبار ساقط میداند استند لان العیرت
للغلت لا للظاہر قتال و تمبه و از آنجا باز در حدود رسید و یکروز حسب عرصه
معتقدان بر بندرت در اول آوردند تا که بخیریت و عافیت پنجم ذی قعدہ ۱۲۹۷
در بندر جدہ و تاریخ ششم در مکہ معظمہ محلل از احرام شتند و آنجائی حاجی عبدالوحد
بن یونس مرید خاص که پیش از ایشان از چند روز امنتوقف در مدرسہ
غریبہ داؤدیه بودہ کمال الضراعت التماس خواست کہ حضرت ایشان دعوت
من قبول فرمائید و درین مدرسہ توقف نمایند کہ قریب بحرم حرم است و من
یعنی حاجے مہر و خود بخود جای دیگر گرایه کرده در آن رفتہ می ششم حضرت
ایشان قدس سرہ حسب التماس آن محبت اساس دعوتش قبول فرمودند
و در آنجا توقف ورزیدند از عرفہ تا آن مدرسہ نماز و راء امام او شدن میتوان
کہ در حالت بیماری حضرت ایشان از آنجا نماز و رپس امام میخوانند و از این
معنی بسیار سرور میشدند و میفرمودند کہ مرصنا را چنین جا باید و حاجی موصوف
را بدعا خیر ماویگر دند و بسیار اوقات در آنجا در مکہ معظمہ اشارت بل قیامت

تمام عمر شریف خود می آوردند و میفرمودند که مراد این زیارت بیت الله
 عجب بلوه ذات نمایان شده که مناسبت باز نقاد اردو و نه بهبوط شاید که
 این هم از علامات و اعیان الی لقاء الله است و هم انکارم که از عیبی در ویش
 و شستی نقل فرمودند که باری از قرب اختتام عمر شریف خود خبر و در پرسیدند
 که آیا لقاء ربانی آمده گفتن علی روز بروز بل و سبب تعلقات عالم از من
 گسسته میروند و این معنی خود مخبر اقترب اجل است و هم از خواجہ ثانی قدس
 سره حکایت کردند که میان حضرت خواجہ و فقیر علی محمد سومرہ رشتہ ارتباط
 صوری و معنوی بالقباط بوده و فقیر جان بجان تسلیم نموده و حضرت
 خواجہ بعد چند سال از ان باری حکایت فرمودند که صلی محمد راور واقعه
 دیدم کہ بر باب الوداع حرم کہ معظمہ زادنا الله شرفا و تعظیما ایستاده است
 و بالوار ذات الہی منور گفتمش کہ علی محمد الوار ذوات در رویت نمایان میگردد
 گفت کہ اگر در من همین الوار نمایان است تا حضرت تمام از صفت بکل بدر
 شده ایستاده اند پس حضرت خواجہ این از صفت بدر آمدن و بر باب
 و دواع ایستادن را فقیر بقرب زمان وصال عربانی مینمودند و هم حضرت ایشان
 از حضرت خواجہ حلیم قدس سرما منقول میفرمودند کہ آن حضرت در اختتام عمر گرامی
 خویش بارن این بیت در محافل سخن میزدند ولی بسیار ظاہر میان نمیدانست
 عنایت دان و میخورد در گلستان نہ کہ گل تا ہفتہ دیگر نباشد نہ

میگوید جامع که در لفظ کل تلخیص غریب است باسم مبارک حضرت خواجہ حلیم
 قدس سرہ فافہم تا کہ حضرت ایشان برج تشریف برده اند و این حج
 ہم روز جمعہ است شب ہم بر عوف علیہ محطہ رحال شتند و شب دوم در عز و کف
 وہمان روز علی الصبح بعد رمی حجرۃ العقبہ در جائی کہ راہ مینار سیدہ
 محل شتند ہمان روز عارضہ بیماری اسہال و تپ نرم عارض حال فضل
 مال شان شدہ کہ بعد ایام تشریق و رسیدن در کہ معظمہ ہمان اضم شد و
 شدید آورد ہر چند معالجات کہ میشدند کارگر نمی شتند و متوسلان با خبرت
 را نظر بر اخبارات حضرت ایشان کہ پیشتر میدادند اعتقاد یاس کشید و آہ
 ہجران با سمان رسید تا این جامع وقت خلوت احوال انکشاف حقیقت
 کارگشاخی کردہ پر رسید یعنی عنایت فرمودند کہ در واقعہ میبینیم کہ بلائی عظیم
 را دفع کردہ ام شاید باری شفا میشود اما بحسب صورت عارضہ مرض رو
 باشتند امید داشت تا کہ قوافل زوار خیر الاخیار طیبہ و علی آل الصلوٰت و التسلیم
 غم خرم نمودند و در دست روز شتند یہ الرجال را میعاد و رخودا گردند و صنادید کہ
 معظمہ ۲۳ ذیحجہ آمدہ خبر غم روانگی قوافل ۲۴ ذیحجہ شتوانیدند و از حضرت
 ایشان صلاح کار شان قدس سرہ پر رسیدند حضرت ایشان درین وقت
 چنان مخزون شتند کہ در تقریری آید لان الحزن لا یعرف الا بفرمودند کہ اگر
 قوافل بروند کہ ہر روز کہ مرا تا ہنوز عرض لاحق و از سفر عائق و از نگذاشتن

مرض غم نخورم و اندوه گین نمیشوم که چه خواهد کرد و جز آنکه بموت رساند ولی همین
 غم بزیارت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نرسیدم و در مدینه
 شریفه جا، مرقد شادین بگفتند و از پشمان آب ریختند همه صنادید که حاضر
 بودند گفتند که در موقت ما را یقین کشته که چنین محبت ایشان را رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم هرگز نخواهد داشت ما رفته گراییم شما بیشتر بانان موقت
 میکنیم منور دوست روز است امید که شفا رود و حضرت ایشان از کلام ایشان
 مسرور و مجبور شد فرمودند که خوب چنان کنند اگر چهار ساعت مرا از اسهال
 افاده حاصل میکردم سفر اختیار میکنم پس اگر در راه صیب جان جانان بسیارم
 که بسیارم بعد همه اعیان برخاستند و تقصیر شتر بانان کردند و همه رفقا حاضر
 از استغداد سفر متحیر و مضطرب و زیروز بر ماندند که آیا این یعنی دارا چه حکمت باشد
 آخر بقدرت خداوندی توانید یزیدی در همان روز اقامت رونمود و حال آنکه
 از اشتداد و امتداد مرض چنان ضعیف شده بودند که شست برخواستن نمیتوانید
 نبود شب ۲۲ که صبحش انجام تشدید حال بی قیل و قال بود بعد العشاء فرمودند که
 اگر مرا تا بیت اللہ بر کرسی برداشته رسانند باشد که چندی در حرم حرم شریف
 بیته سجا ساخته و داع نماید استر ضاء لباله و امثالاً لقاله قدس سره بر
 کرسی نشانیده از مدارج کاخ مدرسه برآمده داخل حرم محترم شریف فرمودند
 که کرسی بدان چنان کردیم تا که از کرسی نازل شدند و فرمودند که تا بنده

عضد کشان بپا خود تا کعبه مکر می رسم هر چند که همه حاضران الحاح آوردند که بر گری
 تا آنجا رسیدن و طواف و وداع کنانیدن آسان میشود اما آوردند و فرمودند که
 اگر چه در شریعت این همه رخصت است ولی از بی لست کبیتکم و بمن از مشی الاقدام حرجی
 نمیرسد تا قریب بمطاف رسیدند و در آنجا نشستند و همین چند اقدام از حرم تا
 مطاف هم دیدیم که یا استوار داشتن یا وجود بازو کش از کمال صفت نمی توانستند
 یا در آن حاضران را در محض فرمودند که بر جای روند و چندی در مراقبه مستغرق بودند جز
 این جامع و محمد صالح خلیفه مطوف احدی از واقفان نبوده سر برداشتند و مشغول
 بطواف الوداع گشتند در آن تمامی طواف دست چپ ایشان بر دست راست
 جامع بوده و بسیار لی سبب و فیها حکم و در طواف میدیدیم که بقوت و توانائی خود می رفتند
 اگر چه صورت از دست مبارک بر دستم اعتماد کرده می آمدند از کمال توانائی حضرت ایشان
 که برخلاف قیاس در آنوقت دیدیم متعجب و خیره ماندم بعد از فراغ طواف و نقل آن
 فرمودند که در من قوت یک کام راست زدن هم نبوده اما چون مامور من شد بطواف
 شدم همان تا بنید آمده شال کردید باز بدان اوصاف که مذکور شدند بر کل خود آمدند
 و تمامی شب با سترحت گذرانیدند که هیچ اسهالی نشد صبح آن شب ۲۴
 و سحر اراده روانگی مصمم که از نزول المطر مفسوخ بظن آن روز شد روانه طیبه
 شد. نزل بنزل چاق و چالاک و بس فرحناک میگشتند و بر هر منزل سخنان فصیح
 میزدند و موعظه از کلمه میفرمودند و بر منزل صفرا که وقت نیم شب بل قریب ببحر

آمدہ محفل الرجال گشتند تا کہ یاران رفیقان خیمجات بر پا کردند و فرشتے گزیدند
 حضرت ایشان بزم آرا بعضے خاصکان بودند و در آن مجلس مقالات
 مخبرات ختام عمر خویش در میان آوردند و فرمودند کہ اولیاء اللہ بعد مین عمر
 سنون از خداوند سجاہ مسلت از یاد آن نماندند و بعضے اولیا را کہ عمر
 زائد از سنون است توفیق استطاعت و اطاعت حاصل شدہ است عین
 عنایت خداوندی است و فرمودند کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 را باری دیدم کہ بسیار مہربانے ارزانے فرمودند و بمن وعده کردند و ہو
 الصادق الوعد المبین و ہو الرسول الامین صلی اللہ علیہ وسلم الی یوم الدین
 وآلہ الطاہرین کہ در دنیا و قبر و قیامت ہمراہ و ہمرفیق تو خواہم ماند پس فرمودند
 قد کسرت کہ بحسب مین وعده تحقیق در ہر کار دنیاوی ہم من ہمراہ و شیت
 پناہ آن ذوالجہاد علیہ صلوٰۃ اللہ و ائمانکست کہ ہر کاریکہ برخلاف مشورہ ماندہ
 بود عالم بگیرد و آنرا ہم بسراخام رسانیدہ و باقی ہمراہی در قبر درینوقت کہ ترو
 میرویم دیدہ میشود و القیامت بعد ذلک لا شک فی وفاء وعده صلی
 اللہ علیہ وسلم و ہم در آن محفل فرمودند کہ خداوند سجاہ آن است کہ ہر کہ اورا
 طلب میکند بیاید کما فی الکتب المتقدمة **س** انا الوجود فاطلبنی تجدی
 اما اولاد اہل ولایت اگر کمر بستہ بستہ در بستن مولیٰ میگوشتند بعین عنایت خدای
 اوشان اورا سجاہ و نعلے از سائر طلاب زود میابند لکمال عنایتہ با سلاہ

قدس سرہم تا کہ بر آخرین منزل کہ بتشدید حالتش در طیبہ پیہر رسید حضرت
 ایشان را باز علالت مزاج و ماچ بزور آورد و فرمودند کہ امشب در طبع کرانی
 بسیار نمایان است شاید کہ این چند روز تحقیق برامی قطع مسافت راہ
 بودہ است آخر وقت طلوع فجر تشدید الحال سار بانان کردند اندکے سرا
 موسم خریف بود پیش خویش آتش افزونایند تا در این اثناء عارضہ حمی رخ
 کردید ہمہ جمالان و رفیقان بر توقف در آن جا ترغیب کردند حضرت ایشان
 قدس سرہ فرمودند کہ عجب است مرا کجا قرار بر این استان خواهد آمد بہر حال
 سوء آن بادشاہ دین پناہ کام توان زد و بر آن شدید عرض عارضہ مسطور
 اصطبار آوردہ برضا سوار شتران شدند و فرمودند کہ شتران را از بہار
 سخت جارشوند و بر عایت و آسایش من نہ کنند **۱** در رہ بارہ کہ
 پارہاد **۲** **۳** بایداول کہ خار کل داند **۴** **۵** کہ در راہ نکار ز استقامت
۶ **۷** **۸** افزون ترزل داند **۹** **۱۰** الغرض بعد الرکوب چنان شدت حمی تشدید
 آورد کہ از تقیید قلم مدیست و میفرمودند کہ امی حمی ہرچہ زور آزمائی نمائی بنام
 ما ہم بجا مقصود آمدہ ایم و میفرمودند کہ شدت تب بجدی است کہ بدن
 مشابہ کاہے یا دندارم و لے آتش شوق زیارت مصطفوی آنرا
 چنان پاہل ساخته است کہ ہرگز متصور نظر منست و میفرمودند کہ بیچارہ من
 ہم خوب درک دارد کہ چندین ایام رہائی دادہ درین وقت شناخت است

کہ بمنزل مقصود رسیدہ اند مر جبا بہ فانه سبب الوصال مع الحبيب المنفان پس
 فرمودند کہ بچارہ مرض را چه یار کہ کسی رو نماید ما من واثمہ الامو اخذنا بیتنا
 فی فعل اللہ ایشاء ولہ الحمد علی نعمائہ فی بلائہ ولا الشکر علی الایہ فی ابتلاءہ
 اھ بدین حال پر کلال نماز ظہر تجدید وضو و اسباغ آن سجا آوردند و
 باز آرمیدند تا تسلیے بعد از آن مناجات مستمیرات و قہہ روزہ مصطفویہ
 علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام از جانبیکہ شتران بر اطلاق شدند نمایان گشتہ
 حضرت ایشان قدس سرہ کہ مد ترو منزل از شدت برودت حمی بودند
 باستماع این خبر طبع کمال توانائی برخاستند گو یا کہ اصلاً سرماندازند و نظر
 ایہام و ارید از اصداف چشمان رنجید و فرمودند کہ مندا یا من لا یوتین
 بنو دم کہ ہمین احسان بر من فرمودی فلک الحمد و الشکر و حمیدی مرا منتب
 نشستند تا کہ شتران از اطلاق پائین شدند و ہمان منارجات از اجرت
 گشتند باز در شوق خستند و امر قدسی الغام دادن از بساط انبساط بسیار بنا
 فرمودند کہ این ہسم و سائط وصول ما باین نعمت قصوی اند و چنان کردیم و
 ہمان شترانان ہم از کمال مسرت باز بسیار انجر ہمار شتران بنمودند تا بعد
 غروب آفتاب بقلیلے کہ ان عبارت از شب جمعہ تاریخ ہفتم محرم باشد
 نزد یک طیبیہ کہ سلم حیل معروف مکان بہت رسیدیم و در آنجا اعیان
 و عمائدان بلدہ مسورہ ہمہ پایا پادہ آمدہ ملاقی حضرت ایشان گشتند در آنوقت

از شترزیر آمده باوشان معالغ تشند و تجرید و ضوئ سروده نماز مغرب
 قاعدا و انمودند درین عرصه دیر شد و حضرت ایشانرا از کمال ضعف بی عصاکش
 طاقت از تشدید حمی بر برخاستن و کام زدن هم در آنوقت نمیشد معذک از
 غایت شوق و ذوق ارشاد فرمودند که حماری آرند که بر آن سوار شده نماز
 عشاء این شب جمعه را در مسجد نبوی ادا نموده آید چنین کردیم حضرت ایشان سوار
 شدند چون که طانت نشستن و حمار را رهوار کردن هم از شدت حمی مسلوب
 دیدند امر فرمودند که دو یاران کی دست به عضد بازوی حضرت ایشان مستحکم
 دارد و دیگر حمار را میراند و ماهمه پیاده بفرستد و آن عماد و صنادید که برای
 استقبال آمدند هم پیش پس روانه نزدیک باب سلام رسیدند بشرط معائنات
 باب از حمار فرود آمدند تا هم از کمال شدت حمی طاقت کام زدن باختیار خود میکرد
 خادمیر ارشاد فرمودند که عضد کشتان کرد و بدین حالت بر آستان باب عالی نشان
 رسیده غنیه بوسان اشک ریزان داخل شدند و زیارت مسجد نبوی حضور سرسرسر
 نوز مصطفوی و صحابه و غیره کمال حضور جنان بجا آورده باز در مسجد نبوی آمده
 منتظر نماز عشاء مراقب نشستند و از عرواده در تمامی اندام حضرت ایشان لرزه محسوس
 میکردید بعضی خادمان عرض رسانیدند که بر جا برفته باید آرمید بعد شفاء زیارت
 و مراقبات و صلوات درین مسجد از دست نمیروند حضرت ایشان فرمودند که شدت
 مرض اگر چه بی پایان است ولی بر بدن است در حقیقت رفاہیت بر رفاہیت

است پس تمامی کجیاه و طیبیه ابتدا و بیماری کشیدند در او امل با عانت
 باز و کوش در حرم حرم آمده صلوة ادا میفرمودند پس روزی بعد الظهر مراجعت
 کردند و فرمودند که بیماری هم نمیکند از دست شاید که آخرین است بخانه اهل
 میرساند پس چشم پر آب فرمودند که این جوار مصطفوی برای خواص مقبولان است
 من رؤسیاه را چنان حال خواهد شد همه حاضران معتقدان ازین کلام حضرت
 ایشان نهایت باور شدند و دانستند که ایشان خود بخود این جوار قبول فرمودند
 و عرض داشتند که باری حضرت ایشان چنان نفرمایند که بر ایشان مدار عالم و
 عالمیان است حضرت ایشان باز در جواب فرمودند که اگر این عنایت نصیب
 من شود تا در این جوار هم برائی مریدان و طالبان دعاخواه میباشم و جهت
 شما معتقدان می نشینم پس ازین بار برای نمازی در حرم حرم هم تکیه
 نه برده اند و روز بروز از امراض حمی و کسوفه و اسهال و زحیر و تهوع و غشیان
 اشتداد می آورد است و از اولیائی انجامی مانند حضرت با کبریا صاحب
 تصرفات با هر خواجه محمد منظر قدس سره و غیره که این جامع منت التماس است دعا
 و استعانت برای شفاءشان بالحلح میگردند و وقتیکه بر آن اشرفا حضرت
 ایشان مطلع میشدند خوش نمیداشتند و غائبانه کسی من میفرمودند که چرا
 برای ما دعاء شفا میخواهد مراد در اینجا ماندن ضروری است و نعمت است عظمی
 و عنایت است قصوی آخر روزی باین جامع بالمشافه فرمودند که حضرت

بنام محمد

خواجہ بابر ت ممدوح موجب کفہ شام تاجہ مصطفوی دعا برائی شفا یم شبیک
 میخواید و آثار اجابت دعائیش ہم آمدہ میرسد ولی اگر این جوار مصطفوی
 بمن حاصل شود مرا ہم با تمام رسیدہ باشد پس الغرض کہ سہ صفر ۱۲۹۸
 وقت پنجہ در ہشتم ساعت بخومی بوصول لایزال پیوستہ اند تا دم آخر ہوشیاری
 و درک اعلیٰ بر جامی داشتند و عمر شریف شان شصت و نہ سال چند روز پیش
 ازان صبح میفرمودند کہ ختم المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم بار بار برائی عیادتہم
 قدم رنج میشوند و تسکینات میدہند و بسم میفرمودند کہ عنایات ربانی
 و تقدمات نبوی و اہل بیت و صحابہ کرام دفعہ بعد دفعہ کہ مخصوص من شدہ
 اند زیادہ از لیاقت من اند کہ محض بفضل تعلق میدارند ذلک فضل اللہ
 یؤتہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم و سائر اقوال حضرت ایشان در باب
 ملفوظات مذکور میشوند و موجب وصیت ایشان مرقدشان قدس سرہ
 در حنبت البقیع قریب قبہ اہل البیت رضی اللہ عنہم در حنبت قبر خواجہ
 محمد پارہ قدس سرہ نمودہ شد کہ معروف است ہزار و تیرک بر این جامع
 را درین باب تواریخ اندکی ازان این است کہ از ہر مصرع تمامہ و از ہر دو دو
 مصرع باعتبار منقوطا مصرعین یا مجرہ مصرعین و رسم از مجرای مصرعہ و منقوطا مصرع
 دیگر و بالعکس از ہر جا کہ محسوب شود سال ظاہر کردہ **س**
 باعث اسرار پیروان ہو کمال ۱۲۹۸ قطب حد مصطفی و مرشد فرزان

منقوطا مصرعین و غیر منقوطا مصرعین
 ۱۲۹۸
 ۱۲۹۸

بل همه مصرع و فوات زبان مانتخده سعید ۱۰ ۱۱ هم بود منقوط و ناکا از مصرعینش فکسال

بایپ م در بیان موقوفات حضرت ایشا قدس سره

دین باب هر جا که مقوله خود آرم بعد لفظ للجامع باشد لیکون فرق او این
باب ششم بر دو فصل است

فصل اول در اشعاریکه از زبان حضرت ایشا قدس سره

شنیده قل قدس سره ۱ بود عکس جمال حضرت پاک
اگر ابلیس بی نبرد چه پاک ۲ ۳ للجامع هذا صورة الكامل قال قدس سره
باب زحرم و کوشش سینه نتوان کرد ۴ ۵ کلیم بخت کسی را که باقتد
سیاه ۶ ۷ قال قدس سره ۸ رقص آن نبود که هر زمان
بر خیزی ۹ ۱۰ پی در پی در چو کرد از میان بر خیزی ۱۱ رقص آن باشد
کرد و جهان بر خیزی ۱۲ ۱۳ دل پاره کنی و از جهان بر خیزی ۱۴

للجامع وكذا في سلك العارفين قال قدس سره **س**
 ريق الزجاج ووقت الخمر ۞ ۞ فتشاكلان فتشابه الامر ۞ ۞ فوكا نماخرو
 لا قرح ۞ ۞ فوكا نماقح ولا خمر ۞ ۞ للجامع انه سمعت منه قدس سره
 انه قول الحسين رحمه الله عليه قال قدس سره **س** كرت كستی دل
 دربان راز ۞ ۞ نفل جهان را همه بکشتادی ۞ ۞ للجامع هذا البيت
 كان غالباً يقول قدس سره اذا اشرف على قلوب الطلاب ثم يقول
 بعد ذلك قدس سره در مجلس مکه قلب صافی باید آمد و الا نقصان
 در نقصان است قال قدس سره **س** کروصال تو نباشد بفرق تو
 خوشم ۞ ۞ که فراق تو مرا به زوصال دران ۞ ۞ للجامع هذا البيت
 غالباً يقول اذا رجع من الزيارة النبوية على صاحبها الصلوة والسلام
 والتحية ايضا قال قدس سره **س** چون نشستن خموش شدم
 ۞ ۞ باری از خاموشی سخن رانم ۞ ۞ چون سخن بستم و مع التیة
 ۞ ۞ شیوه عارفان آگه نیست ۞ ۞ یا خدا گو یا برای حسدا
 ۞ ۞ ورنه لب را به بند زارمنا ۞ ۞ برودت است صحت
 کردانی ۞ ۞ صحت پیدا و صحت پنهانی ۞ ۞ هست قسم خست صحت
 لسان ۞ ۞ که پسندی زبان ز بیم لفسان ۞ ۞ وان در صحت آن
 بود که حدیث ۞ ۞ نکند در درون خویشت ۞ ۞ و رزبان را در لطق

فروغ ۛ ۛ سرسبز باشد افتراء و دروغ ۛ ۛ شده سیریل اهل خدائرا
 ۛ ۛ کشته نماند مناب شیطانرا ۛ ۛ ملک گذشته کارش از شیطان
 ۛ ۛ ماند شیطان بکار و حیران ۛ ۛ **ایضاً** ۛ ۛ حال دنیا سیر سیریم
 از فرزانة ۛ ۛ گفت یا خواب است یا باد است یا افسانه ۛ ۛ
 باز گفت هم حال آنکس کو که دل در روی بستی ۛ ۛ گفت یا غول است
 یا دیو است یا دیوانه ۛ ۛ للجامع موجزه ۛ ۛ بین که دنیا خواب یا
 باد است یا افسانه ۛ ۛ طالبش غول است یا دیو است یا دیوانه ۛ ۛ
ایضاً ۛ ۛ بخش غایبی دارونه سعدی را سخن پایان ۛ ۛ
 پیردشته مستقی دور یا همچنان باقی ۛ ۛ **ایضاً** ۛ ۛ تعالی
 اندر زهی دریا پر شور ۛ ۛ کز و بر تشنه آرد تشنگی زور ۛ
 کرا زوی تشنه صد جرعه نوشد ۛ ۛ برای جرعه دیگر نروشد ۛ
 گذشته این سخن از چون و از چند ۛ ۛ نه آب آخر شودنی تشنه
 خرسند ۛ ۛ للجامع بذاتشانه سبحانه و تعالی **ایضاً** ۛ ۛ
 من نوشدم تو من شدی من جان شدم تو تن شدی ۛ ۛ تا کس نکوی
 بعد ازین من دیگرم تو دیگری ۛ ۛ للجامع بذات المقال للمرید الفانے
 عنه والباقی بالشیخ و ر بما قال بذات البیت بلفظ من تن شدم تو جان شدی
 فی شان نفس قدس سره **ایضاً** ۛ ۛ جسم همه اشک گذشته

چشم کبریت ۛ ۛ در عشق تو بے جسم میباید ز بسیت ۛ ۛ از من
 اثری نماند این عشق از بصیت ۛ ۛ چون من همه شوق شدم
 عاشق کسیت ۛ ۛ **ایضا** ۛ از پشت بادشاهی سجود
 جبریلی ۛ ۛ ملک پذیر چونی اسے مینواچه باشد ۛ ۛ ۛ
 تو گوهری نهفته در گاه و گل گرفته ۛ ۛ اگر رخ ز گل بشوی ای خوش
 لقا چه باشد ۛ ۛ بے سرشوی و سامان از کبر و حرص خالی ۛ ۛ
 و آنکاه سر بر آری از کبر یا چه باشد ۛ ۛ **ایضا** ۛ
 مغفرت دارم امید از لطف تو ۛ ۛ ز اگر خود فرموده لا تقنطوا ۛ
 بحر الطاف تویی پایان بود ۛ ۛ نا امید از رحمت شیطان بود ۛ ۛ
ایضا ۛ چار چیز آورده ام شا با که در کج تو نیست ۛ ۛ
 نیستی و حاجت و عجز و نیاز آورده ام ۛ ۛ **ایضا** ۛ
 عشق بازی نه کار آسان است ۛ ۛ در دوازده دوست عین درمان است
 در ره عشق بر بساط غمش ۛ ۛ کفر و ایمان هر دو یکسان است ۛ ۛ
 غافل از مرگ چند باشی چون ۛ ۛ جاء تو در میان کرمان است ۛ ۛ
 صحبت پیر اعظمیت دان ۛ ۛ چند که هر کسی چو بهمان است ۛ ۛ
ایضا ۛ کردستان کرد گری کم رسد بومی رسد ۛ ۛ
 اگر چه بومی هم نیاید دیدن شان بسم خوش است **ایضا**

قال حاکم بن عثمان سلطان العارفين قدس سره
گفت مسامح عیان آن دو فنون با لاله الا انما با فاعدون
چون گذشت آن حال گفتش صباح با تو چنین گفتی و این نبود صلاح
گفت ای بار ابرکت این مرتکب علم با تیغ با بر من از بند آن دم بلم
حق منزله از من با سخن با چون چنین گویم بیاید گشتیم
چون وصیت کرد آن از کرد و در با سر رسیدی کازدی آماده کرد
مت گشته باز استغراق یافت با آن وصیت باش از خاطر بمانت
عقل آمد عقل او آواره شد با صبح آمد صبح او بی آره شد
عقل خود شسته است سلطان چون رسید با ششم بی آره در غمی خسرید
عقل سایه حق بود و حق افساب با سایه را با افساب او به ناب
نور قرآن از لب پیغمبر با نور گفت حق نلفتم کافر است
چون بهای پیخودی پرواز کرد با یا منم آن سنی را آغاز کرد
عقل را سیل نگیرد در رود با با از آن قوی تر گفت کادول گسه بود
نیت اندر چه ام الا خدا با چند جوی در زمین و در سما
آن مریدان جمله بر هم آمدند با تیغها بر هم با کس میزدند
هری چون میزدن کرد لوله با کارد میزد می خورد را بی ستوه
هر که اندر شرح پیغش می پدید با و از کونه او حق خود می برید
بدر آن روز بر آن دو فنون با و آن مریدان خشم و غرقاب خون

هر که او سوتی کلویش زخم زد و با خلق خود ببرد دید و زار مرد و آنکه او را زخم زد
 سینه زد و سینه اش بشکافت شد مرده ابد و آنکه اگر بود زان صاحبقران
 دل ندوشتش که ندر نمی بر آن و روزگشته آن مریدان کاسته و نوحها
 از خانه نشان خاسته و پیش آن پند هر ان مردوزن و کای دو عالم
 درج در یک پیرین و این تن تو گزین انسان بودی و چون تن انسان
 زنجیر کم شدی و با خودی با بخودی دو چارو و با خود اندر دیده خود خار
 و ای زده بر بے خودی تو ذوالفقار و بر تن خود میزنی آن هو شدار

ایضا دلایران همه رفته تو در دنیا طمع داری و زهی نلوان
 زهی ابله که دنیا خانه پنداری و **ایضا** دلارامی که داری دل
 دروبند و در چشم از همه عالم فرو بند **ایضا**

شاید من اهو بی غیر وسیله و فیالحقیقت نشان اصل طریقت است
 ای غیر وسیله و حجاب و ساتر و واسطه و کذافی المنع عن سلطان الاولیاء

قدس سره ایضا معلمیت عشق و کنج خاموشی و بتالش
 سبق نادانی و دانای اولم طفل سبق خوانش و ولی کوزوق نادانی پیش
 هر دفتر دانش که بند و لغت کلک منع شود ز آب نیایش
 طویل الذیل طوماری است شرح علم نادانی که در عمر ابد نتوان رسانیدن
 بپایانش و شهود الحق فی الکونین بایک نکتہ از ضمنوشش و

سواد الوجه فی الدارین یک نکته ز عنوانش **ایضا**
 دمی بانیک خوانان متفق باش **ایضا** غنیمت دان امور انفاقی
 للجامع مذاقی صحبته الکامل اینا کان **ایضا** گزشتارتم
 یار گرامی **ایضا** جوهر جان بچه کار و کرم باز آید **ایضا** للجامع کان قدس سره
 یکره بد البیت لما اراد سفر الحرمین زادها الله شرفا و تعظیما و مراده سپیدنا
 محمد صلی الله علیه و سلم **ایضا** محمد گفته گفت جان سپارم
ایضا بدین گفته مجتهد سر بر آرم **ایضا** ما نیم گل و لاله صحرائی
 مدینه **ایضا** داریم بدل و اع تمنا مدینه **ایضا** مطلب خود مطلب
 کر تو رضایش طلبی **ایضا** در رضا باش تو راضی و چرا مضطرب **ایضا** ای که هستی چو
 مکلف تو مکلف نشوی **ایضا** پیر تدبیر جوان کارشوار طبع صبی **ایضا** ای تبر و یک
 عمل کارشناسان آموز **ایضا** کار در کار ترا هست نه نیکو نسبی **ایضا** در ترا غره
 کند حرف نکه قومیت **ایضا** پسر نوح و سگ کهف دلیل **ایضا** سر کشان از سر
 سبکشند و کشتند **ایضا** بین ز حال ته بوجیل و بولهبی **ایضا** پر خذر باش و ادب کن
 بنیابش که بود **ایضا** خاطر نازکشش نازک شیشه حلبی **ایضا** آنچه گفتند ترا کن
 بکن و گو تو بگو **ایضا** صلاحتش چو بگونی و کنی بی ادبی **ایضا** چون بود گفته
 و نا گفته بودید **ایضا** بشرش **ایضا** بهتر از گفته کز بدین بود دست بسته لبی **ایضا** این
 بید است بید است **ایضا** پزند ترا **ایضا** شرحش را که بیان کن کنی بوجیبی **ایضا**

در ره عشق همه جور حفا گفته شده با سر بریدن بود آن سر بریدن در پی
 که شوی زنده ره او پیشتر از مرگ بپیر با زنده چون مرده شود زنده نمیرد
 عقبی با طالب عام مخور از سختی دوران که بود با عسر با سیر مکرر کتاب عربی
 للجامع غالباً سمعت عنه قدس سره بود او نادریوسفانم مخور الخ **ایضا**
ه که تو ذات پیر خود کردی قبول با هم حق مانند ذاتش آمدیم رسول
 هر که او عاشق شد بروئی پیر با از خدا هرگز نشد نعمت پذیر **ایضا**
 که تجلی ذات خواهی صورت انسان بین با ذات حق را آشکارا اندر و خندان
ایضا پاک بین از نظر پاک بمقصود رسید با احوال از چشم دو
 بین در طمع خام افتاد با للجامع معنی تصور صورت اشیح بالرابطة بودند که
 الرب ولا الفکاک مینها ولا یسکر الا لا حول بالتلب **ایضا**
 معنی الله گفت آن سیبویه با یولهون فی الحوائج هم لیه با گفت المعنی
 هو الله شیخ دین با بحر معنی هست رب العالمین با للجامع بکذا فی کل
 نما للشیخ الشہید قدس سره **ایضا** اقتلونی یا تقاتی و انما
 ان فی قتل حیاتى و انما **ایضا** پنج دیوی بازو در ریاضت
 نشکن تا کان بسجی کی ظاهر بسمانی نیست با طاعت آن نیست
 که بر خاک نبی پیشانی با صدق پیش آر که اخلاص به پیشانی نیست
 با للجامع بکذا فی دیوان السعدی و قصیده عجبیه **ایضا**

آنچه ظاهرست بر اهل شهبود و در عبارت شمه نتوان نمود و للجامع قائل
 ذالک قدس سره لما سأل عن مشایخه الله وکیفیتها **ایضا**
 عشق و روانه است و من عواص و دریا میگرداند و سفر فرود آمدن آنجا
 سر برکنم و منکه دارم در کدامی کسب سلطانی بدست و کی طمع در گردش
 کردون دون پرورکنم **ایضا** و من تيق الله يجعل له و کما قال من
 امره حرجا و بیزرقه من غیر سبانه و ان ضائق امره فرجا و للجامع
 و کذا فی الفتوحات **ایضا** بل نمهداریدای بی حاصلان
 در حضور حضرت صاحبمدلان و پیش اهل تن ادب بر ظاهرست و
 که خدا زایشان نهان راست است و پیش اهل دل ادب بر باطن است
 زانکه دل شان بر سر اتر فاطن است **ایضا** حیرتشان را
 که پنداشته و وز حیرتشان خفیه دشمن داشته و که پند و چیرت گوی
 که است و ورنه گوی مگر ندو پرودغا است و که در آینه و تو گوی طامع است
 ورنه گوی و ز تکبر مولع است و للجامع کان قدس سره یقول هذا لایست
 عن احوال الناس الذین لعیون الفقراء فی اجابة الهدیه و عدمها و اما
 تقاضات بالناس و عکسها و نشانه هم الحسد فی باطنهم الی الفقراء **ایضا**
ه البهان تعظیم سجد میکنند و در جفای اهل دل جد میکنند و
 آن مجازست این حقیقت ای خزان و نیست سجد درون سروران

مسجد کان اندرون اولیا است نه سجد گاه جمله هست آنجا خداست
ایضاً ای برادر تو همین اندیش نه مابقی زمین استخوان و ریش
 پیر تو مرشح رانقر و ذناب نه لحم تو مخمور رانا مد کباب و آدمی دید
 است و باقی پوست است دید است آنکه بهر دوست است نه
 دیده بے دیدار جهان کوریه نه ورسلیمان است از وی موریه نه
ایضاً سکی کاند رنگ زار او فز کم کرد و اند روی نه
 من این دریای پر شور از رنگ کمتر نمی بینم نه للجاسع اکثر ایقول قدس سره
 هذا البیت فی بیان الفناء و زوال العین و الاثر ایضاً چون میگردد عمر بارو
 به نه چون گفته نویسد نجاموشی به نه چون هم حساب است نه پوشی به
 چون رزق مقدر است بکم کوشی به نه ایضاً سه نشان بود
 ولی را اول از بود این نه چون روی او به بسنی دل تو بدو کراید نه
 دوم آنکه چون مجلس گوید سخن ز معنی نه همه را ز هستی خود بجدیت می رباید
 سیوم آن بود که یاد خدا کرد و از سخت نه و از هیچ عضوی او حرکات بر نیاید
ایضاً قال نقلا عن خواجہ غزالی قدس سره سه نفس مرغ
 مفید در درون است نه نکهدارش که خوش مرغ است دم ساز نه ز پایش
 بند گسل تا نه پرد نه که نتوانی گرفتن بعد پرواز ایضاً قال عن قدس سره
سه با هر که نشسته و بشد جمع دست نه و از تو نه بر میزد دست آب

وگلت با از صحبت وی اگر تیری کنی با هرگز نکند روح عزیزان بحالت
ایضا عنده قدس سره **س** بیچاره دلم که عاشق رویت بود با با
 تا وقت صبح دوش در کویت بود با چو کان سر زلفت تو از حال
 بحال با بیشتر بچنانکه یک کویت بود با **ایضا** در مذاهب
 مذہب و دہقان خوش ست ای مولوی با مذہب و دہقان چه باشد
 ہر چو کاری بد روی با در زمین دل بجز تخم نکو کاری مکار با این مثل مشہور باشد ہر چو کاری بد
ایضا سعدی سنہری گری کہ بہتر نہست با جز یاد خدا نہ سوزی بی نہست با **ایضا**
 سعدی حجاب نیست تو آئینہ صاف دار با رنگار خورده کن نماید جمال دوست
ایضا مرد معنی در وطن ہرگز نگیرد اعتبار با چون گل از گلشن
 جدا افتاد جایش بر سرست با مرد معنی گر ریشیان حال باشد عیب نیست
 قد زصحف کم نکرد در سر اسرا بہترست نہ للجامع قال ہذین البتین لما قال
 رجل ان المقربین لشکون عنکم و التباعدین یکد حونکم **ایضا**
 عالم دو گروہ اند خلاصہ و کس اند با اول علماء کہ راہ دین را جرس اند
 دویم متوکلان جو نبدہ فقر با باقی سہہ در ملک خدا البوالہوسس اند
ایضا کردم از عقل سوالی کہ بگو ایمان چیست با عقل در گوش
 دلم گفت کہ ایمان ادب است با چند روزی کہ درین خانہ تن بہانے
 با ادب باش کہ خاصی مہمان ادب است با **ایضا**

ایضا بیچ است کج عالم کز نیت دل غنی با چون دل فقرا
 بدنیچه حاجت است **ایضا** شاکو تا شاکو یا بے شاکو تا
 عطایا بے رضا و تارضا یا بے و راجو تا و رایا بے للجامع
 قال قدس سره ہذا فی معنی انما الاعمال بالنیات فمن طلب ذاتہ سبحانہ
 و جدہ فمن طلب صفاتہ و جدہ **ایضا** حکومت کہ میخانیہ دوست
 خراب تا سر و شش عالم غنیمت پروردگار دادہ است تا کہ امی ملند نظر شاہ باز
 سدرہ نشین تا نشین تو نہ این کج محنت آباد است تا تراز کنکر ہ
 عرش میرزا صغیر ہندانت کہ درین داکہ پاقاد است تا نصیحتی کمنت یاد گیر
 در عمل آ رہا کہ این حدیث زیر طریقتیم یاد است تا رضا بدادہ بدہ و از جنین
 کرہ کشتا تا کہ بر من ولو در اختیار نگشاد است تا غم جهان مخور نید من مبارز
 یاد تا کہ این لطیفہ غنیمت ز رہ روی یاد است تا مجود رستی عہد از جهان
 ست ہناد تا کہ این عجوزہ عروس ہزار داماد است **ایضا**
ہ شہر پار صد دل کشتن جو یوسف سہل نیت تا مدتی در چاہ عم
 مجوسن بیاید نشت **ایضا** قال قدس سرہ لقلاعن ذی
 النون انہ را می بسوا حل الشام امراتہ فقال لہا من این اقبابت قالت من
 عند قوم تنجانی جنوبہم عن المضاجع فقال لہا الی این نزدیکین قالت الی رجال
 لا ینہم تجارتہ ولا بیع عن ذکر اللہ فقال لہا مہم لی فالتشات **ہ**

قوم مہوم ہم بالہ قد علقت ہما المہم تموا الی احد ہا مطلب القوم مولا
 ہم و سید ہم ہا با حسن مطلبہم للواحد الصد ہا ما ان تنازعہم دنیا ولا شرفا
 من المطاعم واللذات والولد ہا ولا اللبس ثياب فائق التوق ہا والروح
 سرور حل فی بلدہ الامسار عم فی انتر منتر ہا قد قارب المحظوفینا باعد اللامد ہا
 فہم رہائین عذران واودیتہ ہا و فی الشواخ ملقائہم مع العدد ہا ایضا
 کبھی کہ طلسم او است عالم ہائیم ہا ذاتی کہ صفات اوست آدم ہائیم ہا
 اسی آنکہ توئی طالب اسم عظیم ہا از ما مکر کہ اسم اعظم ہائیم ایضا
 اسم اعظم مکنہ کار خود ایدل خوش باش ہا کہ بلیس و جیل دیو سیلمان نشود
 عشق می و رزم ہائید کہ این علم شریف ہا چون ہنر ہا و کرم موجب حرمان نشود
 ذہرا تا نبود ہمت عالی حافظ ہا طالب شہ پر خورشید و حشران نشود ہا
ایضا سحیرق النار من بیس بہا ہا من ہو النار کیف سحیرق
 للبحا مع اکثر ما یقول ذلک فی بیان الفناء فی اللہ والبقاء بہ ایضا
س تادل ز وجود خویش بر کندہ زنی ہا و رب خود می خدای را بندہ زنی
 کیرم کہ تو جانی جہان زندہ بست ہا تا زندہ بجانان نشومی زندہ نہ زنی
ایضا آندم کہ حسن بود ہوا از جہان نشان ہا والآن
 ان عرفت علی با علیہ کان ہا اعدا و کون و کثرت صورت نمایش است
 فالکل واحد یجب لی بکل شان ہا نور سیت محض کرد باوصاف خود ظہور

نام تنوع است ظهورش بود جهان که هر چند در نهان و عیان است غیر او با
 فی حد ذاته نه نهان است نه عیان که **ایضا**
 تا آنکه خود را پیش و پس داری کمان که بسته جسمی و محرومی ز جان نه
 زیر بالایش پس و صفت نیست که به جهت ذات جان من روشن
 است للجامع قال هذا قدس سره لما سأل عن علامة الصفة
ایضا که زخم خوری رو باز و بیکر منجور که رستم چه کند در صفت شاخ
 کل نسیرین که للجامع قال هذا فی جواب الذی استتک عن قدس سره عن
 مشاجرة بعض الدراویش معه فالمتصو دانه منبغی لطالب الله المصابرة علی اللذی

فصل دوم در نکات متصوفه میفرمودند

ربما يكون صاحب القلب افضل عن صاحب الاخفى لان التفاضل ليس
 بدرجات اللطائف بل باعتبار القرب للجامع اى القرب بالاصل و
 به القول فی بیان الظلال کذا فی المکتوب الطریق **ایضا**
 مخصوص و لایست محمدی است که جمیع لطائف جمع شده باز از انجاء و
 و طیران نموده باصل روند و لیس بده ان خصوصیتیه بسائر الولا یاست

ایضا میفرمودند که در فناء جسدی ایمان است بموت و اقبل ان تموتوا
 و این فناء وقت عروج و طیران لطایف حاصل میشود خصوصاً روح بروج جنات
 و با پر میگردد للجماع و کذا فی اللبداء و المعارف و روح را وقت عروجش
 تعلق اگر بدین است تا هم بدان اعتبار است که باز عود بدان خواهد آورد و
 جز این اعتبار هیچ تعلق بدین ندارد **ایضا** زوال العلم الحصولی علامته
 لفناء القلب و المحضوری للنفس للجماع فالاول هو الافاقی والثانی هو
 الافنی کذا فی المکاتیب المجدوتیه و المعصومیه **ایضا** سائر مشایخ سیر
 آفاقی تا عرش گفته اند نزد اکابران این طریق علم حصولی اشیاء همه داخل
 آفاق است و هم سائر مشایخ سیر القسی را سیر فی الله تصور دیده و این اکابران
 سیر القسی را هم سیر الی الله نامند **ایضا** ما دامیکه سیر تطیل است آفاقی
 است و چون سیر تنبیه کرد و سیر الفی است للجماع فالاول سلوک
 والثانی جذبه **ایضا** شرک خفی پیش از لطائف عشره بکلیتہ زایل نمیکردد
 ثنائیه از شوائب باقی میماند صحابه کرام که به از او نشان هیچ کس از متاخران
 نخواهد شد هم ما مور لعلو سبت براء از شرک خفی بودند ففهم ان بذاعب لیسیر
ایضا علامته الفناء الا تم الرضا و الرضا هو التلذذ باللباء و الرضا قبل الفناء
 ظل بلاصل **ایضا** سیر الی الله هو قطع دائرة الامکان و السیر فی الله
 و هو قطع دائرة الوجود فیها العروج والاتحاد و التوحید و السیر عن

اللہ فی أثناء النزول والسير فی الاشياء کمال النزول للجامع وکذا فی الکتاب
 المعصومية ايضا اللطائف الخلقية افضل من الامرية فاصل النفس
 اصل الاصل للقلب واعلی من الاغنی وکذا فی سائر اللطائف ايضا
 ايضا تجدد الامثال را کہ حضرت خواجہ مجدد الفی قدس سرہ در مکاتیب
 مذکور فرمودہ است و بر حضرت شیخ اکبر محی الدین ابن عربی در آن
 مکاتیب بمثالات واضحه مقال آورده آن ہمہ تجدد از نظر حال عارف
 است و رفتاء اتم تجدد با ستمار عدمی مبدل میشود کہ ہمہ ستم العدم میناید و باز
 در نزول و بقاء اتم عالم ستم الوجود ظاہر میگردد و تجدد الامثال راجع الی الشہود
 لا الی الوجود کالتوحید الشہودی لا الوجودی ايضا وحدت وجودی
 برای طالب نردبان است و بسیار اولیا قائل وحدت وجودی اند و این
 عظیم حال است ولی مقصود حضرت خواجہ مجدد الفی قدس سرہ از رد کردن
 بروحدت وجودی نہ بدان اعتبار است کہ صاحب وحدت وجودی نمیتوان
 گفت و صاحب هیچ کمال نمیتوان تصور بدیل بدان اعتبار است کہ آنرا کہ اولیا وحدت
 وجودی می بینند نزد حدید البصران صاحب صحو و خبرت در حقیقت و واقع
 بہمان وحدت شہودی او نشان است کہ در شہودشان وحدت وجود
 مینماید جزیکے چیز برائی مینماید پس مکیونیکہ در واقع جزیکہ وجود هیچ موجود
 نیست و واقع شہود دیگر است و واقع موجود دیگر چنانچہ نجوم در روز

مشهور و منید و در واقع موجود و پس بدین یک آفتاب را واحد در شهود
توان گفت نه واحد در وجود ایضا که از حضرت ایشان پرسید که اولیا گفته
اند مجاز قنطرة الحقیقة یعنی بدون مجاز بحقیقت رسیدن مشکل است پس
این قول را نزد لغت بنویسید چه معنی باشد یا قول مردود فرمودند که شیخ جامی که
منوسل حضرت خواجہ احرار است قدس سرہم چنان میفرماید کہ **متاب** از عشق رو کر چه
مجازی است تا کہ آن بہ حقیقت کار سازی است تا پس مطلقاً قول مردود
نباید گفت بل بشرط و مصطلح خواجگان ما معنائش چنان میزید کہ مجاز ظل
حقیقت را گویند و از ظل باصل شاه راه است کشادہ لان صورتہ اشئی با نیکش
بذکر اشئی و ہم مجاز در لغت بمعنی یا یلیق العبور عنہ آمدہ و در اصطلاح انبیا
مراد از قلب حقیقت جامعہ امریست نہ قلب صنوبری مضمونہ کہ ذکر است
مران حقیقت را پس مقصود ہم همان حقیقت است نہ ہمین ذکر ولی از اینجا
کہ در رنگ ارتباط فرع باصل این مضمونہ لحمی انضباط باصل خود حقیقت جامعہ
دارد و عشق و گاہی بزلف صنوبری جهت محافظت از خواطر ماسوی سبب
تا اثر و عشق باصل حقیقت است از اینجا است کہ گفته اند **س** علی بعض قلبک
کن کماک طائرہا پس معنی بیت چنین باشد کہ از عشق مجازی ظل ملیق
العبور عنہ کہ عشق بر گاہی قلب صنوبری است و متاب بلکه در بین عشق
سی بکار آرد کہ بہ حصول وصول اصل اصیل کہ حقیقت جامع است کار ساز

است والله اعلم بالصواب **ایضاً** عشق عمین **حزن** است بی **حزن**
 چیمیری نمیکشاید و کان رسول الله صلی الله علیه وسلم دائم الحزن فاطلبوا الحزن
 فان القلب یخلی بالحزن **ایضاً** قلب زریستان چپ است و روح زری
 پستان راست و سر بالا پستان چپ و خفی بالا پستان راست ولی بر دو
 مائل صبر راند و خفی فوقهانی اوسط للجامع این ترتیب مصطلح بسیار مشایخ
 است و کذا فی المنتخ و اربع الا نهار و المعمولات المظهریه و غیرها مکتوب
 منقول عن الشیخ المخلص بالوحدت قدس سره فی هذا البیان و در محزن النوار
 حضرت خواجه صفی الله قدس سره الاظهر النوار سر بالا پستان راست و خفی
 بعکس آن مرقوم است و یوید بقول عبارة المبدء ان تقاس علی الترتیب اللف
 و المنشر المرتب وان تقاس علی غیر المرتب فتلك العبارة ایضاً توید بقول
الاول ایضاً در وحدت و واحدیت که عبارت از علم جمیلی و تفصیلی در
 اصطلاح مشایخ متقدمه است آنچه از اقسام النوار و اسرار و تجلیات باوقات
 شازقات ظاهر میشوند پس ازین برین نمیشوند که فوق ازین برین بدالارود
 معامله بر سیرکی و حیوانی استند و کل اللسانی علی التدریج حاصل می آید معرفت
 الله طلال لسانه مناسب بان اول و من عرف کل لسانه مناسب باین **حزن**
 است **ایضاً** ابتداء فناء النفس و ترک کتیبها بعد وصولها بمقام القلب بالهروج
 و ارتقاء القلب بالروح للجامع و کذا فی المبدء و المعارف **ایضاً**

تجلی برقی همان عین تجلی ذاتی است ولی برقی باعتبار ظهور و خفا متواتر گفته
اند پس تا که برقی است اکابران مسلم نمیدارند و المقبول او اکانست مستحضره دانسته
و دوامها لا یحصل الا بعد الوصول الی الذات بفناء النفس **ایضا** قدور و
شده فی ایام و هر کرم لغات فتراضوا لیهما یعنی تجلیات برق و شش پی در پی
آیند پس متوجه آنها شوند و باعدان رونه نمایند **ایضا** قدیل الوقت بیست
قاطع ان وقت عبارت از ظهور تجلی برقی است که بوقت ظهورش غیر ذاته سبحانه و
تعالی هم رافنا عجیب می بخشند و همه را معدوم بے عین و اثر میسازد **ایضا** قایل
اقل اند که کس روج از اسم و جوئی کرده قطع مراتب صفات و شیون و اعتبارات
نموده بذات رسیده باشند و آنانکه قطع مراتب اسما مکانی بسیر و سلوک
تفصیلی میکنند در عالم بسیار شده اند ولی الحمد لله که نسبت طریق نقشبندیه باعتبار
اندراج نهایت فی البدایت از این سیر تفصیلی جداست **س** هر کد امر
میدان که شود پیشه آخر سلیمان که شود **ایضا** باید دانست که ولی
صاحب اخفی هم از ان نبی که صاحب قلب باشد افضل شوبل سیرین ولی صاحب خفی هم زیر قدم
ولایت قلبی آن نبی باید گفت مگر نبی صاحب ولایت اخفی را از نبی که صاحب
ولایت مادیون اخفی است افضل و علی شاید شمر و للجامع که ذانی دائره کمالا
عالم الامر و بعد ذلک لیس كذلك بل التفاصل فی الانبیاء با مر آخر فیکون
صاحب السر من الانبیاء عظیم الشان من الحنفی فتنه **ایضا** آنچه میگویند

که طمان ولی زیرتدم موسوی و عیسوی و محمدی علی نبیا و علیهم الصلوٰة والسلام
 بدان اعتبار است که سبده یقین آن ولی اسم یا صفت است که همان صفت یا اسم
 جزئی است مراد اسم یا صفت مطلقه را که سبده یقین آن نبی است للجامع کذا فی
 المسکاتیب المجددیه مفصلا **ایضا** بروی راجعون سبده یقین صفت مقید است
 لاچار بود اسط متابع است امیتا ترقی خواهد یافت و سبب ترقی چون آن صفت
 مقیده بمطابقه خواهد پیوست رفع مقید حاصل خواهد نمود **ایضا** عین ثابتة بشری صفت
 است که بود عدم بوی معتز است و یقین بشری صفت و جوبی در مرتبه سما و صفات
 است پس محل اعیان ثابتات را خانه و جوب نباید گفت عند المجددین قدس
 سرهم **ایضا** علم است که عدی را از لاشیئت محض بر آورده متمترج
 بعلم واجبی کرده اند در آئینه وجود و توابع وجود و مراتب امکانیه و حسن و بهم و جمیع
 ذرات نموده اند **ایضا** اتذرا است که حق سبحانه روح مجرد و ممکن را قوی
 بخش که افعال احسام صادر نماید قبل از وجود عنصری یا بعد از موات **ایضا**
 ممکن است که عدم محض را بعکس صفات متمترج نموده و پرتوی از حضرت
 وجود دانی بر این ماهیت متمترج انداخته سبده آثار خارجیه کرد است روان
 را ماهیت عدی نیز گویند **ایضا** مرتبه حسن آنکه آن عدم را که بعکس
 صفات ثبات بخشیدند که آن ثبوت بر رفع و بهم مرتفع کرد و زیر آنکه بهم
 آن ثبوت عدی است که بر رفع و بهم مرتفع شود **ایضا** وجودش لامری

مانند وجود مشایخ کرام و صفات اصنافیه است که قایم بصفاست بودند
اولاً روششان بخدمت و دنیا بوده باشد بعد از آن بقبائل اتم شرف فرمایند
و بقیام آن را از ما بیت عدیه گشته و بقابلشیون وجودیه خشنیده وجود
اخروی می بخشند این زمان وجودشان نفس الامر میشود و جمیع موجودات
اخروی نفس الامری اند **ایضا** اثبوت وهمی وجود جمیع ممکنات
است وجود و ثبوت وهمی دارند و آن صمد خارجی و نفس الامری است
بل این وجود ممکنات را بعد الخلق وهمی محسوسی باید گفت زیرا که در وه
حسن هم فرق است للجامع این هر شش مقوله در بیان مصطلحات حضرت
مجدد الفی قدس سره است پس تفصیل آن بر ما هر آن نقیصت حضرت
خواجه قدس سره مخفی نیست **ایضا** شخصی از حضرت ایشان قدس سره پرسید
که نفس حسیت و تعریفش چه باشد که بدان حروف شود فرمودند قدس سره که بعد
از آنکه در رحم نطفه چهار ماه استقراری باید روح را کلی بدین عنصری تعلق میدهند پس
از آن این نفس یک قوت طبیعیت که در بدن حادث میشود که تدبیر عالم اجسام
بر او است و اماره تا زمان است که مدعی بدعوی ربوبیت است و روح حیوانی که آنرا
نفس حیوانی هم گویند بخار است که صاعد از مصله قلب صنوبری میگردد پس اول تعلق
بقوت طبعی مذکور میدارد و بعد از آن وفق تدبیرش سیران در تمامی بدن میکند للجامع
فهم ان بذالذی مدعی بالربوبیه نیست فی حیوان من الحيوانات سوی الانسان

ایضا شخصی از حضرت ایشان در باره حضرت محمد در عوم خردم روح قدس سره
 پرسید که در کدام مقام بودند فرمودند قدس سره مقامات و حالات اولیا و
 او سبحانه داند مگر در قطیبت او شکی نیست باری با آنحضرت در سیر سلوک حالیم در
 مقام ما که گردید در بیان مسئله اعیان ثابسات که ما هیات مجموع اولیا
 یا غیر مجموع لوی حکامه کردم اما دیدم که حسب مشیرش درک فایز داشت
 و خوب با صوب در این چنان صاحب فهمالست که اگر فی المثل گذر ما
 بفری در جوهر مقدس افتد در می بقیه اش انس گرفته شود ایضا صاحب

در ایوان شدن نباید که در پیاس من روح الله الا التوم العاسقون
 یاوسی را هم خوره شیطانی باید تصور کرد بدون پاس از شیب با شتعال باید داد
 ولی باز برای اشتعال دیدن شاید گماشت که این قدر اشتعال داشتیم که مفر
 ترس انشاء از آن پیچ ملت ایضا از هزارها با اولیا و کبار سو و هن نیارند
 که سواد قلب نماید و بر مخالفان ایشان خوف سوء عاقبت است در اولیا اکام
 اولیا، تفضیل یک بر دیگری بکجا هرگز نباید ایضا بعضی در میان در دل برای
 ترقی حال و نفس باطن داشته بحضور شد عرض میگذرند پس بخواه سلطان
 متوهم میشوند که ما عرض کردیم اگر سر عنایت خود کرد تا مالک است ایضاً ترویج
 او بر طرفت است اگر استعدا از جوهر مشایخ متوفی میشود عرض نیاز تبدیل کفایت
 میکنند و در حضور کامل صاحب عیات عرض زبانی موافق چنانی باید نمود ایضا سبب
 پیر اقسام است بی آنکه بر دست بزرگی و صاحب بدل لوبه از معاصی نماید شرفش
 است که باز هرگز گردگیره بگرد و از صغیره هم اجتناب نماید اما اگر صاحب
 گردد با عمل جنس باز حکامات کند و صدور کین و ناقص آن میگرد بیعت
 دوم برای انگشتری بنامندانی باشد برای دخول در بارات که مخصوص
 بان خاندان عالیان است چنانچه مولانا طریقه حضرت خواجه محمد در قدس سره

بشنارت است عفت لک و لمن تو سل یک الی یوم القیمه و حضرت عوث اعظم حیدر
 فرموده است که میدان من بنی تو بنی میرند شرطش آنست که دانا خود را از سوء ظن
 با کابر طرفیه بگوید و اگر که سوء ظن بخیر بسوء اعتقاد کرده باشد با قضا العمد خواهد شد سویت
 یوم برای استقامت کمال است خاندان باشد شرطش بعد استقامت بر شریعت استقامت
 بر اذکار و افکار طرفیت است و ترک استقامت او متعال بملاهی پیش ازین
 حصول بلکه ذکر ناقص آن است چهارم آنست که بعضی بے اعتقادان و منکران
 خود را ظاهر داخل طرفیت می کنند که بدان در بجهت زنده دیدن لا شیخ له شیخ
 الشیطان رشکاری صورتی شوند و چنین کسان را اگر چه داخل طرفیت پیش از
 رجوع حقیقی کردن سزاوار نیست ولیکن اکابران حضرت داده است بران
 نظر که ممکن است که چنین کسی هم بکرت طرفیت باز رجوع کند و فائز مارب گردد
 للجامع و بهینه البینه بجز اعطاء الطریق لاکل الربوا ایضانی المکاتب المجدیه
 ایضا بعضی میدان در دل بر ترقی حال و فیض باطن داشته بجز حضور عرض
 میکند مانند پس بخطر شیطانی متوهم میشوند که ماعرض کردیم اگر پیر عنایت خواهد کرد
 تا مالک است ایضی سوء ادب طرفیت است اگر استمد او از تهور مشا مخ
 متوفی میجوید عرض نیاز بدل کفایت میکند و در حضور کامل صاحب حیات
 عرض زبانی موافق جانے باید نمود ایضا خواب نومیه اکابران و اولیاء در
 رنگ خیال سائر الناس نباید که رویاء جز و نبوت اند ایضا اگر طالبی را در

خواب صورت کامل امر کلام کار نکاید بران عمل کردن بدون نامل و ران نباید
 بیسنے اگر موافق شریعت و طریقت باشد لایق عمل است والا چنانچه شخصی
 نزد حضرت شیخ اکبر محی الدین عربی قدس سرہ آمدہ پرسید کہ رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم ز اور خواب دیدم کہ رخصت با کل مسکراتم و اوہ اند پس حضرت شیخ
 قدس سرہ متعجب ماندہ در بارگاہ حضرت مصطفوی علی صاحبہا الصلوٰۃ و
 السلام عرض داشتہ تحقیقت حال آن شخص پرسید حضرت بابرکت علیہ الصلوٰۃ
 و السلام فرمودند کہ آن شخص البتہ میں مسکرات وارد آنرا بلا شرب کفتم
 و او شرب فہبیدہ فافہم و ثنبہ ایضاً در معادہ حقایق بعضی اگرچہ در صورت
 دائرہ پائین اندولی با فضیلت اعلیٰ اند در رنگ فضیلت عالم خالق از عالم
 امر چنانچہ تحقیقت محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ و السلام از تحقیقت کعبہ افضل
 است با وجود آنکہ این مسجود الیہ است للجامع کہ فی المکاتب المعصومیۃ ایضاً
 ترتیب امتیاز طلب طالب برامی یاد کرد و الہی درین طریقت معمول بریکے
 ازین شش طرق است یکی ذکر اسم ذاتی اللہ دوم وقوف قلبی سوم وقوف
 عددی چهارم مراقبہ پنجم رابطہ ششم محبت کامل کمال کمال مگر شیخ پیرو
 را اختیار است کہ بموجب استعداد طالب وقت تلقین اورا بیکے از اینہا امر فرماید
 یا بدو کہ چنانچہ برابطہ و اسم یا باسم و وقوف عددی و رابطہ للجامع الاول ہو
 المعروف بان یدکر اللہ بلا صفتہ و غرض واضعاً لسانہ فی حنکہ و اسم اللہ فی

قلبه وفيه عن الشيخ الملقب بالوحدت قدس سره هذين البيتين
 جام لوحيد الزكي ساقى وحدت لوش كن به سكد گوهر ريس از لعل ندالي
 لوش كن به شاخ درجان راستون ستنق يا قوتى نماه؛ جام نرگس را سرگ نشترن
 سر لوش كن به؛ والثاني ان يكون الطالب ناظر في قلبه ومتوجهاً اليه بلا
 سكر اسم الذات لمجمع الحواس الظاهرة والباطنة حتى لا يدخل في القلب
 خاطر من غير الله والثالث هو النفي والاثبات على الترتيب المعروف عند
 النقشبندية والرابع مجمع الحواس الظاهرة في انظار ظهور المطلوب وهو
 القسم الفصاح على انقسام ادعاءه والخامس هو اخذ صورة الشيخ في
 القلب والصوره في المتكلمة التي في الراس على كيفية امر الشيخ والسادس
 فيما تاتى من احد بلا خمسة برعاية حقوق الشيخ وادبه كما كان في زمن النبي
 صلي الله عليه وسلم قد اولاً ايضاً مثله الطالب را حركت بلى ظاهر شود تا
 طالت ودر كردن تحرك در طرقت مشروط نيست بوجوب امر كامل بمل در
 طلب كوشد ودر اصغار ونا بودن ودر خود شردن سعي ودر زوا ايضاً
 بسيار طالبان چنان قطع راه حقيقت مى نمايند كه ذكر خداوندى بمانند هم مبروح ميگردند
 وللجام لوئده مالف من ابى العباد الدروري انه قال نهايه الذكر ان يعيب الذكر في
 الذكر عن الذكر وليست في بعد واره من رجوع الى مقام الذكر ايضاً اذا فقد الذكر
 فقد وجد المحصور وخذاه من الملكة ولها الدعوية للجام لوئده مالف من نفس الاكامل
 انه قال نهايه الذكر واهم البصر كذا في القبح ايضاً چنانچه در هر محل لصاله ذكر الرق
 ست كذا في خوف وطمينه در هر محل نزولش انترجيد الكانه للجام في هذا البيان كلام
 منطوقه على حسب سمعت من شيعي قدس سره وپنداره في قوت العلوب ايضاً
 الابيات هذه منه منادى حذري شب بلوغم به ريد الزلوي رندان مرد هم
 كه خوف از ماسوي الله على شرف است به كه اين شرف حق اولي بمرکت به ناني زنده جاود

والله

خوف جز حق با که دفع و نقص جز او نیست مطلق با اگر حسیب رجا عالی مقام است با
ولی تنبیه نفس از خوف تام است با این جا ذکر خوفم خوشتر آمد با که شیطان را
هلاکت زو سر آمد با الا ای منیه عقلمت کس از گوش با نشان مار فان در خوف
میوش با اگر بر زهره آید خوف از دل با نشانش وجد بارقص است شال
با و گر این خوف زین اندازه غالب با شود در غشی آرد مرگ طالب با و گر
از قلب آید خوف بر سر با ر باید عقل را چون غنچه صر صر با چون بختون بر بختونی گیرد
با چوستان راه مفتونی گیرد با و کرد در ریه که دو خوف واقع با شود بر اشتها
را نیک دفع با بجائی اکل کیرد جوع خوی با بجائی شرب سازد عطش جونی
بجائی تندرستی مرض باید با بجائی غرض نفی الغرض باید با و کرد رکب کرد و خوف
قایم با جگر خون میشود از حزن دایم با نشان این عمل کمر طویل است با با
ذباب النوم از سهر طویل است با شهود الرب هم مخصوص است با و گر بر
گفت کرد و خوف افزون با نماید حل با غیر موزون با نشانش وحش و غلت
از خلایق با بوحش از خلق میاید جتالیق با بدل نور حقایق در تلاصق با جسد
را مرض عشه شد تلاصق و کربس خون مخصوص است خاطر با مقام و حال پیش
اوست با هر با نشانش حیرت و میجان هوست با بحال موسوی دل در جزو
است با نه این صعقه چو غشی و ترع روح است با درینجا صعق باطن را فتوح
بله این خوف از ملکوت بیروت با بود کجی پر از اسرار لاهوت با بسا از

و در العین هم مخصوص است

تابعین را حال این است که بسیار اصحاب را افضال اینست که از آن جمله ربع این خشم
 است که او پس صاحب شان عظیم است که ابو بکر و عمر و عثمان مسعود و خلیفه هم سعید
 و سعد محمود و کرا از قلب آید خوف بفرس که بنا بر عشق سوز و سرسبز نفس که
 همه عادت طبعی زور باید که بجایش شغل معنی بر فرزندین ولایت را باین مشروط
 میدان حضور دل باین مربوط میدان که هر آنچه از خوف کردستم بیانی بر فرزند ایجاد
 دادستم عنانی که سبب اجمال بهتر از طوالت است که طوالت سمع را بخشید طالت ایضا
 مرید را باید که صورت پیر اربسان اشخاص اعمام نداند که بحر نور الهی در کوزه صورت پیر در
 کرده اند جامع فی هذا البیان ایضا فصدیه وی بنده **دوش** اندر مجلس عشاق هست
 بود سخن مدح زندان است که جدا سخن از لب عاشق شنود که کان دهد دل مرده را جان
 نو که نکته های عاشقان فوق از بیان که با مجموع بحر باشد بیکران که لیک زان چیزی
 بیارم و ز قلم ما خود قلم از مدح شان کرده و علم ما بین که طنبور دل را وقتا عشق که لغزه زیبا
 کند ز سر عشق که لغزه داودی است این بک بیان که کشت زور و قصان زمین و آسمان
 که تا ز نارش لغزه و صفت ولی که تا ز نارش بوس تا بگسلی تا ز انمیان بکتیار لغزه را شنود
 باز سوی مجلس ندان به بپو که کاین وجود عارف کال به بین که ز نور است و یا از آب
 و طین که آب و طین نبود و وجود عارفان که نور محض و فوق و صفت و اصفان که کز بود
 نور و بودی آب و طین که تا کجا کردی ملایک سجده بین که صورت موهوب وارد
 ذی الرشا و جز همین اعضا دیگر به نهاد که سر زمت دارد و رواج جمال که تا جمال الشهد

زو کیرد مثال نادر و ان از حفظ و عینین از جیایا بیعت از عز الهی بے ریایا فاه از
 صدق و زبان از حکمت است ن سینه از حلم باز و قدرت است ن فرقیستش از توکل بر خدا
 ن بجزوش زایشا هر کف ن او جدا ن هر دو دستش شد مصور از کرم ن و از انال جو و آمد لاجرم ن
 بازمی بین از زمین بین اله ن ایسیرت شد یسارت را پناه ن بطنش از ورع خدا بگریزید
 اند ن هم زهدش فخر ناکر و دیده اند ن از استقامت هر دو ساقش را بین ن و از رجا و
 خوف پایش را کزین ن دل ز غننت و روح از علم خدا ن کاظمین غیب افق قد بد ن
 از امانت ایزدی و ارجحیات ن و از لباس زهدت عالی صفات ن شد مدثر از دنا نعم
 حق ن و از ازار لضع رسنه از فلق ن و ن قبا و ذکر زیاد بر سرش ن تاج فاخر از تواضع
 بر سرش ن از خشیه تخت زیبا ساخته ن و از فرست خوش علم افراخته ن خاتم
 از انشش مزین دست شد ن حاکم کونین بالادست شد ن بیت او شد از خضوع
 ایزدی ن شمع پیشگشت شرع احمدی ن با چنین اوصاف کامل را شناس ن
 شد خلیفه خاص و خاص رب ناس ن حرمت این خاکیان نور محض ن حرمت
 این چایکان رفع و خفض ن حرمت این پاکبازان بد ن حرمت این کیجودان
 خدا ن حرمت این صاحبان موبت ن حرمت این جانها مکرست ن یا الهی
 و سب از موبوب نشان ن بر سر آوریم طلب مطلوب نشان ن این سب ما میم چنان
 کن برسد بد ن با محمد شد صفت اسم سعید ن **ایضا** مشایخ که تعیین اول حقیقت
 محمدی را گفته اند این سخن بے ریب صحیح است که اول ما خلق الله نور می حدیث

صریح است ولی آنرا که حقیقت محمدی قرار داده اند هنوز حقیقت فوق الفوق را ندان
 است ایضا معنی حدیث انا احمد بلا یم بر تقدیر صحت حدیث نزد صوفیه صافی
 قدس سرهم که امثال این بعضی حدیث با سائید صوفیه هم ثابت شده اند از آنست
 که احمد صلی الله علیه وسلم را خدا باید گفت بل آنست که حدیث فی شانہ عند اللہ
 و فرد است فی رتبه عندہ کہ در آن حدیث و فردیت کسی هم در وثقانی
 او نیست و نباشد ایضا چنانچه اسم محمد و احمد حقیقت جدا گانه اولیای کرام محدود
 ذکر کرده گذر برای هر اسم او صلی الله علیه وسلم حقیقت جدا گانه است ولی
 اکابران نظر بر جامعیت حقیقت محمدی علی صاحبها الصلوٰۃ و التحیة موافقت
 که این حقیقت هر ممبر را جامع است باز هر یک را جدا از کورند اشته و کاهی در
 حال معامله حقائق و النوار سائر اسما مصطفوی صلی الله علیه وسلم هم ظاهر و
 با هر میشوند ایضا موجب اصطلاح اکابران معلوم است که شان از صفت بسیار
 عالی است پس تنها سیر الی الله محمدی المشرّب تا اسمی است که بعد از فنا در آن
 در شان الاسم فانی شده بقنانی الله مشرف میگردد و غیر محمدی المشرّب
 را سیر الی الله نهایت تا بصفه که رب او است میرسد ایضا محمدی
 المشرّب در فنا زوال عین و اثر او را حاصل میشود و غیر محمدی المشرّب را
 اثر باقی است للجامع و البقاع علی قیاس الفنا ان کان الفنا تم فیکون البقا
 اکمل ایضا سبندی شاعری بیاد داشت و یاد کرد را اگر چه در طریقیت از

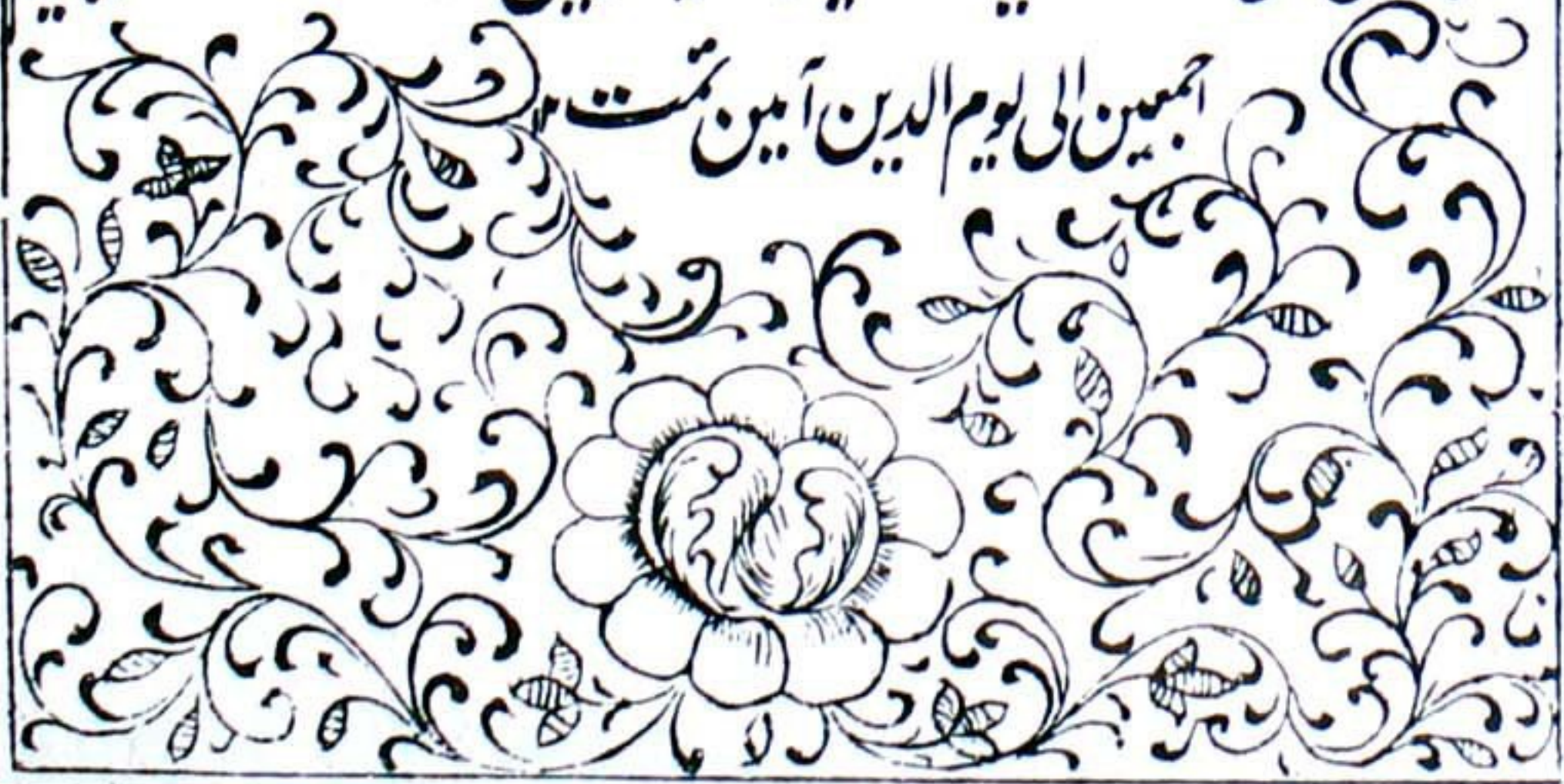
اوراد منع فرموده اند ولی مستبدی که اشتغال بقلب هم نمی نماید منع نیست بل
 برای او بهتر است که او را از دست نهد بباد داشت و یاد کرد تا عبادت
 است که مساوی او بیچ نیست ولی آنرا که آن نیت از عبادت او را پس
 پان شود شخصی دیدم که دلایل الخیرات را بصدق و محبت و خلوص نیت
 باطن بمواظبت میخواند شبی او را اشاره بشماره منامی که نزد فلانی کاملی مکمل
 برو و مرید شو و چنان کرد و بیاد کرد و یاد داشت فائز آمد و دیدلجام مرید
 این طریقہ علیہ را باید که در شبان روزی یکبار کلمہ تہلیل و کبیر در روز را هرگز صد
 هرگز قطعاً از دست نهد زیادہ بر آن هر چه تتر کند بهتر و مرض و اولی
ایضاً الاسم الباطن هو حضرت الوجود والوجود والاسم الظاہر تفصیل اولک
 الاجمال للجامع الاول العلیا والثانی الکبری والاول اسم کالعلیم والثانی
 صفتہ کالعلم بالسیر فیہا **ایضاً** الحقیقت المحمدیہ ہمو الثعین الاول عند الشیخ
 الاکبر قدس سرہ الاظہر و بوظل خامس عند المجد قدس سرہ الامجد للجامع الثعین
 الاول عند الشیخ هو العلم الجمالی و فوقہ مرتبہ الحیات و فوقہ الوجود التفصیلی و فوقہ
 الوجود الاجمالی و فوقہ الخاست و فوقہ الحب الذی هو الثعین المشار الیہ فی کنت
 کثر انخفیا فاحیث **ایضاً** آنچه اکابران گفته است کہ نبوت قید است یا حجاب
 لا اعبانیہ معنایش آنست کہ هنوز ذات بحت بیچون و بیچون برتر است و اینجا
 در عروج نباید است بل حقیقت کہ بہ کہ مسجود الیہ است ہم جامی الیستادن

نیست فدانه بجانه فوق الفوق و وراء الورا **ایضا** و اعبد ربك حتى يأتيك
 اليقين را علماء ما بموت بیان کرده اند ولی موجب اسناد است اولیاء انبیاء علیهم
 الصلوة و السلام و رفیق بعد المات عبادات ثابت است چنانچه از موسی
 علیه السلام و رفیق در حدیث صریح است پس موجب تاویلات متصوفه چنان تاویل
 مینماید که از عبادات تاویل معرفت است چنانچه ما خلقت الجن و الانس لا یعبدون
 را معنی لعیون بسیار را کابر نوشته اند و از یقین حق یقین مرزوداشته آید که
 معرفت را حق یقین نهایت است للجامع لا یخفی ان حق یقین لكل واحد
 لایکون الا على قدر معرفته فتأمل **ایضا** میدهمان شود که پیش مرشد بحضال
 سب بر در روش نماید رضی علی الجوع و لاینام لیل و لایترک صاحب و ان ضرب
 و جفاه للجماع و یویدة قول الحسن البصری المعروف بشیخه اوصاف الکلب الخ
ایضا آنچه مشایخ گفته اند که در مقام محمود بنوی هفت لواء اند و در آن الوتیه
 اسماء الهی شانزده صد و شصت و چهار مندرج اند و این همه الوتیه را الوتیه الحمد ^{دو} مرقوم
 اند و نظر اکابر آن نقش بندیه آن یک لواء است و لیس و آن حقیقت مصطفی
 خاص الخاص است که آنرا بلیاقت قرب خاص حمد بذات یحیی و یحییون معرا
 و مبرر ثابت است و همان مشایخ از حقیقت محمدی که پائین از آن مرتبه خاص
 الخاص هفت درجه است آن سخن گفته که بر او شان در نظر کشفی درجات فوتیه
 و مراتب بالائیه حقیقت منعکس شده منظور میشد است و چندکی اسماء الهی که الوتیه

اندید این اعتبار است لکن لواء و ظهور تشعشع و تسعون اسماء الاله و الاله الذی التمام
 و المعروف بالعام بجملی عند هم نیز تفصیل الاسماء و الشیون و الاعیان و العالی
 الذانیل سبب بانه و تسعون اسما و لقطع النظر عن رتایق الاسماء و تفصیلهائی بذا ایضا
 تسعة و تسعون اسمالان الاسماء تو قیقه فلا یقال بازو ماورد ایضا وصال عیانی
 که در عروج و فنادست میید دیگر است و آن وصال عیانی که بعد الموت منجلی میشود
 دیگر تقدیرت لودونه بر یک این را بر آن تفوق است للجامع مؤید آن حدیث
 است که یک حتمه از صد در دنیا آمده است و لودونه برای آخرت ذخیره است
 ایضا وصال عیانی که در عروج است بعد زوال خیال حاصل میشود و وصال
 عیانی اخروی بذاب روح از بدن ایضا خیال هر چند دائره کشاده است
 که در هر جا است و در وصال عیانی جا ندارد و للجامع لانه لا یدخل فی
 الذات فذات الشی المعرا و المبر عن الخیال و المثال ایضا موجودات اخروی
 که در بین عالم مشهود و مرئی میشوند هم از تاثیر عالم مثال اند و حقیقت نفس الهامی شان
 در نجابتی آید ایضا علماء ان تبدوا ما فی انفسکم الا به انفسهم میگویند و بر خطر است
 سر حساب نمیدارند ولی برای خواص اول و لایت اگر این آیه منسوخ نباشد چه خوش
 باشد زیرا که خواص اولیا را خطر سهیه روز نمیکند و للجامع این خصوصیت
 حضرت ایشان است قدس سره که میفرمودند که از آن زمان که حضرت خواجه ثانی
 قدس سره مراد کرده فرمودند که ترا ازین جهان بر رنده ایم هنوز هم چنین خواطر را در

دل زده سیدی نامه در کاهی خاطر ممنوع شعری در دل من راه نیافت **ایضا** اولیای که
 بغنا نام و لقباً کمال شرف شده اند و بوجود مومنون شبانی نمودند و اتی با نیت قدرت است که بعد
 المات هم برای متوسلان خویش استغاثه بحسب الیه دعوات می آید و باز مدعای ایشان را از برای
 سبحان می بر آید للجامع قال الشیخ علی القاری من یستمد من فی الحیات یستمد به بعد المات و از زبان
 حضرت ایشان این نقل بار داشتیم که در استمداد از این قبور میفرمودند که باری کی را چه حکم وقت
 در بخاری شریف از مناره بلند زاید خستند لاک شکر گفت توجه بجز از شریف حضرت خواجه شاه نقشبند
 کردم بستی از فرار آمد و مرا گرفته اینجا استاده کرده **تثلیثه** مقولات حضرت ایشان و نکات
 عجیبه و غریبه چندان اند که اگر جمبلی جمع نماید کاربرد فائز رسد زیرا که تمامی عمر شریف و زهد پس
 و عظم القیاس و حدیث و فقه و تصوف میگذرانیدند و لی این جامع حسب مناسبت سنین عمر می
 چند مقولات ایجاز بقلم آورده لانه من لم یتاثر بقول لم یتاثر بدفتر الحمد للذی بدنا لهذا
 ما کننا لنهتدی لولا ان بدنا الله لقد جارت رسلنا بالحق اللهم انعم و اکرم بما فی هذه الرسالة
 الموجزة علی و علی اولاد الصورتیه و المعنویه بجاه سید المرسلین صلوات الله و سلامه علیه و علیهم

خاتمة الكتاب

نقشبندک نقشبند حسن در صنعت نقشبندی خود صورت آئینه حیران - چرا که در نقشبند
کشتی حسن عروس نیایش و خوبی ستایش محبوب حقیقی کلک و عقل نادان -
اکثر عاقدان کعبه جلالتش در حیرت - و اقل واقفان قبله کمالش در حضرت
عاشقان بحر موج عشق در تہ آب - و مشتاقان گوهر جمال جلال دو گرداب -
جل جلالہ و عم لوالہ و عظم شانہ و اعظم ذکرہ و لالی بحر دُخار ناپید کنارت بر آن دریم
صاحب خلق عظیم ہم پر شمع شریعت گوہر ابدار طریقت ابرو بخش معرفت جان
حقیقت شمارست کہ نقشبند خاتم النبیین افضل الانبیاء و المرسلین شفیع النبیین
رحمت اللعالمین حبیب پروردگار سید الابرار است انکہ نور وحدت را بطہود
کثرت و بحر کثرت را بکوزہ وحدت در آورد و از سیدان شریعت گوئی
حقیقت بزور بازومی طریقت برد و صل اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ و اصحابہ و
بارک و سلم اما بعد خاکسار حاجی محمد صدیق ابن حاجی ہاشم سمین مرحوم
نقشبندی عرض پروا از است بزرگ بلبل نغمہ طراز کہ این کتاب مستطاب
ہدایت تاب پیر طریقت واقف اسرار حقیقت جنید زمان شبلی دوران
سلسلہ جنیان باب تفرید و حلقہ گیر در توحید حضرت کرامت منزلت
جناب خواجہ محمد سعید نقشبندی مجددی لازال شمس اسفاضتہم مستتیرا

مشتمل بر حالات و کلمات و خوارق عادات جناب حقیقت مآب طرفیت
 انتساب قطب الاقطاب غوث الاحباب مرجع ہر شیخ و شاہ محقق
 رموز معرفت مدقق امور حقیقت مقنن قوانین سرفان مدلل برترین القان
 حضرت مرشدنا و مولانا شیخ المشایخ خواجہ محمد حسن مہاجر مدینیہ منورہ
 قدس سرہ العزیز ترتیب یافت تاریخ نستم ماہ رمضان المبارک ۱۳۱۲ھ
 صورت خوشید تابان از افق طبع یافت و سرور افزائی دل عاشقان و نور
 پیراچی چشم مشتاقان گردید و السلام علی من اتبع الهدی
 تاریخ وصال مرشد با کمال کرامت شعار ولایت آثار مخزن الوار لاهوتی محرم
 اسرار برونی منبع علوم روحانیہ مجمع فیوض سبحانیہ حضرت عالی منزلت
 مولانا و مرشدنا مہاجر مدینی قدس سرہ السامی من طبعزاد و احقر اخلص عنہ
 عنہ و ہو سدا ازین چار مصرع تاریخ ضد مصرعہ تاریخی برمی آید قائلیم فافہیم

تاریخ اول

کرم پاپی حمید دوران ایاز رحمان سراج دینا
 سعید و صحنی سنیز با بزرگ و مولی سعید عقیلی
 ۱۹
 ۱۲

مدیح گو قسیم احسان نسیم و صوفی قدیم معنی
 نبی مکرم کریم و ایم حبیب بر حق عیاز زکی
 ۱۲

ایضاً دیگر

چو گشت عازم فرود کس خضر را هدا
 ز رحلت شه او رنگ جان حق جوین
 سن وفات با خلاص زار رضوان گفت

فرو و خرچ الم در دل اولوالالباب
 غمین شدند میدان وزمره احباب
 برای سیر حبان رفت زابد و آب

ایضا بیوم

وز غم تحیل مر شد و در بیخ ۶
 عمکده کشته دل عشرت سرا
 گمان را بابدایت ره نمود
 قلب پاکش بود بحر معرفت
 پیرو شریع جناب مصطفی
 در برش که بد لباس سر روی
 یاد کار مرشدان لغت شبند
 مالک حنانه سرفان پاک
 با حمار عشق و نسرمان خدا
 زینجهان شد در حبان ارشاد
 فکر تاریخ وفات حق رسا
 و رسمش از قلب حزن اخلاص را

از دماغم گشت پیران مرغ بوش
 شد بدل از لغمه غم نای دلوش
 آه آن سپر پدای عقل بوش
 موج زن ذکر خدا ز وقت جوش
 ره و راه طریقت و حق نبوش
 بلکه دایم همچو صوفی خرقه پوش
 نقشندگان هم نطقش داد گوش
 باوه گلرنگ عشق حق فروش
 از شراب مار جعی شد بصر نوش
 آن سحر پاش کر است عمیب پوش
 خاطر محزون پریشان کردوش
 رفت هر شد از جهان گفتا سوش

ایضا چہام

ای فلک تا کجا ستم کشی
تا کجا سعی ہے سزند رفغان
تا بہ کی تو سن ستم رانی
تا کجا اشک و حسرت اخلاص
کردی آزاہنان کہ بود جملت
یو دہر مس سیاہی دل
بے تامل یک توجہ پاک
ذاکرو شاغل و مراقب حق
اندین ظلمت جہان ذاتش
نور حق بود جلوہ رویش
خاص در مجلس محمد بود
سرمہ سا بود دیدہ انجم
مہر تاشام شد کس را نش
بلبل سدرہ فنا و بے

تا کجا کی بار ستم مجال تباہ
تا کجا کوشش تجاہل آہ
تا بہ کے خاک بر سرم از راہ
تا کجا از دیاد ستم ہر گاہ
یدریضا ضیائی قلب سیاہ
مثل اکسیر التفات نگاہ
منہدم ساحتہ تصور گناہ
محو دیدار حق لبشام و پگاہ
منظہر نور بود بے اشباہ
بود ہر ناظرش کلیم اللہ
مقبول در گہ جناب آلا
خاک در گاہ آن شہ ذیجاہ
تا سحر گشت محو طوفش ماہ
سائر نہ فلک بلا اشباہ

پیر و شرح و عازمت باللہ
 اللہ اللہ ز ذکر لا اللہ
 ام گیتی چو او نتراید گاہ
 دبرہ حق کہ باللہ و تاملہ
 خضر خوش رہنمائی راہ آہ
 بر زبان نطق بسم اللہ
 چو رسیدش پیام وصل آہ
 ساعت در باغ خلد منزل گاہ
 شد فریاد الم نا گاہ
 گشت القا قلب مخزون آہ

قبلہ و کس پیر و مرشد خلق
 یک نفس ہم از وہ خالی رفت
 واقف سر معرفت نسرزند
 با ذل دولت حقیقت بود
 موسی طور را ز عیب حق
 بخطاب ارجعی الی ربک
 بر ضای حبیب جان در و او
 رفت از رابع عالم فسانے
 فکر تاریخ رطقتش احسنلاص
 مخردوران کسبہ جاہنا
 ۹۸

قطع تاریخ الطبائع کتاب صفات الضمائر

من طبعزاد خاکسار حاجی محمد صدیق خلف

حاجی ہاشم مبین مرحوم ہنتم کتاب

موسوم الصدق

زبے موسوم گل زبے نو بہار
 زبے نقشبندی رنگ چمن
 چه موسوم چه نغمہ چه بلبل چه گل
 باغ کتاب ہدایت باب
 کتاب است این یا کہ آئینہ
 چه رخ اعنی محبوب شریب
 کتاب است این یا کہ گلزار حسد
 زبرج طریقت برآمدتہ
 عروس طریقت بنا ز آمدہ
 بہار شرف خیز آند ز بخت
 مکاتب پیر طریقت مآب
 زہی سعی پیر طریقت کہ کرد
 زہر لفظش امید و بس آتشکار
 ز تالیف والامی پیر من است

زبے نغمہ بلبلان و نوید
 زبے رومی زیبا می سخن امید
 چه نقش و چه سخن و چه سرخ و سفید
 ہمہ رنگ از فضل باری رسید
 کہ بیند رخ اندرین اہل دید
 چه رخ اعنی رومی کتاب جدید
 کہ صناعت با صنعتی آفرید
 ضیاء نیر شد مہر شرع سعید
 حسین حقیقت خزان رسید
 نسیمی ز باغ ہدایت وزید
 زہر رفاه عوام و رشید
 زہر سلیب شش عیان و پدید
 بحر شش بہان شرح بیم و امید
 ہمین دسترا ہند ای مزید

<p>سید محمد محمد سید گنج چشم امل بصیرت ندید تقی و تقی وز کی ورشید حلیم و کریم و سخن و حمید حمید خدا و رسول حمید جنید است در وصل رب و حمید شراب فنا و بقا و حشید بطرز هدایت پتہ ہر مرید دم الطباء کتاب جدید کتاب ہدایت نشان و حمید</p>	<p>بخوانم ز راہ ادب نام شان بہ بندوستان این چنین بحر فیض فقیہ و فقیر و ولایت ماب شفیق مریدان بخلق عظیم دل آشفتمہ عشق پیران خود اویست در عشق محبوب حق براد تو لاؤ عشق و نیاز صفال الضائر جو تالیف کرد و لم بہر تالیف و رفتن کر بود زمین گشت اخلاص مانق رعین</p>
--	---

